

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
кафедра кримінології та
кримінально-виконавчого права
кафедра криміналістики**

**ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
кафедра адміністративної діяльності поліції**

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ

**Матеріали IV всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції**

14 травня 2020

Одеса
2020

УДК 343.22
ББК 67.408
П83

Тези друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення тез,
які суттєво перевищували пропоновані обсяги

П83	Протидія організованим злочинній діяльності : матеріали IV всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. м. Одеса, 14 трав. 2020 р. — Одеса, 2020. — 115 с.
-----	--

УДК 343.22
ББК 67.408

Л.І. Аркуша
д.ю.н., професор,
завідувач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: КРИМІНАЛЬНО- ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Особливості виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації визначає ст. 272 КПК України.

П. 1.13. Інструкції [2] виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації полягає «в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами».

Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (ст. 14) та Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» дозволяє залучати для здійснення заходів боротьби з організованою злочинністю учасників організованих злочинних угруповань на конфіденційній основі відповідно до вимог ст. 275 КПК України.

Можливо підтримати точку зору, висловлену науковцями, які під конфіденційним співробітництвом розуміють негласні відносини, що встановлюються уповноваженими органами з повнолітньою дієздатною особою (громадянином України, іноземцем або особою без громадянства) і на засадах добровільності та конспіративності використовуються для вирішення завдань кримінального провадження [1].

Слідчий має право використовувати можливості вже встановленого конфіденційного співробітництва.

Слід зазначити, що КПК України не визначає процедуру встановлення конфіденційного співробітництва, права та обов'язки сторін, які встановлюють відповідні відносини. Тому можливо стверджувати, що конфіденційне співробітництво у цій частині містить ознаки оперативно-розшукової діяльності, яку врегульовано Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», Законом України «Про

державну таємницю» та іншими нормативними та відомчими актами, і здійснювати яку повинні суб'єкти оперативно-розшукової діяльності, чітко визначені у ст. 5 Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Також слід підкреслити, що ч.2 ст. 11 З Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» містить окремі положення, які визначають порядок встановлення конфіденційного співробітництва у спосіб оформлення письмової угоди з гарантуванням конфіденційності співробітництва за бажанням таких осіб. Угоду про сприяння оперативним підрозділам в оперативно-розшуковій діяльності може бути укладено з дієздатною особою. Порядок укладання угоди визначається Кабінетом Міністрів України.

Тактика встановлення конфіденційного співробітництва та проведення виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації регулюється відповідними відомчими нормативно-правовими актами органів внутрішніх справ та Служби безпеки України.

Також слід сказати, що методи, тактичні прийоми встановлення конфіденційного співробітництва, сам факт його існування між конкретно визначеними особами становить державну таємницю.

До виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації із зберіганням у таємниці достовірних відомостей може бути залучено особу, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування.

Слід зазначити, що відповідно до ст.13, 14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» учасник організованого злочинного угруповання може бути частково або повністю звільнений від кримінальної відповідальності та покарання у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України (ст. 43 КК України), якщо він у процесі оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування чи судового провадження сприяє викриттю організованих злочинних угруповань та вчинених ними злочинів, притягненню винних до відповідальності, відшкодуванню шкоди фізичним чи юридичним особам або державі.

Виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу.

Крім того, слід зазначити, що відповідно до ч. 2. ст. 13 Закону

України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» введення негласного співробітника в організовані злочинні угруповання здійснюється за наявності відомостей про організовану злочинну діяльність та на підставі письмового доручення (при цьому не визначено чітко хто складає таке доручення).

Слідчий на підставі своєї постанови, узгодженої з керівником органу досудового розслідування, або прокурор на підставі своєї постанови під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів може ініціювати виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації з метою отримання відомостей, речей і документів, які мають значення для досудового розслідування.

Крім відомостей, передбачених ст. 251 КПК України, у постанові зазначається: 1) обґрунтування меж спеціального завдання; 2) використання спеціальних несправжніх (імітаційних) засобів (відповідно вимог ст. 273 КПК України).

Строк виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців. При наявності необхідності строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строк досудового розслідування відповідно до вимог ст.219, 246, 249 КПК України.

На наш погляд, саме виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації є однією з найбільш ефективних негласних слідчих (розшукових) дій, завдяки якій можливим стає не тільки викриття, але і повне ліквідування організованої злочинної групи або злочинної організації.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К. :Юстініан, 2012. С. 694.

2. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: спільний наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL ::<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

С.О. Баранов
*к.ю.н., доцент, професор
кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу Одеського
державного університету внутрішніх справ*

ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ МИТНИХ ВІДНОСИН

Світові глобалізаційні процеси охоплюють усі сфери життя держав, сьогодні жодна національна економічна система не може функціонувати ізольовано, тому актуальним питанням для України є пошук ефективних форм економічної співпраці та стимулювання розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Данні статистики за 2019 рік свідчать, що зовнішньоторговельний обіг України становив 131,0 млрд дол., що складає 86% ВВП України [1].

Слід відзначити, що зазначені обставини викликають зацікавленість криміналітету та зумовлюють використання ним найбільш складних, ретельно продуманих, високотехнологічних схем злочинної діяльності, які потребують високого рівня його організованості.

На жаль, у сучасній економіці України зберігається тенденція щодо зростання рівня порушення митних правил та переміщення контрабанди, що підтверджується статистичними даними. Так, протягом 2019 року митниками було оформлено понад 28 000 справ по фактах правопорушень, загальна сума вилученого майна по справах склала 450 млн грн., з яких за рішенням суду було конфісковано в дохід держави 210 млн грн. [2]. В той же час, за інформацією Держприкордонслужби, за останні п'ять років було відкрито 477 кримінальних проваджень, по яких винесено 73 судові вироки [3].

Контрабанда та порушення митних правил є основою існування злочинності у сфері митних відносин. Вона є істотною складовою економічної злочинності, яка пов'язана з розкраданнями, ухиленням від сплати митних платежів, вчиненням посадових злочинів. Контрабанда характеризується високим ступенем організованості, технічного забезпечення, міжнародними зв'язками.

Як зазначає дослідник П. В. Пашко, контрабанда виступає однією з найбільших загроз національній та міжнародній безпеці, про що свідчать її основні риси, характер і наслідки прояву, а саме: контрабанда є одним із видів транснаціональної організованої злочинності; високий рівень контрабанди як форми організованої злочинності створює атмосферу суспільної недовіри до уряду й державних установ; існування контрабанди сповільнює процес розвитку правової ринкової економіки;

суспільна небезпека контрабанди полягає в тому, що під час незаконного переміщення через митний кордон товарів і предметів порушується порядок державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; контрабанда тісно пов'язана з іншими видами злочинності (зокрема, з хабарництвом і корумпованістю державних посадових осіб, тероризмом та відмиванням грошей, вивезенням культурних цінностей країн); контрабанда сприяє незаконному обігу в Україні й світі наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, завдає шкоди здоров'ю людей, відносинам співпраці держав у боротьбі з міжнародним наркобізнесом; контрабанда зброї є одним з особливо небезпечних її напрямків, оскільки неконтрольовані розповсюдження зброї сприяють дестабілізації політичної ситуації у світі. [4, с. 47].

Як уявляється, одним із суттєвих факторів, що призводять до поширення злочинності у зовнішньоекономічній сфері, є прорахунки митної політики держави, а саме недоліки митно-тарифного та нетарифного регулювання та зумовлені цим деформації економіко-правової свідомості, що й визначає кримінальну економічну поведінку та кримінальну організованість.

За статистичними даними World Integrated Trade Solution, обсяги контрабанди в Україні за період 2013-2017 років в середньому складають 10,6 млрд. дол. на рік (вцілому 52,8 млрд. дол.), або 8,7% ВВП [5].

За висновками правоохоронців, основними схемами контрабанди, яка здійснюється організованими групами є: 1. «Зеленка». Переміщення товарів поза пунктами пропуску на кордоні (полями, лісами, підземними тунелями, і та ін.). 2. «Порожняки». Оформлення транспортних засобів з товарами як таких, що переміщуються «порожніми». 3. Схеми під час переміщення товарів: «перерваний» транзит; підміна товарів після їх ввезення на митну територію України на шляху слідування у внутрішню митницю призначення; зникнення товарів, які не були випущені у вільний обіг та знаходяться під митним контролем, з міст їх зберігання (складів та місць тимчасового зберігання). 4. «Піджаки» - зловживання пільгами, які надає законодавство для безмитного ввезення товарів громадянами (товари на суму 500 євро - авто, 1000 євро – авіа). 5. «Поштова контрабанда» - без оподаткований імпорт товарів шляхом надання товарним партіям вигляду малих поштових відправлень, їх подрібнення під норму до 150 євро з подальшим ввезенням на підставних фізичних осіб. 6. Недостовірне декларування шляхом: заниження ваги; заниження митної вартості; декларування товарів не своїм найменуванням, використання товарів групи «прикриття»; недостовірне декларування кількісних та якісних характеристик товарів. 7. «Майданчики»: створення фірм-імпортерів, які отримують від митниці «особливі умови» для масштабного ввезення імпортованих високоліквідних товарів [6].

Ще однією складовою контрабанди є торгівля контрафактними товарами. Глобальна економічна вартість контрафакту та піратських продуктів станом на кінець 2015 року сягає 1,77 трлн дол., а втрати від підробок та піратства становлять близько 2 % загальносвітового ВВП. За даними Всесвітньої митної організації, понад 50 % підроблених товарів – це ліки, побутові товари, продукти харчування [7].

Незаконна торгівля зброєю також є однією із головних складових контрабандної діяльності. Обсяг світового ринку зброї в 2015 році виріс до 65 млрд дол. При цьому частка нелегального ринку становить - 1500 млрд дол. Більшість країн експортують її в цілях отримання надприбутків в обхід існуючих міжнародних обмежень, а деякі з них перепродують зброю, яка вже задіяна в сучасних зонах бойових дій [8].

Проте, найприбутковішою нелегальною діяльністю у світі вважають торгівлю наркотиками. Приблизна оцінка щорічних доходів від торгівлі наркотиками становить 300 – 500 млрд. дол. [8]. Враховуючи геополітичне розташування України, вона не тільки є країною, через яку здійснюється транзит наркотиків, але й стає місцем їх збуту та споживання. Упродовж 2018 року митницями було виявлено 884 факти протиправного переміщення через митний кордон України наркотичних засобів. А саме, виявлено: героїну – 736,2 кг, гашишу – 56 кг, канабісу – 22,9 кг, кокаїну - 2,7 кг [2].

На наш погляд, в Україні існує дві основні проблеми, що сприяють контрабанді: це по - перше, наявні прогалини в діючому законодавстві, які знижують ефективність боротьби з митними правопорушеннями.

По-друге, неналежне правозастосування, інакше кажучи - корупція на митниці та у прикордонній службі.

Враховуючи багатоаспектність проблеми контрабанди, очевидно, що підхід до її вирішення має бути комплексним.

На нашу думку для подолання окреслених проблем, державі потрібно провести низку наступних організаційно-правових заходів, а саме:

1. Припинення існуючої практики надання права суб'єктам спрощеної системи оподаткування реалізовувати імпортовані товари без будь-якої первинної документації на них.

2. Держава повинна забезпечити умови та заключити договори з, основними торговими партнерами та країнами із спільним кордоном, про 100% обмін інформацією про експортно - імпорتنі операції.

3. Для покращення роботи органів митної та прикордонної служби ми пропонуємо впровадження наступних заходів:

- підвищення матеріального забезпечення митників і прикордонників;
- облаштування «проблемних» зон кордону системою прихованого

цілодобового спостереження. Також необхідно ліквідувати ділянки «приватного кордону», де частина кордону знаходиться в приватній власності;

- покращення забезпечення підрозділів митної та прикордонної служб технічними засобами (транспорт, зброя, прилади спостереження і та ін.), а також підвищення якості професійної підготовки та перепідготовки кадрів.

4. Для усунення контрабанди під час здійснення транзитних перевезень слід провести наступні заходи:

- приєднатися до спільної транзитної процедури ЄС/ЄАВТ, використання загальноєвропейської електронної транзитної системи (NCTS) та інших сучасних технологій контролю за доставкою товарів;

- впровадити обмін митною інформацією на момент митного оформлення товарів та використання її для розширення можливостей системи аналізу ризиків: аналіз операції на предмет їх ризикованості проводити ще до прибуття товарів в Україну, обґрунтоване визначення форм митного контролю.

5. Для подолання контрабанди у сфері міжнародних поштових відправлень слід:

- створити на центральному рівні програмно-інформаційний комплекс, з використанням якого буде здійснюватися адміністрування посилок та накопичення відповідної інформації;

- посилити контроль за переміщенням міжнародних поштових та експрес-відправлень від пункту пропуску на кордоні до сортувальної станції або місця міжнародного поштового обміну шляхом впровадження: електронного документа контролю доставки; запровадження обов'язкового гарантування доставки; пломбування транспортних засобів пристроями з GPS навігаторами.

6. Організувати в митних підрозділах належний рівень оперативно-розшукової діяльності, для цього: забезпечити їх кваліфікованими фахівцями та сучасними методиками роботи, а також налагодити ефективну взаємодію з підрозділами ДПСУ, СБУ, НПУ та правоохоронними органами інших країн.

На нашу думку, реалізація запропонованих заходів дозволить зменшити негативний вплив організованої злочинності на сферу зовнішньоекономічної діяльності.

Література:

1. Довідка «Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2019 році». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents> (Дата звернення 30.03.2020 р.).

2. Офіційний портал Державної митної служби України. URL: www.mf.gov.ua

customs.gov.ua (Дата звернення 30.03.2020 р.).

3. Вибухівка, наркотики, корупціонери і тюрма: про українську контрабанду в цифрах. URL: www.epravda.com.ua/news/2019/01/10/644180/ (Дата звернення 30.03.2020 р.).

4. Пашко П. В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації): монографія / П. В. Пашко. - Одеса: АТ «ПЛАСКЕ», 2009.- 628 с.

5. Обсяги контрабанди за п'ять років в Україні склали \$52,8 млрд – дослідження. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/598755.html> (Дата звернення 30.03.2020 р.).

6. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі / непрямі втрати бюджету та економіки. URL: <http://ua-outlook.com.ua/ru/2019/07/06> (Дата звернення 30.03.2020 р.).

7. Офіційний сайт компанії Bloomberg L.P. URL: <http://www.bloomberg.com/europe> (Дата звернення 30.03.2020 р.).

8. Дмитрів В. І. Вектори протидії митній злочинності в Україні й світі. URL: www.economy.nayka.com.ua/2018/63.pdf. (Дата звернення 30.03.2020 р.).

А.І. Берендєєва

*к.ю.н., доцент кафедри адміністративної
діяльності поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ*

СУЧАСНИЙ СТАН ОБІЗНАНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ З ЯВИЩЕМ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми – це не тільки один із найтяжчих злочинів, це загроза нормальному функціонуванню суспільства. Темпи росту цього виду злочинної діяльності за своїми масштабами претендує на зайняття передових позицій серед кримінального бізнесу на рівні із торгівлею зброєю та наркотичними речовинами. Як правило, торгівля людьми має транснаціональний організований характер, що, у сукупності із латентністю, значно ускладнює боротьбу з цим злочином.

Якщо проаналізувати судову практику, у 2019 році у суді було розглянуто 44 кримінальне провадження за статтею 149 Кримінального кодексу України, що передбачає відповідальність за торгівлю людьми. Із цих 44 проваджень 35 завершилися постановленням вироку. За 2019 рік було засуджено 35 осіб, серед яких до 13 осіб було застосовано покарання у вигляді позбавлення волі, а 22 особи було звільнено від покарання з

випробуванням. Відповідно до цієї ж статистики, кількість потерпілих становить 54 особи, серед яких 49 жінок та 2 неповнолітніх [1].

У той же час, за статистикою Міжнародної організації з міграції протягом 2019 року ця організація виявила і надала допомогу 1345 особам, які постраждали від торгівлі людьми [2]. Навіть з урахуванням того, що кількість виявлених осіб, які постраждали від торгівлі людьми, - це лише верхівка айсбергу і не відображає реальної картини, різниця вражає. Лише незначна частка злочинів у цій сфері розкривається, а кількість осіб, які притягається до відповідальності, вкрай низька. Все це призводить до того, що дуже незначна частина постраждалих звертається до правоохоронних органів аби відновити справедливість.

Торгівля людьми – один із злочинів, за який дуже складно притягнути винуватих осіб до відповідальності. Як правило, транснаціональний характер цього явища передбачає співпрацю с міжнародними та іноземними правоохоронними органами. Через різні бюрократичні процедури, така співпраця не завжди виявляється успішною. Не можна також відкидати можливості таких злочинних утворень, які можуть вливати на хід провадження за допомогою корупційних зв'язків, впливу на жертв, тощо. Просвітницька кампанія населення, спрямована на підвищення обізнаності населення у питаннях протидії торгівлі людьми, як не прикро, має і іншу сторону. З одного боку – це, безсумнівно, необхідна діяльність, але, нажаль, разом із законослухняним населенням, більш обізнані в цьому питанні стають і особи, які цей злочин вчиняють. Таким чином, існує багато факторів, які значно ускладнюють боротьбу з цим явищем.

Але ж протидія будь-якому злочину складається з двох напрямів: попередження та безпосередньо боротьби з цим явищем. І як вже було зазначено вище, через різні, часто об'єктивні причини, боротьба з цим злочином складна і, нажаль, малоефективна. Загальновідомо, що протидіяти будь-якому злочину значно ефективніше у напрямі попередження.

В законі України «Про протидію торгівлі людьми» зазначено, що попередження торгівлі людьми здійснюється за такими напрямами: 1) вивчення ситуації; 2) підвищення рівня обізнаності; 3) зниження рівня вразливості населення; 4) подолання попиту шляхом реалізації організаційних, дослідницьких, інформаційних, освітніх, правових, соціально-економічних та інших заходів [3]. Зосередимось на другому напрямі, що визначає підвищення рівня обізнаності населення як один із ефективних методів попередження цього явища.

Необхідно зазначити, що останніми роками в цьому напрямі відбувається значний прогрес. У 2011 році на замовлення Представництва Міжнародної організації з міграції в Україні було проведено дослідження

обізнаності населення України з різними формами торгівлі людьми. Результати цього дослідження були наступні: 70% населення повністю виключає можливість потрапляння у ситуацію торгівлі людьми; 45% виключають ризик торгівлі людьми через те, що не їздять в інші країни, ще 20% - через те, що не їздять в інші країни нелегально. Близько половини відповідей відображають впевненість у собі: 24% вказали на те, що мають справу тільки з надійними організаціями та людьми, 15% - що не мають боргів та/або потреби у сумнівних заробітках, 14% - що знають, як захистити себе від торгівлі людьми. Також поширеною є позиція виключення себе з групи ризику: 21% вважають, що не належать до групи ризику за статтю або віком і стільки ж просто не вірять, що таке може трапитися з ними [4]. Ці статистичні дані свідчать про те, що рівень обізнаності населення України з питаннями протидії людям у 2011 році був вкрай низький. Це стало поштовхом до активних законодавчих ініціатив, що за декілька років сформувало доволі міцне законодавче підґрунтя, яке вдосконалювалося і надалі.

На сьогодні можна стверджувати, що в Україні питанню протидії торгівлі людьми приділяється належна увага. Як і очікувалося, комплекс різноманітних просвітницьких заходів позитивно вплинув на підвищення рівня обізнаності населення. Так, за даними дослідження, яке проводилось на замовлення Представництва Міжнародної організації з міграції в Україні у 2019 році, обізнаність українців щодо питань торгівлі людьми складає 86% [5]. З одного боку – цифра доволі висока, але, виходячи із цих даних, 13% населення взагалі не обізнані з цим питанням. Якщо далі аналізувати статистичні дані, то ситуація виявляється ще гіршою. Так, серед цих 86% обізнаних, 56 % переконані, що з ними ніколи не трапиться нічого подібного і лише 28% вважають, що така вірогідність є, а 16% не змогли однозначно відповісти на це питання [5]. Так, ці показники кращі у порівнянні з 2011 роком, але все одно недостатньо високі.

Також показовим є задане в рамках вказаного дослідження питання щодо готовності прийняти ризиковані пропозиції при працевлаштуванням за кордоном. При відповіді на це питання 11% респондентів погодилися би працювати без офіційного працевлаштування, 5% - працювати в замкнених приміщеннях без змоги вільно залишити робоче місце, а 1% навіть визнали, що готові працювати на нелегальному виробництві, тобто на незареєстрованому підпільному підприємстві [5].

Для справедливості необхідно відзначити, що порівняно з Білоруссю, Грузією та Молдовою, в яких також проводилося це дослідження, українці виявилися найбільш обережними. Наприклад, 20% респондентів у Грузії погодилися працювати в замкнених приміщеннях без змоги вільно залишити робоче місце, а на такі пропозиції, як

нелегально перетнути кордон або віддати роботодавцю свій паспорт на період працевлаштування, на які не погодився жодний респондент в Україні, від 1 до 6 % респондентів у Грузії, Молдові та Білорусі відповіли позитивно [5].

Але не дивлячись на все-таки недостатню обізнаність населення України з питаннями протидії торгівлі людьми, не можна сказати, що держава не докладає до цього зусиль. Навпаки, останніми роками активність в цьому напрямку значно зростала. Потрібно зазначити, що неабиякий поштовх у цьому напрямку має і необхідність Міністерства соціальної політики звітувати перед деякими міжнародними організаціями, які виступають в даному випадку донорами, або перед якими є відповідні фінансові зобов'язання. Але в даному випадку це лише поживляє реакцію держави на проблему, що є позитивним наслідком. Так, за останні роки було прийнято ряд необхідних нормативно-правових актів, які стали юридичним інструментом протидії, проводяться різноманітні інформаційно-просвітницькі заходи, науково-практичні заходи, тренінги, тощо. Аудиторія теж доволі широка: від учнів навчальних закладів до спеціалістів, діяльність яких безпосередньо пов'язана з питаннями протидії торгівлі людьми. Розроблені різноманітні он-лайн ресурси, методичні матеріали і навіть настільні ігри. Таким чином, розмаїття просвітницьких заходів розраховане на різні верстви населення.

Звідки тоді ж беруться ті 13% відсотків, які, відповідно до зазначеного нами дослідження, взагалі не чули про торгівлю людьми? Як правило, це ті особи, які не залучені активно до громадського життя. Це «діти вулиці» та інші категорії дітей, які не відвідують школи; це ті особи, які опинилися у складних життєвих ситуаціях і не є цільовою аудиторією проведення тренінгів та користувачами он-лайн ресурсів, тощо. По суті, це як раз найуразливіші категорії населення, які найчастіше стають жертвами торгівлі людьми.

У даному випадку велика відповідальність покладається на осіб, які в силу своїх професійних обов'язків контактують з такими вразливими категоріями. Це співробітники правоохоронних органів, педагоги, соціальні працівники, медики. Ці категорії осіб повинні вміти виявляти осіб, які постраждали від торгівлі людьми, тобто здійснювати ідентифікацію цих осіб.

До речі, в Державній соціальній програмі протидії торгівлі людьми на період до 2020 року одним із способів розв'язання проблеми торгівлі людьми вказано забезпечення розроблення та затвердження критеріїв ідентифікації осіб, які постраждали від торгівлі людьми [6]. На сайті Міністерства соціальної політики України ще з 16 квітня 2018 року розміщений проект наказу, який затверджує індикатори для виявлення

осіб, в тому числі дітей, які постраждали від торгівлі людьми. Але на сьогоднішній день цей документ так і залишається проектом [7].

Яким же чином продовжувати роботу в напрямку підвищення обізнаності населення в цьому питанні? Як мінімум, не зупинятися. Крім роботи щодо загальної профілактики, звернути більшу увагу на проведення просвітницьких заходів безпосередньо з уразливими категоріями населення. Для цього необхідно розробити законодавче підґрунтя та здійснити навчання всіх суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми щодо ідентифікації осіб, які постраждали від цього злочину.

Література:

1. Судова статистика. 2019 рік ст.149 КК України - Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/torg_ludi_149_2019 (дата звернення: 10.04.2020).
2. Короткий огляд Програми протидії торгівлі людьми МОМ в Україні. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_counter_trafficking_programme_2019_ukr.pdf (дата звернення: 10.04.2020).
3. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17> (дата звернення: 10.04.2020).
4. Короткий звіт з дослідження рівня обізнаності з явищем торгівлі людьми. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/summary_trafficking_gfk_final_ukr.pdf (дата звернення: 10.04.2020).
5. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, Молдова, Білорусь та Грузія, 2019. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_regional_ct_survey_2019_ukr_print.pdf (дата звернення: 10.04.2020).
6. Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року : Постанова Кабінету міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 111 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D0%BF> (дата звернення: 10.04.2020).
7. Проект наказу Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Індикаторів для виявлення осіб, в тому числі дітей, які постраждали від торгівлі людьми» URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/306/> (дата звернення: 10.04.2020).

Ю.В. Блінов

*студент 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції)
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

Ю.О. Гресь

*к.ю.н, доцент кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЯВЛЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ, ЩО ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

У сучасному суспільстві, на сьогоднішній день, мережа Інтернет зайняла особливе місце і її вже не можна розглядати лише в якості технологічної платформи, що задовольняє виключно комунікаційні потреби громадян. Навколо мережі об'єдналось співтовариство її користувачів, що утворило особливе соціальне середовище, яке стало частиною сучасного соціуму в цілому. Під взаємодії таких соціальних груп зародився «кіберпростір» в якому люди спілкуються, працюють, отримують освіту, здійснюють покупки, отримують різноманітні послуги, проводять дозвілля. Якщо дивитись з позиції кримінології то можна спостерігати, що в цьому просторі не тільки здійснюється соціально-корисна діяльність, а й відбуваються протиправні діяння, що мають суспільну небезпеку.

В результаті багатьох беззаперечних плюсів освоєння кіберпростору виникають і певні негативні ситуації, що внаслідок прогресу зазначеного простору деформується в суспільно-небезпечні посягання. Сам факт замаху або здійснення злочину за допомогою мережі Інтернет є надзвичайно негативним з правового і соціального поля, що й казати про трансформацію у здійсненні будь-яких посягань саме організованими групами.

Відповідно до статті 28 КК України злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні приймали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення певного комп'ютерного злочину та інших злочинів у подальшому, об'єднаних єдиним планом із розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення плану, відомого усім

учасникам такої групи [1].

Зазначені дії включають пошук співучасників, об'єднання зусиль, детальний розподіл між ними обов'язків, складення плану, визначення способів його виконання. При цьому основною метою організатора такої групи (організації) є утворення стійкого об'єднання осіб для заняття злочинною діяльністю (вчинення комп'ютерних злочинів), забезпечення взаємозв'язку між діями всіх учасників, упорядкування взаємодії його структурних частин [2].

У мережі Інтернет можуть вчинятися злочинні посягання на суспільні відносини в різних галузях людської діяльності, пов'язаних як з використанням інформаційних об'єктів, так й інформаційною взаємодією суб'єктів діяльності в електронній цифровій формі (несанкціоноване втручання у роботу окремих сегментів комп'ютерних мереж, перехоплення комп'ютерних даних, шахрайство, вимагання, шпіонаж, фіктивне підприємництво, терористичний акт, хуліганство, розголошення державної таємниці, пропаганда війни тощо). Дослідниками відмічається, що висока соціальна небезпека організованої Інтернет злочинності випливає, насамперед, із суспільних відносин, яким вона загрожує, а також з її транснаціонального та організованого характеру [3, с. 4].

Проблематика вирішення даного питання постає в самій основі мережевої комп'ютерної злочинності, за допомогою якого утворюється система злочинів, що вчиняються організованими групами за допомогою мережі Інтернет, в яку в основному потрапляють умисні, ретельно сплановані дії, мають ряд характерних особливостей, до найбільш значущих з яких віднесено:

- дистанційний характер протиправних дій при відсутності фізичного контакту злочинця і жертви (злочинці можуть впливати на будь-який об'єкт в мережі, що знаходиться на будь-якій відстані від нього);
- підвищена прихованість скоєння злочину, що забезпечується специфікою мережевого простору (розвинені механізми анонімності, складність інфраструктури та ін.);
- легкий спосіб підшукування співучасників і неможливість визначеності правоохоронцями структури і кількості самої організованої групи;
- транскордонний характер частини злочинів, при якому злочинці, об'єкт злочинного посягання, жертва можуть перебувати під юрисдикцією різних держав;
- висока підготовленість злочинців, інтелектуальний характер їх протиправної діяльності (підготовка і вчинення злочину вимагають наявності особливих знань і навичок);
- особливий характер місця скоєння злочину. Сліди злочинних дій

розподіляються по безлічі об'єктів (комп'ютерні системи жертви, злочинця, провайдера; проміжні мережні вузли та ін.);

- нестандартність, складність, різноманіття, часте оновлення способів скоєння злочинів і застосовуваних спеціальних засобів;

- багатоепізодні характер протиправних дій при множинності жертв. Епізоди окремо можуть сприйматися як не пов'язані один з одним і не несуть суспільної небезпеки;

- недостатня інформованість жертв злочинів про те, що вони піддалися злочинному впливу (наприклад, при доступі до відомостей, що становлять комерційну таємницю, або при масовому розкраданні з безлічі банківських рахунків незначних сум);

- відсутність свідків злочину як осіб, які спостерігали подію злочину і здатних впізнати злочинця. [4, с. 198]

Таким чином, роблячи висновок з самих особливостей здійснення злочинної діяльності через мережу Інтернет, потрібно акцентувати увагу на виявленні і боротьбі із нею. У зв'язку з розвитком інформаційних технологій і трансформацією електронної злочинності потрібно вдосконалювати системи безпеки і законодавчої бази саме в цьому напрямку, як результат, дані «запобіжні заходи» в мережі повинні в ідеалі випереджати розвиток злочинності на один або два кроки, в іншому разі дуже велика загроза того, що злочинність в мережі виявиться приблизно в такому ж становищі, як і традиційна організована злочинна діяльність, боротьба з якою зараз ведеться.

Література:

1. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (у редакції від 07.03.2018 № 2341-14). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Постанова Пленуму ВСУ України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23.12.2005р. N 13. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>.

3. Дремлюга Р. И. Интернет-преступность : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право” / Р. И. Дремлюга. — Владивосток, 2007. — 26 с.

4. Телійчук В.Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями з використанням комп'ютерних технологій// Організація і тактика документування підрозділами ДСБЕЗ злочинів у комп'ютерних мережах та мережах електрозв'язку: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 4 грудня 2009 р. / Донецький юрид. ін-т ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2009.

А.М. Вейц
*студент 2-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції)
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:
О.А. Самойленко
*к.ю.н, доцент кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ІЗ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПІДЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ШКІДЛИВИХ ПРОГРАМНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

Кількість злочинів, в яких комп'ютерна інформація виступає предметом посягання, а шкідливі програмні чи технічні засоби – знаряддям вчинення злочинів, зокрема передбачених ст. 361-1 Кримінального кодексу України, продовжує зростати пропорційне збільшенню числа користувачів ЕОМ. Ці злочини характеризуються транснаціональністю, адже в кіберпросторі немає державних кордонів, що у свою чергу ускладнює процес організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами, в тому числі із іноземними.

Взаємодією слідчого з оперативними підрозділами є спільна та взаємопогоджена діяльність, спрямована на розслідування й попередження злочинів [1, с. 115]. Це такий взаємозв'язок у їхній діяльності, що забезпечує правильне поєднання повноважень, методів і засобів, притаманних кожному з учасників взаємодії. Взаємодія правоохоронних органів – одна з важливих умов успіху в розкритті та розслідуванні злочинів, пов'язаних із використанням шкідливих технічних та програмних засобів. Сьогодні слідчі тісно взаємодіють із спеціалізованим органом – Департаментом кіберполіції Національної поліції України (ДКП) та оперативними підрозділами СБ України. Протягом року працівники Департаменту кіберполіції були залучені слідчими до розслідування більше 11 тисяч кримінальних проваджень [2]. Упродовж минулого року поліцейські виявили 6 тисяч злочинів, вчинених у сфері використання високих інформаційних технологій, з них більше третини стосуються сфери кібербезпеки.

Взаємодія у таких провадженнях виражається перш за все в

розшуковій діяльності цього підрозділу за дорученням слідчого, а також в технічному забезпеченні проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. До організації такої взаємодії була привернута увага багатьох науковців, про що маються численні публікації та рекомендації, в яких вказані форми взаємодії мають назву процесуальних [3-6].

Щодо не процесуальної форми, то велику допомогу при розкритті злочинів визначеної категорії може надати «Цілодобова мережа контактних пунктів» Національної поліції України, що забезпечує миттєвий зв'язок із поліцейськими установами інших держав задля відвернення кіберзагрози у мережах загального та локального користування та встановлення кінцевого обладнання, що поширює шкідливу програму. Ця автоматизована мережа призначена для забезпечення швидкості та комплексності проведення оперативно-розшукових заходів, що проводяться в каналах електрозв'язку загального користування. Використовування цієї системи дозволяє забезпечити збереження інформації, що була передана і приймалася будь-яким конкретним користувачем в процесі надання будь-яких послуг через регіональні та міжнародні телекомунікаційні мережі. В подальшому така інформація вилучається, піддається спеціальному дослідженню та дозволяє зафіксувати злочинну діяльність абонента за допомогою застосування технологій анонімізації, що все більше знаходить поширення при поширенні шкідливих технічних та програмних засобів.

У зв'язку з транснаціональним характером злочинної діяльності, пов'язаної із використанням шкідливих програмних та технічних засобів, правоохоронним органам при розкритті таких злочинів не обійтися без взаємодії з міжнародними поліцейськими організаціями, зокрема Європолом та Інтерполом.

Основним документом, що регулює спрямування та організацію міжнародного співробітництва, є Статут Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу, що представляє собою багатосторонній договір, який містить положення про цілі й завдання організації, права та обов'язки її членів, структуру та функції органів, бюджет та порядок взаємовідносин з іншими організаціями. Основною формою взаємодії з цією організацією є організація інформаційного обміну щодо злочинів і злочинців між країнами-учасницями Інтерполу, а також створення єдиної бази даних, яка містить інформацію стосовно розшукуваних осіб. Також зусилля організації спрямовані на створення аналітичної бази про якісні та кількісні характеристики злочинності як у загальносвітовому масштабі, так і в конкретних країнах чи регіонах, або у окремих кіберзлочинах, зокрема злочинів, пов'язаних із використанням шкідливих програмних та технічних засобів.

Для найбільш ефективного співробітництва між правоохоронними органами країн світу під час розкриття та розслідування злочинів, вчених із використанням високих інформаційних технологій у 2014 році у Сінгапурі було відкрито штаб у боротьбі з кіберзлочинністю. Координація розслідувань в штабі здійснюється в спеціально створеній цифровій судовій лабораторії. Виконавчий директор глобального інноваційного комплексу Інтерполу в Сінгапурі Нобору Накатані заявив: «Кіберзлочинність за своєю суттю є транснаціональною, і боротьба з нею є важкою задачею для правоохоронних органів. Навіть багаті країни мають свій в розпорядженні лише обмежений набір засобів для боротьби з нею» [7]. Міжнародна організація кримінальної поліції збільшила штат співробітників на 200 осіб, які й працюють в сінгапурському центрі, так званих Глобальних новацій (INTERPOL Global Complex for Innovation) [8]. Вони координують діяльність оперативних підрозділів, що ведеться за участю слідчого, а також роботу в рамках цифрових судових лабораторій.

Втім, Інтерпол не єдиний орган міждержавної поліцейської організації, що забезпечує процес взаємодії правоохоронних органів під час розкриття та розслідування досліджуваних злочинів. У 1995 році прийнято Конвенцію про заснування Європейського поліцейського офісу (Конвенція про Європол). У 1998 р. держави-членам ЄС ратифікували Конвенцію, яка набула чинності 1 жовтня 1998 [9]. Переговорний процес щодо укладення Угоди про оперативне та стратегічне співробітництво з Європолом в Україні було розпочато у 2010 році. І 14 грудня 2016 року в штаб-квартирі Європолу (м. Гаага, Королівство Нідерланди) було підписано Угоду про оперативне та стратегічне співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європолом). Підписи під документом поставили Міністр внутрішніх справ України (А. Аваков та Директор Європолу Роб Уейнрат). Питання укладення угоди є одним із критеріїв Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму як необхідна передумова спрощення порядку отримання громадянами України права на в'їзд на територію Європейського Союзу [10].

Укладення Угоди дозволило суттєво посилити взаємодію компетентних органів України із Європейським поліцейським офісом у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю на національному рівні, а також іншими видами злочинної діяльності, зокрема й злочинами, вчиненими із використанням високих інформаційних технологій. Це надало можливість за допомогою захищеної лінії зв'язку здійснювати обмін інформацією оперативного характеру між Україною та країнами-членами ЄС через Європол у режимі реального часу, брати участь у спільних поліцейських заходах.

У всіх справах щодо розслідування злочинів, пов'язаних із використанням шкідливих програмних та технічних засобів, Європол та

Інтерпол здійснюють організаційну та інформаційну підтримку, чим саме забезпечують процес взаємодії слідчого із оперативними підрозділами за межами державного кордону України. В організаційному плані діє особливий організаційний (процедурний) порядок, що регламентується діючими сумісними наказами по організації взаємодії і іншими нормативними актами. Типовою формою такої взаємодії в рамках розслідування конкретного кримінального провадження уявляється створення міжнародних слідчо-оперативних груп.

Отже, при розслідуванні злочинів, пов'язаних із використанням шкідливих програмних та технічних засобів, в рамках процесуальної форми взаємодії слідчі доручають оперативним підрозділам провести оперативно-розшукові заходи, спрямовані на встановлення окремих обставин вчинення злочинів, а також провадження слідчих (розшукових) дій. У зв'язку з тим, що такі злочини мають транснаціональний характер, виникає необхідність конкретизації особливостей взаємодії слідчого із оперативними підрозділами інших держав. До форм непроцесуальної взаємодії слідчого із іноземними оперативними підрозділами можна віднести: 1) взаємодія слідчого в межах «Цілодобової мережі контактних пунктів»; 2) обмін інформацією, виконання доручень процесуального характеру та створення міжнародних слідчо-оперативних груп через мережу Інтерполу; 3) залучення у процес взаємодії із іноземними оперативними підрозділами як координатора Штабу боротьби з кіберзлочинністю; 4) обмін інформацією, виконання доручень процесуального характеру та створення міжнародних слідчо-оперативних груп за сприяння Європолу.

Література:

1. Криміналістика : підручник. за ред. А. Ф. Волобуєва. К. : КНТ, 2011. 408 с.
2. Підсумки 2018 року. Офіційний сайт ДКП НП України URL: <https://cyberpolice.gov.ua/results/2018>.
3. Розслідування злочинів, вчинених з використанням шкідливих програмних чи технічних засобів : метод. рек. / [О. Ф. Вакуленко, О. М. Стрільців, О. С. Тарасенко та ін.]. Київ, 2016. 56 с.
4. Розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним розповсюдженням у мережі Інтернет недійсного контенту провайдером програмних послуг та Інтернет-провайдером : метод. рек. / [О. М. Стрільців, О. С. Тарасенко, І. Р. Курилін та ін.]. Київ, 2017. 44 с.
5. Романов С. Ю. Обман як спосіб злочинної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 1998. 16 с.
6. Романюк Б. В., Гавловський В. Д., Гуцалюк М. В., Бутузов В. М. Виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються у сфері

інформаційних технологій / за ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Паливода А. В., 2004. 144 с.

7. Штаб по борьбе с киберпреступностью / [Електронний ресурс] . URL: <https://ria.ru/world/20141002/1026599396.html>.

8. Cybercrime: Офіційна сторінка Інтерполу в мережі Інтернет / [Електронний ресурс]. URL: <https://www.interpol.int/en/Crime-areas/Cybercrime/Cybercrime>.

9. Конвенція, основана на статті 3 Договору Європейського Союзу про заснування Європейської поліцейської установи (Конвенції Європолу). URL: http://cyberpeace.org.ua/files/konvencia_evropol.pdf (дата звернення 15.08.2016 р.).

10. Україна підписала угоду про оперативне співробітництво з Європолом. [Електронний ресурс] . URL: <http://interpol.np.gov.ua/?p=2734>.

Л.Ю. Веселова

*к.ю.н., доцент кафедри адміністративної
діяльності поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ*

ЩОДО ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРНЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Перш за все, необхідно зазначити, що поняття «адміністративно-правова охорона у сфері забезпечення кібербезпеки» не має законодавчо визначеної дефініції. Поряд з тим, у теорії адміністративного права достатньо широко висвітлюються питання щодо загального тлумачення поняття «адміністративно-правова охорона». Крім того, достатньо широко досліджуються вченими адміністративістами особливості адміністративно-правової охорони самих різних об'єктів та у самих різних сферах суспільних відносин. Саме тому, аналіз поняття та особливостей кібербезпеки як об'єкта адміністративно-правової охорони є важливим, що потребує як теоретичного осмислення, так і оцінювання прикладних аспектів правового регулювання.

Правову основу забезпечення кібербезпеки України становлять Конституція України, закони України щодо основ національної безпеки, засад внутрішньої і зовнішньої політики, електронних комунікацій, захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, цей та інші закони України, Конвенція про кіберзлочинність, інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що

приймаються на виконання законів України [1]. Крім того, як це передбачено Конституцією України, якщо міжнародним договором України, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, передбачено інші правила, ніж визначені законодавством, застосовуються положення міжнародного договору України.

Конституції України є основним джерелом національної правової системи. Так, у статті 3 Конституції вказується, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Тобто наявність адміністративно-правового механізму охорони кібербезпеки та інших подібних об'єктів є проявом виконання державою своїх обов'язків з приводу забезпечення життєдіяльності населення країни [2].

Сутність терміну «адміністративно-правова охорона» розкривається повною мірою у поєднанні з певним благом, на яке спрямовано дію з охорони. Саме тому, в науковій літературі зустрічаються терміни: «адміністративно-правова охорона прав інтелектуальної власності», «адміністративно-правова охорона прав на об'єкти промислової власності», «адміністративно-правова охорона майнових та немайнових прав власності», «адміністративно-правова охорона надр та вод» тощо.

Однак, це не свідчить про те, що термін «адміністративно-правова охорона» не розглядається самостійно у сучасному науковому середовищі. Вирішення проблем, які виникають у сфері адміністративно-правової охорони, значною мірою пов'язане з дослідженням механізму правового забезпечення розвитку вказаної сфери, а також з пошуком шляхів його оптимізації та вдосконалення [3, с. 71].

У свою чергу, Харитонов О.І. акцентує увагу на явищі адміністративно-правової охорони, що є окремим правовим інститутом. Свою думку доводить тим, що порушення встановлених законодавством правил поведінки тягне за собою припинення дії регулятивних правовідносин, замість яких виникають охоронні (регулятивні трансформуються в охоронні), підставою до чого є припис норми права та вчинення адміністративного делікту. У цьому випадку йдеться вже не про реалізацію встановлених адміністративно-правових регулятивних норм, якими були визначені вимоги до поведінки зобов'язального суб'єкта, а про реалізацію положень охоронних адміністративно-правових норм, які передбачають встановлення нових прав і обов'язків [4, с. 38].

Отже, підсумовуючи наукові погляди, ми можемо зробити висновок про те, що адміністративно-правова охорона у сфері забезпечення кібербезпеки – це адміністративно-правове явище, зміст якого базується

на впорядкованій нормами адміністративного права діяльності суб'єктів забезпечення кібербезпеки, що спрямована на забезпечення прав і свобод громадян, суспільства та держави у кіберпросторі, запобігання їх порушення, виявлення кіберзлочинів та відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів осіб, що здійснюються засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності.

Література:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовт. 2017 р. №2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>.
2. Конституція України: закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Чукава А.В. Адміністративно-правова охорона права на об'єкти промислової власності в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: 12.00.07. Київ, 2009 . 217 с.
4. Харитонов О. І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Одеса: Нац. ун.-т «Одеська юридична академія», 2004. 328 с.

М.Д. Віслогузова

*студентка 3-го курсу факультету
прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції)
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

Л.С. Бєлік

*к.ю.н, доцент кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ГЕНЕЗИС ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

На сьогоднішній день вивчення феномену кримінальної субкультури має велике значення для розкриття злочинів, розробки методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень та

виокремлення особливих тактико-психологічних прийомів, які слід використовувати у розслідуванні злочинів. Бурхлива рецепція так званих «законів» злочинного світу, тотальне розповсюдження основних атрибутів кримінальної субкультури у повсякденне життя суспільства, а також надмірна популяризації кримінального субфольклору, - усе це впливає на розвиток нашого суспільства у зв'язку з цим є необхідність з'ясувати передумови виникнення та розвитку такого явища як кримінальна субкультура.

Дослідженнями питань кримінальної субкультури в різні роки займалися такі відомі вчені-юристи, соціологи, кримінологи, як: Ю. Александров, В. Анісімков, Ю. Антонян, О. Багрєєва, Ю. Блохін, Д. Виговський, Д. Донських, В. Дрьомін, Ю. Дубягін, І. Карпец, Д. Корецький, Д. Лі, Д. Лихачов, В. Пирожков, Ж. Россі, О. Старков, Ф. Сундуков, В. Тулегенов, Г. Хохряков, В. Чалідзе, В. Южанін та ін. Однак, деякі питання залишилися поза межами їх досліджень.

Генезис виникнення та розвитку кримінальної субкультури пов'язують з виникненням мафії в Італії, приблизно в XVII ст., це трапилося через неспроможність держави врегулювати антисоціальні настрої суспільства. Державна влада не мала авторитету серед населення, вона не піклувалася про своїх підданих, що призвело до тотальної антипатії до легальної влади. Мафія, як соціальний інститут, з початку свого створення мала на меті вирішення конфліктів, лише згодом вона стала на злочинний шлях. Найбільш відомою злочинною групою того часу в якій були свої специфічні елементи культури, такі як символи, знаки були каморри, які виникли в Італії в середині XVIII ст.

Необхідно вказати, що на наших землях кримінальна субкультура починає зароджуватися трішки пізніше приблизно в кінці XVII ст. Однак на відміну від Європи в нас вона зазнає дуже стрімкого розвитку і вже до 80-х років XVIII ст. були створені специфічні елементи, які характеризують кримінальну субкультуру, а саме: загальнообов'язкові правила поведінки та чітка антисоціальна орієнтація.

В цілому, відстежуючи основні норми поведінки кримінальної субкультури, яка склалася з кінця XVIII ст. — поч. XX ст. За вказаний період такі норми в своїй більшості сформувалися в тому вигляді, в якому ми можемо їх спостерігати сьогодні. Незначні зміни таких норм протягом XX ст., суттєва відмінність в жаргоні, татуюваннях та інших зовнішніх атрибутах кримінальної субкультури не дозволяє говорити про сформовану в 20-х — 30-х роках минулого століття «специфічну кримінальну субкультуру», яка відрізнялась від дореволюційної. Швидше за все — такі зміни не є проявом якихось надзвичайних соціокультурних процесів, а є звичайною мутацією, тобто спробою кримінальної субкультури, як соціального феномену, зберегти себе, «підлаштуватись» в

умовах стрімких змін суспільного життя, що спостерігались з 1917 року. Тому вважаємо доцільним розглядати дореволюційну кримінальну субкультуру як один з нерозривних етапів розвитку кримінальної субкультури взагалі. І більше того – як той фундамент, на якому і зросла безпрецедентна антисоціальна і злочинна орієнтація, що сьогодні стала, на жаль, невід’ємною складовою суспільного життя в Україні.

Особливістю кримінальної субкультури було створення власних «законів», яким повинні були підпорядковуватися всі ув’язнені. На думку Л.М. Моро-Кристофа «закони злочинного світу», хоча й неписані – виконуються іноді більш суворо, ніж писані закони виконуються чесними людьми [2]. Згодом в середині цієї субкультури починають виокремлюватися класи злочинців, які мають чітку ієрархію.

У злочинному світі жаргон професійних злочинців сформувався в кінці XVIII – на початку XIX ст.ст. Його основу в більшості складала таємна мова «офеней» – роздрібних вуличних крамарів-лоточників, які використовували її для обману покупців. З цього можна простежити етимологію слова «феня» – назви кримінального жаргону. Наявність «блатної» лексики сприяла подальшому розвитку кримінальної субкультури і мотивувала виникнення каст.

XIX ст. можна з впевненістю назвати епохою розквіту злочинного світу і його традицій. Попередні періоди розвитку злочинності, систематичне скоєння злочинів її представниками сприяли зростанню їх кваліфікації. Із зростанням злочинної кваліфікації з’явилась злочинна спеціалізація, а з нею виникла і нова якість злочинності – кримінальний професіоналізм. Його зародки з’явилися в попередні століття, але лише в XIX ст. професіоналізація досягла того рівня, коли не було вже прояву суспільного життя, до якого злочинний світ не пристосувався б.

М.М. Максимов у своїй праці, яка була опублікована в 1862 році, виокремив 20 найпоширеніших спеціалізацій для злочинців. Найбільш привілейованою кастою, яких були «йерши», тобто кишенькові злодії. Дана класифікація є майже ідентичною тій, яка існує на сьогоднішній день [1].

Все вищезазначене дає змогу сказати, що XIX ст. – можна вважати розквітом злочинного світу і створення основних засад кримінальної субкультури.

В XX ст. розвитку кримінальної субкультури в значній мірі сприяв той факт, що кожен професійний злочинець, досягнувши певного рівня майстерності в своїй злочинній діяльності, намагався передати свої знання молодому злочинцю. При цьому молодому злочинцю не лише передавались багатий досвід, тонкощі злочинського «ремесла», специфічні прийоми, а й «прищеплювалась» повага до «злочинних традицій і звичаїв».

Виокремлення кримінальної субкультури для злочинної спільноти виконало захисну роль, оскільки спільнота знаходиться в середовищі великої культури і відчуває на собі її ворожість. І роль субкультури в даному випадку важко переоцінити, оскільки вона виконує цілу низку функцій поряд із зазначеною захисною. Це й ідеологічне підживлення, і створення власного сприятливого мікросередовища, це й механізми включення в неї нових учасників, за допомогою чого відбувається детермінація злочинності. Таким чином, вдається досягти збереження цілісності і розвитку такого утворення.

В ХХІ ст. відбувається процес запозичення кримінальної субкультури в загальну культуру суспільства. В словниковому запасі людей з'явилися слова, які були характерні лише для злочинного світу.

Отже, зародження кримінальної субкультури трапилося через неспроможність законної влади правильно організувати взаємозв'язок із суспільством, що призвело до вчинення великої кількості правопорушень і як наслідок появу значної кількості злочинців. В ХІХ ст. злочинний світ вступив зміцнілим, монолітним, маючи змогу протистояти суспільному порядку і закону. Його традиції, звичаї — це вже не стихійні норми групи осіб, а перевірені часом, закріплені в свідомості цілих поколінь професійних злочинців еталони їх діяльності та норми антисуспільної поведінки.

Використання спеціальної мови – «фені» може мати як позитивні, так і негативні наслідки для підозрюваного. Позитивним у даному випадку буде те, що це є специфічний вид самовираження злочинців, певний символ, яким вони підкреслюють свою унікальність, також раніше «феня» використовувалася для введення працівників оперативних підрозділів в оману. Негативним є те, що працівники правоохоронних органів уже давно оволоділи навичками розмовляти такою мовою, знають її специфіку та можуть впливати на «новачків» у цій сфері за допомогою тактичних прийомів. Крім цього, характерні елементи кримінальної субкультури використовуються звичайними людьми в повсякденному житті, що не є позитивним явищем оскільки свідчить про значний криміногенний авторитет серед суспільства.

Література:

1. Максимов М.М. Московские тайны. Рассказ сищика / М. М. Максимов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/754.pdf>.
2. Моро-Кристоф Л.М. Мир мошенников. Физиология мира мошенников / Пер. с фран. / Л. М. Моро-Кристоф [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/754.pdf>.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ЗІ СПІВРОБІТНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ

Здійснити досудове розслідування на високому професійному рівні, досягти в стислі строки його результату можливо лише за умови спільної, чіткої, узгодженої діяльності (взаємодії) слідчого з працівниками оперативних підрозділів. У той же час, відповідно до ст. 2 Міжнародної Конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (2006 р.) насильницьким зникненням вважається арешт, затримання, викрадення чи позбавлення волі в будь-якій іншій формі представниками держави чи особами або групами осіб, які діють з дозволу, за підтримки чи за згодою держави, при подальшій відмові визнати факт позбавлення волі або приховування даних про долю чи місцезнаходження зниклої особи, унаслідок чого цю особу залишено без захисту закону [1; 2].

Враховуючи, що особливістю досудового слідства у справах про насильницьке зникнення людини є співробітництво із компетентними органами іноземних держав, очевидним є те, що, по-перше, дослідженню підлягає питання, наскільки правові норми, які регламентують досудове слідство України та особливості його реалізації відповідають міжнародним стандартам щодо дотримання прав та свобод людини. По-друге, важливим аспектом є дослідження спільних та відмінних ознак кримінального провадження України та інших держав, адже реалізація заходів міжнародного співробітництва пов'язана із взаємодією їх правових систем, екстратериторіальною дією кримінального процесуального закону, що визначає ефективність співробітництва, впливає на доказове значення отриманих результатів [3, с. 150].

Систематизувавши й узагальнивши думки науковців, які в різні часи досліджували важливі аспекти взаємодії, варто констатувати, що під останньою переважно розуміють спільні дії оперативних та інших підрозділів і служб, як:

спільна комплексна діяльність взаємно не підпорядкованих служб і підрозділів, спрямована на вирішення загальних завдань;

спільні погоджені дії на підставі нормативно-правових положень, спрямованих на запобігання або розкриття злочинів, а також розшук злочинців, що втекли або переховуються;

спільна діяльність не підпорядкованих по службі оперативних підрозділів для максимальної концентрації спільних сил і засобів з метою найбільш ефективного вирішення тактичних завдань;

спільні комплексні або узгоджені за часом та місцем дії оперативних підрозділів із вирішення спільними зусиллями завдань під час протидії злочинності;

спільна концентрація сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети та здійснення відповідних спільних заходів.

Проведений аналіз широкого спектру поглядів щодо поняття взаємодії загалом, а також у правоохоронній діяльності зокрема, надає можливість висловити власне бачення щодо визначення цього терміну. Так, під взаємодією слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування насильницького зникнення людини варто розуміти передбачену чинним законодавством та угодою за часом, місцем і послідовністю проведення систему певних взаємодоповнюючих дій, включаючи обмін інформацією, направлених на реалізацію повноважень слідчих підрозділів у цій сфері, пошук і фіксації фактичних даних про злочини та осіб, які їх вчинили з використанням можливостей міжнародних організацій, а також закордонних правоохоронних органів та органів влади, неурядових організацій.

Організаційні аспекти взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні розкриваються у відповідній Інструкції [4]. Проте, аналіз викладених у ній положень показав, що там відсутній окремий розділ, який би передбачав взаємодію при виявленні та розслідуванні насильницького зникнення людини.

Крім того, в ході проведеного опитування оперативних підрозділів вияснилося, що серед чинників, які негативно позначаються на взаємодії слідчих та оперативних підрозділів під час розслідування насильницького зникнення людини є: відсутність можливості ними здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою, звертатися з таким клопотанням до слідчого судді чи прокурора (ч. 2 ст. 41 КПК України) (85 %); постановка перед ними неконкретного завдання, формальність направлення слідчим доручення або дублювання аналогічних доручень (59 %); доручення слідчим їм значної кількості СРД, тобто його «самоусунення» від розслідування таких злочинів (35 %).

Таким чином, діяльність органів досудового розслідування України та компетентних органів іноземних держав пов'язана з реалізацією різних форм взаємодії, яким притаманні як процесуальні, так і криміналістичні особливості. Як свідчить вивчення емпіричних джерел, така взаємодія

найчастіше здійснюється з метою: обміну інформацією; планування та проведення скоординованих заходів з метою розслідування насильницького зникнення людини; розшуку осіб та предметів; обміну законодавчими джерелами, статистичною інформацією, методичними рекомендаціями, досвідом роботи; проведення спільних наукових досліджень та ін. Крім того, вирішенню важливих завдань розслідування таких злочинів сприяють міжнародні організації глобального та регіонального рівнів.

Література:

1. Міжнародна Конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20 груд. 2006 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.

2. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень: Закон від 17 черв. 2015 р. № 525-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/525-19#n2>.

3. Черноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 556 с.

4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 31 лип. 2017 р. № 575. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17/sp:wide>.

В. Галєєв

курсант 3-го курсу,

Навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

І. Курилін

к.ю.н., доцент, доцент кафедри

криміналістики та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК, ГРАБЕЖІВ, РОЗБОЇВ

Огляд є однією із основних слідчих (розшукових) дій, що проводиться під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

При проведенні огляду слідчий:

- безпосередньо сприймає обстановку місця події й інших матеріальних об'єктів, вивчає і досліджує їх;
- виявляє і досліджує сліди й інші речові докази;
- усвідомлює сутність і механізм події;
- оцінює результати огляду;
- фіксує обстановку місця події, предмети і сліди з метою їх подальшого використання в процесі розслідування.

Згідно ст. 237 КПК України, огляд – це слідча (розшукова) дія, що полягає у безпосередньому спостереженні й дослідженні його учасниками матеріальних об'єктів, які пов'язані із обставинами вчинення кримінального правопорушення, що проводиться з метою їх виявлення та фіксації.

Відповідно, під оглядом необхідно розуміти процесуальну діяльність слідчого, реалізуючи котру він за участю зазначених у законі осіб виявляє, безпосередньо сприймає, досліджує, оцінює і фіксує стан, властивості й ознаки матеріальних об'єктів, пов'язаних з подією, що розслідується, з метою з'ясування обставин кримінального провадження.

Завданнями огляду є:

- виявлення слідів кримінального правопорушення й інших об'єктів, що можуть бути залучені до матеріалів кримінального провадження як речові докази;
- з'ясування обстановки кримінального правопорушення;
- виявлення інших обставин, які мають значення для кримінального провадження;
- відображення (фіксація) в протоколі та додатках до нього всіх дій слідчого і всіх виявлених обставин.

Огляд через особливості застосовуваних методів пізнання має подібні риси з деякими іншими слідчими (розшуковими) діями, наприклад, із слідчим експериментом чи обшуком, але в той же час принципово відрізняється від них за процесуальною природою, тактикою проведення. Сутність огляду полягає в тому, що слідчий за допомогою методів пізнання упевнюється в існуванні і характері фактів, які мають доказове значення.

При проведенні огляду, слідчий не тільки спостерігає, але й проводить різні вимірювання і обчислення, порівнює об'єкти, що спостерігає як між собою, так й з іншими об'єктами і явищами, у визначених межах проводить експерименти з досліджуваними об'єктами і, нарешті, фіксує, шляхом обов'язкового опису і за допомогою інших методів криміналістичної фіксації, технічних засобів, все те, що знайшли і виявили він та інші учасники огляду. Результати сприйняття об'єктів, що

оглядаються, необхідно піддавати логічній обробці з метою встановлення їх зв'язку із розслідуваною подією, іншими фактичними даними.

Отже, огляд може бути розглянутий:

1) як слідча (розшукова) дія;

2) самостійний пізнавальний прийом, що має місце під час проведення й інших слідчих (розшукових) дій (обшуку, пред'явлення для впізнання), негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій (тимчасового вилучення майна (ст. 176 КПК України), заходів забезпечення кримінального провадження (наприклад, затримання особи – ст. 131, ст. ст. 207-213 КПК України).

Огляд місця події належить до слідчих (розшукових) дій, зволікання з проведенням яких може спричинити зміну обстановки, зникнення слідів кримінального правопорушення або особи, якою воно було вчинено, предметів, які можуть стати речовими доказами. Особливість даного виду огляду полягає у тому, що згідно ч. 3 ст. 214 КПК України, огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду[1].

Практично в усіх кримінальних провадженнях про крадіжки огляд місця події виступає невідкладною первинною слідчою (розшуковою) дією, якість виконання якої обумовлює успіх усього подальшого розслідування. Тільки у провадженнях про кишенькові крадіжки не завжди можливо точно визначити місце події та оглянути його. Огляд виконується негайно, щойно органам слідства стає відомо про вчинення крадіжки. Однак, іще до виїзду на місце події необхідно, як уже наголошувалось, забезпечити його охорону з тим, щоб обстановка крадіжки залишилась недоторканою, потім визначити, хто має взяти участь в огляді (поняті, криміналіст, кінолог, оперативний працівник, службові й матеріально відповідальні особи, потерпілі, свідки тощо). Після прибуття на місце огляду початково визначають його межі та основні "вузли" (ділянки). Це визначається залежно від конкретного змісту місця минулої злочинної події: виду сховища, приміщення, житла, навколишньої місцевості тощо.

Однак можна вирізнити і деякі типові «вузли» огляду місця події у провадженнях про крадіжку зі сховищ: 1) навколишня місцевість та її особливості (населення, шляхи, наявність близько розташованих будов, їхнє призначення); 2) шляхи можливого підходу (під'їзду) до місця крадіжки; 3) шляхи ймовірного відходу (від'їзду); 4) місце проникнення у приміщення, із якого вчинено крадіжку; 5) ділянки приміщень, по яких переміщався злочинець у пошуках майна, що було викрадено; 6) місця вилучення викрадених цінностей; 7) ділянки приміщення, де перебував злочинець після викрадення майна і звідки виходив тощо.

Отже, визначивши учасників огляду та його межі з «вузлами», проводять фотографування місця події. Після цього, користуючись способом "від периферії до центру" (оскільки це максимально забезпечує збереження слідів, повноту їх виявлення) детально обстежують ці «вузли», першочергово - місце проникнення злочинця до майна: двері, вікна, балкони, димоходи, дахи, стелі, підлоги, засувні пристрої, їх розміщення і стан тощо. Відшукуючи сліди злочинця, потрібно керуватись версіями про його дії на місця події. У багатьох випадках виявлені оглядом сліди можуть обумовити висновки щодо механізму проникнення, використовуваних злочинцем знарядь зламу, відмикання і, своєю чергою, забезпечити обґрунтовані припущення про певні фізичні ознаки злочинця (злочинців) (зріст, тіло-будову, інколи навіть розміри окремих частин тіла), навички, якими він володіє, а в окремих випадках навіть про професію. Якщо викрадені цінності були у спеціальних сховищах (сейфах, залізних ящиках тощо), що їх необхідно було відімкнути чи зламати, тоді сліди цих дій можуть дати додатковий матеріал для аналогічних припущень.

Перед детальним оглядом місця події крадіжки з приміщень, у яких зберігалися гроші й товарно-матеріальні цінності (складів, крамниць, інших торговельних підприємств, кас і т. ін.), варто опитати матеріально відповідальних осіб для з'ясування, які саме цінності вкрадені чи могли бути викрадені, звідки, в якій кількості. З цією метою під контролем слідчого можна дозволити матеріально відповідальним особам ознайомитися з обстановкою у внутрішніх приміщеннях сховища. Однак участь цих осіб у детальному огляді не рекомендована, оскільки ще складно переконатися, що не було інсценування крадіжки.

Детально оглядаючи кожне приміщення, де вчинено крадіжку, треба відшукувати всі сліди злочинця, залишені чи загублені ним предмети: сліди знарядь зламу, знаряддя зламу або їхні частини, сліди рук (вони можуть залишатися на замках, петлях дверей, накладних планках та інших частинах вікон і дверей, навколо них), ніг, зубів, плями крові, слину, волосини, недопалки, предмети одягу злочинця.

Для організації розшуку і виявлення злочинця звертається увага на пошук і вилучення мікрослідів, залишених злодієм на місці події. Це можуть бути частинки бруду, фарби, пилу, крові, волокна рукавичок, одягу та ін. Іноді з метою утруднити розслідування злодії посипають підлогу тютюном, молотим перцем, поливають одеколоном, бензином, сумішшю на ефірній або ацетоновій основі. Частинки цих та інших мікрослідів, а також предмети з запахом вилучаються і ретельно пакуються [2].

Під час розслідування розбоїв та грабежів важливу роль відіграє огляд місця затримання. Тут можна виявити сліди злочину, зокрема

вогнепальну і холодну зброю, майно, яким заволоділи злочинці і яке викинули в момент затримання, різні документи тощо.

Роблячи огляд автотранспортних засобів, що використовувалися, необхідно обстежити салон, багажник та інші місця, де можна сховати викрадені цінності, а також знаряддя вчинення злочину та інші речові докази.

Література:

1. Мультимедійний підручник «Криміналістика» [Електронний ресурс] / [О. О. Алексєєв, В. В. Арешонков, В. М. Атаманчук та ін.] // НАВС. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://arm.naiu.kiev.ua/books/kruminalist/lections/lection_3.19.html.

2. Криміналістика: курс лекцій [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://mego.info/матеріал/2-початковий-етап-розслідування-крадіжок>.

К. Гордич

*курсант 3-го курсу Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

І. Курилін

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ*

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Метою написання роботи є висвітлення окремих теоретичних і практичних проблем щодо виявлення злочинів, пов'язаних із використанням засобів доступу до банківських платіжних карток, а також виокремлення та аналіз певних способів учинення таких злочинів. Перехід на безготівкову оплату – мета розвитку багатьох фінансових систем світу. На даний час банківські картки є основним елементом електронних банківських систем, все більш активно витісняючи традиційні чекові книжки та готівку. Та особливість, що картка містить певну інформацію, яка потрібна для доступу до банківського рахунку, здійснення розрахунків за товари та послуги, а також зняття готівки,

дозволяє їй слугувати простим і прогресивним засобом в організації безготівкових розрахунків і водночас бути привабливим об'єктом для шахрайських операцій. Найбільша кількість незаконних дій з платіжними картками у 2018 році відбувалась у мережі Інтернет – 55,1 тис. випадків (52,2% від загальної кількості) – і в порівнянні з 2017 роком зросла в 1,4 рази", – зазначили в НБУ. За словами співробітників НБУ, шахраї вводять в оману пересічних громадян будь-якими способами, для того щоб вони розголосили власні персональні дані, реквізити платіжних карток, коди/паролі чи здійснили переказ коштів під психологічним впливом на користь шахраїв.

Способи пов'язані з використанням операцій у сфері обігу банківських рахунків. В основу розподілу способів цієї групи слід покласти такі варіанти реалізації злочинного наміру:

1) незаконне використання справжніх або використання підроблених банківських платіжних карток через мережу банкоматів і платіжних терміналів;

2) втручання в комп'ютерні мережі банку (внесення змін до інформаційних систем і баз даних) з метою незаконного доступу до «карткових» рахунків.

Темою моїх тез є розслідування злочинів у сфері функціонування банківських платіжних карток, тому й саме про них ми сьогодні поговоримо.

Найбільш популярними і сучасними видами за останній час є фішинг, вішинг, скіммінг та шиммінг. За видами злочинів у банківській сфері вони відносяться до злочинів, що вчиняються в основному не банківськими працівниками, а іншими особами, які володіють відповідними знаннями і технічними навичками.

Концепція фішингу (англ. fishing – риболовля) полягає у тому, що шахрай будь-якими можливими способами намагається витягнути з власника картки інформацію. Це може бути підроблений лист, наприклад, від банку або платіжної системи, клієнтом якої є власник, із проханням так чи інакше повідомити інформацію, за допомогою якої шахрай може одержати доступ до коштів – запит PIN-коду, логіна, пароля тощо. Найпростіший спосіб фішингу – підробка листа. Користувач одержує листа з пропозицією перейти за посиланням, адреса якого схожа на адресу відомої користувачу компанії. Якщо користувач перейде за посиланням та вкаже дані доступу, які звичайно використовує для доступу до Інтернет-банкінгу або особистого кабінету, його персональні дані стануть доступними шахраям. Іншим способом отримання доступу до даних

картки є створення псевдо-сайтів з продажу будь-яких речей або надання послуг. Оплачуючи дані послуги, особа вводить всі дані своєї картки, цим самим надаючи доступ до картки зловмисникам.

Вішинг (від англ. voice – «голос»; fishing – «риболовля») – вид шахрайства з банківськими картками, що значно поширився в Україні протягом останніх років. Це один з методів шахрайства з використанням соціальної інженерії. Він полягає в тому, що зловмисники, граючи роль співробітника банку або покупця, випитують по телефону у власника платіжної картки конфіденційну інформацію або провокують до здійснення певних дій зі своїм картковим рахунком.

Одним із способів викрадення коштів з банківської картки є скімінг (англ. skimming – «знімання вершків»). Скіммер – невелике пристосування для зчитування інформації з магнітної стрічки, яке вміщається в долоні і може вмістити в себе до 200 номерів карток. Зі скіммера дані перевантажуються на комп'ютер, а з нього за допомогою спеціального декодера – на магнітну стрічку викраденої, знайденої або незаконно виготовленої картки. Інформація, яка міститься на магнітній стрічці, потім витискається на картці і ніякого додаткового обладнання чи витрат ця операція не потребує. Скіммери використовуються, як правило, особами, що приймають картки до оплати – офіціантами, адміністраторами, касирами, які копіюють дані з картки два рази – один для оформлення платежу, другий – на скіммер для злочинців [5]. Як варіант, на банкомат прикріплюють мініатюрну відеокамеру, яка знімає руку, що вводить пін-код, і робить запис у модуль пам'яті або передає його дистанційно на комп'ютер шахрая. Загалом у випадку дистанційної передачі шахрай знаходиться недалеко та приймає відеодані за допомогою ноутбука.

Шиммінг є різновидом скімінгу і останньою з вигадок викрадачів, одним із способів незаконного зняття грошей за допомогою використання тонкої плівочки, схожої на скотч. Така плівка наклеюється на клавіатуру, а потім із неї зчитується необхідна інформація. Незвичайна клавіатура банкомата не викликає підозри, що значно полегшує завдання злочинцям [1].

І з кожним днем з'являється все більше і більше нових злочинів з банківськими картками. Деякі з них навіть стаються з вини самих потерпілих осіб. Як приклад, існує картка, якою особа давно не користувалась і не бачить в ній потреби подальшого її використання, оскільки кошти на неї не поступають і не зберігаються. Саме цим і користуються зловмисники, створюючи сайти з покупки карт різних

банків. Домовляючись про суму з власником даної картки, вони її викупають нібито з цілю виплати заробітної плати особам без громадянства, які у них працюють. Далі використовуються різноманітні схеми махінацій, які можна проводити маючи чужу банківську картку на руках. Одними з них є нібито продаж цінних речей за суму вдвічі меншу від її власної. Продавець, зв'язуючись з покупцем повідомляє його, що на даний момент доступу до неї не має або ж дану річ зараз оглядають інші потенційні покупці і пропонує здійснити передоплату для того, щоб пересвідчитись що покупець має серйозний намір придбати її. І саме в момент, коли покупець переслав гроші на банківську карту, зловмисник зникає. І в результаті пошуку зловмисника зв'язуються з особою, яка продала йому свою картку. І є ще один приклад, пов'язаний з незаконним обігом наркотичних речовин. Злочинці, які продають наркотичні засоби, пересилають певну суму грошей через декілька десятків карток, щоб не привертати до себе увагу наявністю великої кількості готівки і найголовніше, можливістю швидкої виплати через банківську картку.

Виявлення злочинів, пов'язаних з використанням засобів доступу до банківських рахунків, відбувається здебільшого в умовах таких типових ситуацій:

1. Затримано особу, яка намагалась оплатити товари або послуги за допомогою підробленого платіжного засобу, або намагалась отримати готівкою грошові кошти за допомогою підробленого платіжного засобу.

2. Служба безпеки банку повідомила правоохоронним органам про виявлення незаконної транзакції.

3. Власник платіжного засобу повідомив про його викрадення або про те, що з належним йому платіжним засобом вчинено протиправні дії (про що він наприклад отримав SMS-повідомлення оскільки в його договорі з банком передбачене інформування його таким шляхом про всі транзакції пов'язані з його рахунком).

4. Особу затримано по підозрі у скоєнні іншого правопорушення, при ньому виявлено платіжний засіб, щодо справжності якого виникають сумніви, або якщо є підстави вважати, що цей платіжний засіб не є підробленим, однак не належить цій особі.

Розрізняючи повну та часткову підробку платіжних карток, слід звернути увагу на таке. Найбільшу загрозу для фінансових установ складають повністю підроблені платіжні картки. Спосіб виготовлення таких карток отримав назву “білий пластик”.

На такому “білому пластику” розміром з платіжну картку знаходяться числа рахунку, дата випуску та відомості про власника. Також

на ньому є магнітний носій інформації. Знаючи ПІН-код, за допомогою “білого пластика” можна безперешкодно викрасти гроші із банківських автоматів самообслуговування. Для розрахунку через платіжні термінали у торгових центрах, на АЗС або в закладах харчування зловмисники вдосконалили білий пластик, підробивши його зовнішній вигляд під справжню банківську картку і даному способу виготовлення дали назву «реальний пластик». Він в точності схожий на банківську карту і не викликає підозри у працівників на касах, через які здійснюється оплата.

Часткова підробка платіжних карток пов’язується: 1) із зміною інформації магнітного носія картки; 2) із зміною інформації, що ембосована на лицьовому боці картки; 3) із зміною підпису власника картки. При розслідуванні незаконних дій з платіжними картками підлягають доказуванню наступні обставини:

- що відбулося – чи мав місце факт незаконних дій з картою або вчинено

- інший злочин (шахрайство) з використанням підроблених платіжних карток чи

- інсценування, або помилкова заява про незаконні дії з платіжними картками;

- час, місце й інші обставини незаконних дій з платіжними картками;

- спосіб підроблення платіжних карток, яке устаткування, пристрої, інструменти

- й матеріали використалися при підробці карток і які джерела їхнього придбання;

- ким конкретно вчинено незаконні дії з платіжними картками, одноосібно або групою осіб, чи притягувалась особа (особи) раніше до кримінальної відповідальності за аналогічні злочини, винність особи в здійсненні злочину, форма його вини й мотиви;

- хто організував злочин, хто підробляв платіжні картки, хто збував підроблені картки, хто співучасники - роль кожного з них;

- яка кількість підроблених карток виготовлена або збута;

- яким чином і кому збувалися підроблені картки;

- коло осіб, що знали про готування вчиненого злочину;

- які цінності й майно мають обвинувачувані й де вони зберігаються;

- які обставини сприяли вчиненню злочину;

- обставини, які можуть потягти звільнення від кримінальної відповідальності й покарання та обставини, що виключають злочинність і

караність діяння, що пом'якшують й обтяжують покарання.

Якщо ж встановлено, що картки не підроблені, то до кола обставин, які необхідно встановити, долучаються такі:

- кому належить дана платіжна картка;
- яким чином вона потрапила до особи, в якій зараз знаходиться (чи мав місце при цьому злочин, наприклад, викрадення, які його обставини);
- які стосунки між особою, в якій знаходиться картка, та її власником;
- чи відомий особі, в якій знаходиться картка, ПІН-код, звідки вона його знає;
- чи були ще випадки незаконного отримання чужих пластикових карток цією особою;
- коли, скільки разів та за яких обставин особа, в якій знаходиться картка, використовувала її [2].

В Україні розповсюджені картки з магнітною стрічкою, які в усьому світі вважаються застарілими. Переважно провідні країни використовують картки з чіпами, які мають багатоступеневий захист, але їх запровадження в Україні потребує значних фінансових затрат, у виправданості яких у потенційних інвесторів немає впевненості. Платіжними картками володіє досить багато представників вразливих категорій населення. Це, наприклад, пенсіонери (зараз дуже розповсюдженими є пенсійні картки), яким незвичний такий платіжний засіб, тому вони, побоюючись втратити над ним контроль, вчиняють помилкові дії. Зокрема, вони зберігають ПІН-код разом з картою або навіть записують його на картці, щоб не забути. Враховуючи, що люди похилого віку часто мають проблеми з пам'яттю та увагою, вони часто втрачають свої картки, і за таких умов особа, які знайшла картку, може скористатися нею, оскільки знає ПІН-код. Крім того, у зв'язку з поганим зором та незвичністю до банкоматів люди похилого віку часто побоюються самі отримувати гроші з картки та погоджуються на запропоновану сторонніми особами допомогу, повідомляючи цим особам ПІН-код. Також пенсіонери дуже легко піддаються психологічному впливу, і їм достатньо одного виклика з невідомого номера, під час якого їм кажуть що нібито хтось з близьких родичів потрапив у біду, і наполягають на переведенні певної суми грошей на іншу картку для допомоги цьому самому родичу.

Враховуючи ці обставини, Нацбанк рекомендує не розголошувати нікому наступну інформацію:

1. Реквізити платіжних карток (термін її дії, код CVV, ПІН-код картки);

2. Персональні дані
3. Логін/пароль для входу у веб-банкінг одноразові паролі для проведення додаткової автентифікації

Також з метою запобігання та протидії шахрайству Національний банк рекомендує:

4. Не відповідати на підозрілі телефонні дзвінки
5. Звертатись до банку-емітенту платіжної картки та перевіряти стан своїх рахунків
6. Застосовувати ліміти на проведення операцій з використанням платіжних карток, насамперед – в мережі інтернет.
7. Користуватись послугами SMS-інформування про здійснені операції;
8. Перевіряти банкомати на наявність предметів, які відносяться до скімінгу [3];

З кожним роком в Україні збільшується кількість корисливих злочинів, які скоюються з метою фальсифікації платіжних карток і їх викраденням для подальшого використання. Проаналізувавши дану тему, ми можемо зробити висновки про те, що шахрайство з банківськими картками для правоохоронних органів є ще не повністю вивченою темою, оскільки злочинці є технічно більш обізнаними, ніж правоохоронці, і з кожним днем стає все більше видів і способів здійснення злочинів, пов'язаних з банківськими картками. Це обумовлює необхідність не лише досліджувати такі злочини, але передусім роз'яснювати уповноваженим особам, як саме їх необхідно розслідувати і систематично оновлювати їх знання з приводу розслідування злочинів у сфері функціонування у сфері банківських платіжних карток.

Література:

1. Олійничук, О. Банківські картки як об'єкт шахрайства: стан і протидія явищу [Текст] / Олександра Олійничук // Актуальні проблеми правознавства. - 2017. - Вип. 1. - С. 91-94.
2. Садченко М. М. Виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з використанням засобів доступу до банківських рахунків [Електронний ресурс] / М. М. Садченко // Митна справа. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis/nbuv/irbis-64?C1=1&Image_file_name=PDF/Ms_2014_2\(2.1\)_18.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis/nbuv/irbis-64?C1=1&Image_file_name=PDF/Ms_2014_2(2.1)_18.pdf).
3. Реуцький А. В. Особливості слідчого огляду при розслідуванні злочинів у сфері виготовлення та обігу платіжних карток // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – Том 25 (64). – 2012 - №1. – С. 179-187.

Є.В. Горецька
*студентка 2-го курсу магістратури
факультету прокуратури і слідства
(кримінальної юстиції)
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:
О.О. Подобний
*д.ю.н., професор, професор кафедри
криміналістики Національного університету
«Одеська юридична академія»*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИННИХ ФОРМУВАНЬ

Діяльність організованих злочинних формувань має значний вплив на стан стабільності економічної та державної системи, шкодить фізичним та юридичним особам та є однією із основних перешкод для розвитку та нормального функціонування ринкових відносин, заважає цивілізованому торговельному обміну, створює чималу загрозу національній безпеці України.

1. Криміналістична характеристика злочинних формувань - система, яка містить сукупність криміналістично значущих ознак. На основі аналізу викладених у криміналістичній літературі точок зору можна констатувати факт відсутності єдиного підходу до розуміння змісту структури криміналістичної характеристики злочинного формування, який дає підстави для припущення, що в науці досі триває процес її творчого осмислення. Однак слід відмітити, що існують окремі елементи, які є найпоширенішими і являють собою базис структури криміналістичної характеристики [1].

До криміналістичної характеристики злочинних формувань необхідно відносити:

Рівень злочинного формування:

- злочинна група, що виникає при попередній змові про спільне вчинення злочинів, у ряді випадків без визначеного лідера (як зародковий стан організованої злочинної діяльності);
- організована злочинна група (ОЗГ) з чітким розподілом ролей, суворою співпідпорядкованістю, стійкістю (наприклад, організовані злочинні групи здириків, шахраїв, бандитські організовані злочинні групи та інші);

- злочинна організація як стійке, ієрархічно організоване об'єднання осіб, не менш як із двоступінчатою системою управління, яке створене для систематичного здійснення корисливих злочинів і володіє системою захисту за допомогою корумпованих зв'язків [2].

2. Структура злочинного формування складається з примітивного, середнього та високого рівня. До примітивного рівня відносять групи з простою структурою: «ватажок – учасники». Кількість учасників від трьох до десяти чоловік. Рідко зустрічаються корупційні зв'язки; їх члени переважно вчиняють крадіжки, грабежі, розбої, шахрайство.

Середній рівень становлять формування, що є ніби перехідною ланкою між вказаними вище групами та більш досконалими злочинними утвореннями. В них має місце виділення окремих підрозділів-бойовиків, розвідників, виконавців, охоронців.

Високий рівень утворюють кримінальні організації з мереживною (сітьовою) структурою, які мають дві та більше ланок управління [3].

3. Типові учасники злочинних формувань. Аналіз матеріалів практики показує, що в злочинних формуваннях загальнокримінальної спрямованості переважають в основному чоловіки у віці від 20 до 35-ти років, як правило, непрацюючі, або ті, що числяться на роботі чисто формально; з неповною середньою і середньою освітою, частіше раніше засуджені (практично кожен другий) чи ті, що скоювали злочини.

4. Процедура добору і вербування нових учасників злочинного формування. Склад учасників групи, як правило, відповідає оптимальній кількості для функціонування злочинної діяльності. Усі члени групи входять до неї добровільно, виняток становлять особи, які необхідні групі для вчинення злочинів і тому втягнуті в групу за допомогою погроз або шантажу. Форми залучення до групи можуть бути різноманітними (шантаж, ставлення у матеріальну залежність, створення перешкод на роботі і таке інше) [4].

5. Організація навчання учасників. Злочинний досвід у членів групи зумовлюється їхнім способом життя. Члени групи, які мають недостатній злочинний досвід, набувають його від інших членів групи, у тому числі і під час спільних дій при вчиненні злочинів.

6. Розподіл функціональних обов'язків. В злочинному формуванні ролі чітко розподіляються: одні члени беруть участь у підготовці злочинів (ведуть розвідку, підшуковують об'єкти злочину), інші – безпосередньо вчиняють злочини, треті – забезпечують збереження і збут викраденого. Кожний знає свої обов'язки, тому формування функціонує злагоджено й організовано.

7. Зв'язки та співпраця з іншими злочинними формуваннями в тому числі і міжнародними. Масова криміналізація суспільства, транснаціоналізація організованої злочинності, вихід її на міжнародний

рівень є процесом реорганізації, відродження кримінального світу з тенденціями до ускладнення її структури. В останні роки спостерігається швидке зростання міжнародної (глобальної) організованої злочинності

Як відзначає В.В. Тищенко, класифікацію можна розглядати як процес і результат застосування типологічного методу, що дозволяє розділити множинність об'єктів на підмножини (підкласи) за певними ознаками [5].

Залежно від території дії розрізняють локальні (що діють в одному регіоні), міжрегіональні і міжнародні організовані злочинні групи.

За рівнем структурованості злочинних формувань виділяють малоструктуровані, середньоструктуровані, жорстко традиційно структуровані, жорстко організаційно структуровані, структуровані за мережовим типом.

Наступним критерієм розподілу злочинних угруповань може виступати характер складу їх учасників. За цим критерієм виділяють такі види злочинних угруповань: 1) підлітково– молодіжні (екстремістської спрямованості); 2) традиційні “злочинські”; 3) ситуативно-кримінальні; 4) “екстремістські” кримінальні; 5) змішані.

За змістом і характером злочинної діяльності виділяють: загальнокримінальні; економічні; змішані злочинні формування.

За цілями злочинної діяльності злочинні формування можна поділити на ті, що мають корисливі, політичні та інші цілі.

За рівнем наявних корумпованих зв'язків злочинних формувань (некорумповані; низькокорумповані; середньокорумповані; висококорумповані).

Також виділяють злочинні формування за критерієм «етнічна структура». Так серед них є; східноєвропейські; італійські; негритянські; латиноамериканські та центральноамериканські; азіатські; “інтернаціональні” формування.

Література:

1. Іванчишин І.І. Організоване злочинне угруповання як об'єкт криміналістичного дослідження. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 3. С. 253-279.
2. Тищенко В.В., Аркуша Л.І., Плахотіна В.М. Основи методики розслідування злочинної діяльності і проявів корупції: навч. посіб. Одеса, 2010. 286 с.
3. Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Криминология: учебник, 1997. с.258-261.
4. Чаплинский К.О. Организация і тактика слідчих дій при розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями: монографія. Дніпропетровськ: Юрид. акад. м-ва внутр.

справ, 2004. 192 с.

5. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одес. нац. юрид. Акад., 2007. 260 с.

6. Школьний В.Б. Тактика викриття організатора злочинного формування: автореф. дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.09 Київ, 2010. 20 с.

А.І. Горюшкіна

курсант 3-го курсу

Навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

А.О. Антощук

к.ю.н., доцент кафедри

криміналістики та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ

ОСНОВНІ МОТИВИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЗА ВІДСУТНОСТІ ТРУПА

На даний час існує тенденція до збільшення кількості вбивств з прихованням трупа, це пов'язано саме з думками злочинців про те, що мов «немає трупу, немає і самого провадження», а тому задля приховання таких дії вони так і чинять. Хоча цей вислів можливо твердо спростувати, адже не лише наявність трупу свідчить про факт вчинення вбивства. Розслідування вбивства, звичайно, являє собою значну складність, оскільки злочинці застосовують багато способів скоєння, маскування та приховування злочину, використовують різноманітні заходи протидії встановленню істини. При вчиненні вбивства злочинець може діяти відкрито, в присутності оточуючих, і таємно, приховуючи чи намагаючись приховати як самі злочинні дії, так і їх результати.

Відсутність трупа потерпілого зазвичай пояснюється тим, що він або знищений (спалений, розчленований, розчинений в якій-небудь хімічній рідині або закопаний). Місця приховування трупів різноманітні. Якщо вбивця живе у приватному будинку, труп може виявитися закопаним у сараї, хліві, саду, городі. Міські вбивці нерідко заривають трупи на пустирі, в парку, лісі, в підвалі будівлі, що будується, скидають у колектор каналізаційної мережі, в ставок або річку, прив'язавши вантаж [1, с. 76].

Слід підкреслити, що більшість таких вбивць не тільки перебували у близьких стосунках з потерпілими, а й розуміли, що цей зв'язок добре

відома оточуючим. Убивши близьку людину і вживши заходів до знищення або приховування його трупа, злочинець нерідко придумує помилкове пояснення тривалої відсутності потерпілого, розпускає чутки, що він живий і здоровий або помер природною смертю, загинув у результаті нещасного випадку тощо

Будучи не в змозі знищити або надійно сховати труп, вбивця нерідко робить його непізнаваний: спотворює обличчя, зрізає шкіру з нігтьових фаланг пальців, знищує документи і фотографії вбитого. Приховування трупа вбивцею з числа сторонніх потерпілому людей характерно для осіб, які вчинили злочин у своєму житлі або на робочому місці (котельня, будка колійного обхідника, сторожка та інші) [2, с. 15].

Аналіз кримінальних проваджень даної категорії показує, що найчастіше знищуються трупи жінок, а найбільше число вбивств скоюють чоловіки віком 30-45 років, які є родичами, подружжям або товаришами по службі вбитих. Крім цього, такі вбивства вчиняються і з корисливих мотивів. Прикладом такого вбивства із прихованням трупу може слугувати провадження по факту умисного вбивства гр. П. у 2015 році. Так, згідно Вироку Києво-Святошинського районного суду Київської області по справі № 369/420/17 засудили ОСОБУ_3, за сукупністю вироків, шляхом поглинення менш суворих покарань довічним позбавленням волі, остаточне покарання у виді довічного позбавлення волі з конфіскацією всього належного йому майна. Згідно із матеріалів даної справи, місцезнаходження трупу потерпілого – ОСОБИ_5 в ході розслідування не встановлено [3].

На початковому етапі розслідування проводяться допити свідків, щоб з'ясувати, кому заважав загинув, кому була вигідна його смерть. Починати потрібно з громадянина, який заявив про безвісно відсутності зниклого, з його родичів, друзів, знайомих, з якими той зазвичай контактував. Ключовими є питання, з ким потерпілий перебував у неприязних або ворожих відносинах, характер конфлікту, коли і у зв'язку з чим він виник, що про нього говорив потерпілий, не чи хтось йому недруг, коли вони востаннє зустрічалися та ін. Не менш важливо дізнатися, хто, де, коли, за яких обставин бачив безвісти зниклого востаннє, з ким він був, як виглядав, про що говорив, які речі, документи і гроші (в якій сумі) могли бути при ньому, що з його особистих речей пропало. Слід уточнити, як характеризувався зниклий, якими негативними рисами характеру володів, які погані звички мав. Якщо раніше бували випадки його тривалих «отлучек» з місця постійного проживання, з'ясовується, коли і куди він їхав, попереджав чи про це своїх близьких.

Значний інтерес можуть представляти відомості про поведінку особи після подання заяви про зникнення потерпілого, а також про поведінку всіх його близьких (що робили, кому і що розповідали у зв'язку

з його зникненням, як характеризували зниклого) [4, с. 9].

Вбивства, пов'язані із зникненням потерпілого, як правило, відбуваються близькими і особами, що проживають спільно з ним. Тому, основними мотивами вчинення такого вбивства є ревнощі, помста, неприязні стосунки, а інколи і корисливий мотив.

Література:

1. Горбачевський В. Я. Теоретико-прикладні засади розкриття умисних вбивств з кваліфікуючими ознаками : дис. ... д-ра юрид. Наук:12.00.09. Київ, 2009. 576 с.

2. Саїнчин О. С. Розслідування умисних вбивств: теорія та практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Запоріжжя, 2011. 38 с.

3. Єдиний реєстр судових рішень.
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/82545260>.

4. Кунтій А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Львів, 2015. 18 с.

І.К. Гришко

аспірант кафедри криміналістики

Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

За останні десятиріччя відбулися суттєві зміни в предметі криміналістичної тактики, виникли нові напрямки, сформувались окремі наукові теорії. Розвиток криміналістичної тактики свідчить про генерацію нових ідей, формування різних напрямків в її структурі. У цьому відношенні важливого значення набуває формування своєрідного інструментарію криміналістичної тактики, її засобів [1, с. 173]. Водночас, проблематика формування та застосування на практиці засобів та інструментарію криміналістичної тактики, потребує поглибленого дослідження, що значною мірою обумовлено наявністю дискусійних питань у цій царині знань.

В сучасній криміналістиці особливої актуальності та значимості набувають проблеми криміналістичної класифікації тактичних засобів, що є важливою умовою успішного дослідження такої криміналістичної категорії й сприяє повному, всебічному з'ясуванню сутності цього феномену криміналістики та його можливих різновидів та проявів. Криміналістична класифікація виступає у ролі уявної моделі видів тактичних засобів, теоретичної схеми фрагмента об'єктивної дійсності класифікації та є підґрунтям для удосконалення слідчої діяльності та відіграє важливе значення для вирішення практичних завдань тактичного характеру [2, с. 9–10]. При цьому, аналіз видів та з'ясування класифікаційних підстав поділу таких засобів має практичне значення, може стосуватися проблем удосконалення окремих криміналістичних методик, у тому числі й методики розслідування самовільного зайняття земельних ділянок та самовільного будівництва.

У зв'язку із цим, слушно зазначає О.Ю. Головін, що класифікацію потрібно розуміти як поділ поняття, результатом якого являється розподіл предмета або явища на види [3, с. 38]. Багатофункціональність та різноманіття тактичних засобів розслідування, що ефективно використовуються для оптимізації процесу розслідування, обумовлюють потребу в їх упорядкуванні за узгодженні за відповідними класифікаційними підставами. Така класифікація відіграє роль засобу систематизації знань про криміналістичні прийоми, методи, рекомендації та об'єкти, для роботи з якими вони призначені [4, с. 383].

Класифікація як логічна операція полягає у поділі предметів якого-небудь роду на взаємопов'язані класи на підставі найбільш істотних ознак (формальних, змістовних) [5, с.247].

На наш погляд, криміналістичну класифікацію тактичних засобів розслідування необхідно за такими класифікаційними підставами:

1) *за видом злочину*: а) тактичні засоби розслідування крадіжок; б) тактичні засоби розслідування вбивств; в) тактичні засоби розслідування розкрадань; г) тактичні засоби розслідування самовільного зайняття земельних ділянок та самовільного будівництва та ін. Як вбачається, поділ тактичних засобів розслідування за визначеною класифікаційною підставою має ключового значення. Так, при розслідуванні самовільного зайняття земельних ділянок та самовільного будівництва головним завданням слідчого є вибір засобів розслідування відповідно до специфіки цього злочину та наявної слідчої ситуації, тобто вид злочину та слідча ситуація зумовлюють вибір того чи іншого тактичного засобу або сукупність (систему) таких засобів для вирішення окремих тактичних завдань. Тактичні засоби розслідування розробляються і потім реалізуються у методиках розслідування. Так, наприклад, тактичні операції розробляються з урахуванням даних

криміналістичної характеристики окремого виду злочину та знаходять своє застосування в окремих криміналістичних методиках і нерідко розглядаються як структурний елемент методики розслідування окремих видів злочинів.

2) *за змістом*: а) типові; б) окремі. Типові тактичні засоби розслідування розробляються шляхом узагальнення теоретичного матеріалу, аналізу слідчо-судової практики. Вбачається, що такі засоби являються універсальними та узагальненими, без притаманних специфічних особливостей окремого злочину. Як зазначається в літературі, типові тактичні операції на стадії досудового розслідування можуть бути такими: «Встановлення способу вчинення кримінального правопорушення», «Встановлення особи злочинця», «Встановлення співучасників злочинця» та ін. [6, с. 171]. У свою чергу, окремі тактичні засоби розслідування розробляються з вузькою спеціалізацією для вирішення тактичних завдань, які властиві конкретному злочинному прояву. Так, при розслідуванні самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва пріоритетним є обрання окремих тактичних засобів розслідування, що враховують специфіку цього злочину та слідчі ситуації.

3) *за тактичними завданнями, що вирішуються*: а) затримання злочинця на місці злочину; б) встановлення свідків; в) перевірка алібі підозрюваного; г) нейтралізація протидії розслідуванню з боку зацікавлених осіб; д) встановлення співучасників злочину; е) розшук особи, яка зникла з місця події і переховується від слідства; є) усунення негативного впливу з боку обвинуваченого та ін. Вбачається, що складність тактичного завдання обумовлює обрання відповідного тактичного засобу розслідування. При цьому, тактичне завдання являється метою кримінального провадження, вирішення якого відбувається за допомогою таких засобів. Більше того, виділення і дослідження тактичних засобів розслідування за рівнем вирішення тактичних завдань, виступають одним із ключових напрямків під час розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва.

4) *за сферою застосування*: а) типові тактичні засоби розслідування, які виділяються на підставі аналізу і узагальнення слідчо-судової практики, спрямовані на вирішення тактичних завдань з врахуванням стадійності кримінального провадження слідчих ситуацій при розробці окремих методик розслідування кримінальних проваджень; б) конкретні засоби, які визначаються суб'єктом досудового розслідування безпосередньо при розслідуванні конкретного злочину. Наприклад, при розслідуванні самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва вагомим значення буває вміння суб'єкта доказування оперувати цими засобами та мати певні професійні навички. Саме такі

можливості визначають вибір слідчим конкретних тактичних засобів для вирішення виникаючого тактичного завдання та як він їх реалізує і який отримає результат [7, с. 204–205].

5) *за функціональною спрямованістю*, тобто за роллю та призначенням у процесі розслідуванні злочинів: а) пошукові; б) організаційні; в) профілактичні; г) пізнавальні; д) забезпечувальні. Багатофункціональність тактичних засобів розслідування надає можливість суб'єктам органів досудового розслідування, використовувати відповідні засоби різного спрямування, які викликані потребами практики, у тому числі й при розслідуванні самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. Логічне упорядкування тактичних засобів розслідування за функціональним спрямуванням, оптимізує роботу слідчого. Така діяльність полягає у пошуку, збиранні, оцінці, перевірці та використанні доказової інформації з метою встановлення об'єктивної істини цього злочинного діяння, шляхом вибору оптимальної лінії поведінки суб'єкта розслідування у конкретній ситуації, що склалася.

6) *за джерелом походження інформації*: а) процесуальні – слідчі (розшукові) дії (огляд, обшук, допит, експертиза) та негласні слідчі (розшукові) дії (зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць чи інших володінь особи, спостереження за місцем, моніторинг банківських рахунків); б) непроцесуальні – оперативно-розшукові заходи (обстеження ділянок місцевості, опитування осіб, збирання відомостей); заходи забезпечення кримінального провадження (тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна, затримання особи); тактичний прийом, тактична комбінація, тактична операція, тактична рекомендація.

7) *за пріоритетністю застосування на практиці*: а) основні – чітко регламентовані кримінально-процесуальним законодавством, тобто система слідчих дій, а саме: слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, а також оперативно-розшукові заходи. Слідчі (розшукові) дії які спрямовані на отримання інформації від людей або матеріальних об'єктів (огляд, обшук, допит, експертиза та ін.); негласні слідчі (розшукові) дії (огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць чи інших володінь особи, спостереження за місцем, моніторинг банківських рахунків); оперативно-розшукові заходи (обстеження ділянок місцевості, опитування, збирання відомостей); б) допоміжні – ґрунтуються на теоретичних засадах криміналістичної науки (тактичний прийом, тактична комбінація, тактична операція, тактична рекомендація).

8) *за характером поєднання складових частин*: а) одиничні – тактичний прийом (огляду місця події, допиту, обшуку); тактична рекомендація; б) комплексні – система тактичних прийомів (тактична комбінація); система слідчих (розшукових) або інших дій (тактична операція), тактика слідчої (оперативно-розшукової) дії.

9) *за етапністю розслідування*: а) тактичні засоби розслідування, які використовуються на початковому етапі – тактична рекомендація, тактика слідчої (оперативно-розшукової) дії; б) на наступному етапі – система слідчих (розшукових) або інших дій (тактична операція), тактичні прийоми, системи тактичних прийомів (тактична комбінація), тактична рекомендація; в) тактичні засоби розслідування, які використовуються на етапі виявлення ознак.

На наш погляд, варто зауважити, що запропонована *класифікація тактичних засобів розслідування* є універсальною, відкритою, сприятиме оптимізації слідчої діяльності та підвищуватиме ефективність розслідування кримінальних проваджень. Криміналістична класифікація слугує засобом проникнення у сутність пізнаваних явищ і предметів [8, с. 182].

Отже, можемо підсумувати, що *класифікація тактичних засобів розслідування* являється багатофункціональним, адаптованим під методику розслідування окремого виду злочину, логічно впорядкованим орієнтиром, який має не тільки вагоме теоретичне, а й практичне значення для діяльності суб'єктів доказування та органів досудового розслідування.

Література:

1. Шепітько В.Ю. Засоби криміналістичної тактики в діяльності органів досудового слідства (проблеми ефективності застосування). Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні: матеріали наук. конф (м. Харків, 15 трав. 2008 р). Харків: Право, 2008. С. 172–174.
2. Стояновский М.В. Класификационный подход в криминалистической науке и практике (на примере криминалистической тактики): автореф. дисс... канд.юрид.наук. Воронеж, 2001. 22 с.
3. Головин А.Ю. Криминалистическая систематика: монография. Москва: ЛексЭст, 2002. 306 с.
4. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3-х т. Т.1. Общая теория криминалистики. М: Юристъ, 1997. 408 с.
5. Кондаков Н.И. Логический словарь справочник: 2 изд-е, исправ и допол. Москва: Наука, 1975. 720 с.
6. Шевчук В.М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації: монографія. Харків: Вид. агенція «Апостіль», 2013. 440 с.

7. Якушин С.Ю. Тактические задачи при расследовании преступлений: понятие и виды. Ученые записки Казанского государственного университета. Том 152. Кн 4. Гуманитарные науки, 2010. С.204–205.

8. Белкин Р.С., Винберг А.И. Криминалистика. Общетеоретические проблемы. М: Юрид. Лит, 1973. 264 с.

*А.А. Десятник
к.ю.н., завідувач відділення моніторингу
відділу кадрового забезпечення Одеського
державного університету внутрішніх справ*

ЩОДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Керівні органи держави, громадські організації, науковці та окремі громадяни України приймають заходи щодо реалізації принципу, закріпленому у ст. 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Про те, щоб забезпечити виконання вимог вказаної статті Конституції, держава в особі правоохоронних органів повинна мати відповідні повноваження, закріплені у нормативно-правових актах, достатні для виконання завдань протидії злочинності. При цьому, відповідно до ч. 7 ст. 116 Конституції України, Кабінет Міністрів України здійснює заходи щодо забезпечення національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю [1].

Необхідно зазначити, що стан правопорядку, рівень боротьби зі злочинністю не в повній мірі задовольняє сучасні потреби суспільства та потребує значного покращання. Одним з найбільш небезпечними для суспільства є злочини, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями. Неналежа боротьба з організованою злочинністю підриває авторитет держави та може викликати в громадян розчарування у спроможності правоохоронних органів протистояти цієї злочинності, знижує рівень активності громадян у наданні допомоги правоохоронцям.

Відповідно, одним з організаційних заходів щодо покращання рівня боротьби з організованою злочинністю, є належне нормативно-правове забезпечення правоохоронних органів.

Одним з основних законів, які регламентують питання протидії вказаних злочинності є Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Статтею 3 вказаного Закону

передбачено, що одним з основних завдань цього Закону є створення загальних правових і організаційних засад у сфері боротьби з організованою злочинністю, сприяння її попередженню та ліквідації, встановлення повноважень спеціальних державних органів по боротьбі з організованою злочинністю та спеціальних заходів, що здійснюються ними. Згідно з п.п. «в» п. 2 ст. 5 вказаного Закону, до державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, належать спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України. В той же час органи Національної поліції України (далі – НПУ), згідно з п.п. «а» п. 3 ст. 5 вказаного Закону, відносяться лише до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю [2]. Іншими словами, законодавець визначив, що органи НПУ лише беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, тобто виконують другорядну роль у порівнянні з СБУ, у якій є спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю підрозділи.

Другорядність органів НПУ у боротьбі з організованою злочинністю підтверджується розділом II Закону «Спеціальні державні органи по боротьбі з організованою злочинністю, їх компетенція», у якому перелічені лише Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України та спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю Служби безпеки України (ст.ст. 8, 10 Закону) [2]. Згідно з п. 3 ст. 10 Закону, створення і ліквідація відділів, відділень або груп по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю у містах здійснюється за рішенням Голови СБУ за поданням начальника Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, погодженим з Комітетом Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією [2].

Вище було вказано на необхідність наявності відповідних повноважень для здійснення належної боротьби організованою злочинністю, але саме статус спеціального державного органу по боротьбі з організованою злочинністю надає необхідні повноваження для вказаної діяльності, що виражено насамперед у можливостях збирання відомостей, доказів злочинної діяльності організованих злочинних угруповань. Так, розділом III Закону визначені повноваження спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, які дозволяють у короткі строки отримати необхідну інформацію, за результатами аналізу якої визначити наявність ознак складу кримінального правопорушення та почати її документування. Наприклад, ст. 12 Закону регламентує права спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, а саме:

- на письмову вимогу керівників відповідних спеціальних

підрозділів одержувати від банків, а також кредитних, митних, фінансових та інших установ, підприємств, організацій (незалежно від форм власності) інформацію і документи про операції, рахунки, вклади, внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних і юридичних осіб. Документи та інформація повинні бути подані негайно, а якщо це неможливо – не пізніше як протягом 10 діб;

- залучати до проведення перевірок, ревізій та експертиз кваліфікованих спеціалістів установ, організацій контрольних і фінансових органів;

- одержувати інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та банків даних, створюваних Верховним Судом України, Генеральною прокуратурою України, Антимонопольним комітетом України, Фондом державного майна України, міністерствами, відомствами, іншими державними органами України;

- в разі одержання фактичних даних про організовану злочинну діяльність для їх перевірки витребувати та одержувати від державних органів, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій (незалежно від форм власності) інформацію і документи. Витребувані документи та інформація повинні бути подані негайно або не пізніше як протягом 10 діб;

- за матеріалами оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю мають право подавати до суду заяви про скасування реєстрації і припинення діяльності суб'єктів підприємництва, а також за наявності підстав, передбачених Законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України;

- за письмовим розпорядженням керівника відповідного спеціального підрозділу входити за службовими посвідченнями на територію, у приміщення, склади та сховища підприємств, організацій і установ (крім іноземних, дипломатичних представництв), незалежно від їх відомчої належності та форм власності, у пункти пропуску через державний кордон України та митниці, а також у виробничі приміщення громадян, які займаються підприємницькою діяльністю;

- за постановою та з санкції відповідного прокурора по нагляду за виконанням законів спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю, а у невідкладних випадках – з наступним повідомленням прокурора протягом доби в разі загрози знищення, приховування або втрати предметів чи документів, які можуть бути використані у розкритті та розслідуванні злочинної діяльності, на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і

документи у порядку, передбаченому КПК України [2].

Перераховування вказаних повноважень не було марною тратою часу та необхідно для того, щоб підкреслити наявність ефективних важелів, якими можна озброїти органи НПУ у боротьбі з організованою злочинністю.

На нашу думку, ліквідація колишніх Управлінь по боротьбі з організованою злочинністю, які були в системі МВС України, не оптимізувало правоохоронну систему та не сприяло оздоровленню криміногенної ситуації, а навпроти погіршило її. Наявність структурного органу в системі НПУ дозволило б вивести рівень боротьби з організованою злочинністю на новий якісний рівень, надало б імпульс здоровій конкуренції між НПУ та СБУ в результативності роботи, бажанні зробити очевидними для громадян позитивні її результати саме конкретного правоохоронного органу, оперативне перекриття саме двома цими органами найбільш криміногенних напрямів організованої злочинної діяльності. Це сприяло б зменшенню ризиків втягнення в неслужбові стосунки працівників правоохоронних органів зі злочинним елементом, посадовими особами та надало би більші можливості для взаємного контролю та самоконтролю. При цьому, законність службової діяльності буде забезпечуватися підрозділами внутрішньої безпеки НПУ та СБУ.

Необхідно зазначити, що постановою КМУ від 09 жовтня 2019 року № 867 утворено як юридичну особу публічного права міжрегіональний територіальний орган Національної поліції – Департамент стратегічних розслідувань (далі ДСР) [3].

Наказом НПУ від 25.10.2019 року №1077 «Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України» [4] визначені повноваження ДСР, але цих повноважень явно недостатньо для належної боротьби з організованою злочинністю та вони не визначені Законом України.

Враховуючи викладене, з метою нормативного забезпечення правоохоронної діяльності та підвищення результативності боротьби з організованою злочинністю, пропонуємо внести доповнення до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» в частині надання ДСР НПУ статусу спеціального державного органу по боротьбі з організованою злочинністю, тим самим надавши належні повноваження.

Література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради. України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю. Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.

3. Про утворення територіального органу Національної поліції: постанова КМУ від 9 жовтня 2019 року № 867.

4. Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України: наказ НПУ від 25 жовтня 2019 року № 1077.

О.В. Дужак

*інспектор з ювенальної превенції
Бахмутського ВП ГУНП в Донецькій області,
координатор Костянтинівської ланки
«Молодіжної Ліги майбутніх поліцейських»*

С.В. Булгакова

*курсант 1-го курсу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
учасниця ГО «Молодіжна Ліга майбутніх поліцейських»*

А-М.В. Соколова

*учениця школи № 9 м. Костянтинівка Донецької області,
учасниця ГО «Молодіжна Ліга майбутніх поліцейських»*

Науковий керівник:

М.В. Корнієнко

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри адміністративної
діяльності поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ*

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ТА СУСПІЛЬСТВА У ПИТАННЯХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми – одна з найбільш актуальних проблем сучасності. Жертвами сучасних форм рабства стають мільйони людей у всьому світі. Саме тому великого значення набуває відповідальне інформування населення про цю серйозну суспільну проблему, якою є торгівля людьми як один з найнебезпечніших злочинів проти особистості. Під час цієї Конференції ми маємо нагоду розповісти про наш досвід проведення заходів з інформування населення щодо попередження торгівлі людьми, в яких впродовж декількох останніх років взяли участь учасники

громадської організації Донецчини «Молодіжна Ліга майбутніх поліцейських» разом з поліцейськими Костянтинівського відділення поліції Бахмутського відділу поліції ГУНП в Донецькій області. Так, в ст.11 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [1].

Громадська організація «Молодіжна Ліга майбутніх поліцейських» керується у своїй діяльності Конституцією України, законами України, Статутом громадської організації, згідно до якого, напрямками діяльності «Ліги» є серед інших – також сприяння поліцейським в роботі по попередженню правопорушень серед підлітків, залучення молоді до практичної правозахисної роботи, а також заходи, спрямовані на реалізацію та захист прав і свобод громадян, підвищення правосвідомості молоді [2]. В своїй доповіді ми хочемо викласти думку з приводу накопиченого нами у співдіяльності з діючими поліцейськими Донецчини та у взаємодії з іншими організаціями досвіду щодо превентивних заходів, спрямованих на протидію торгівлі людьми.

Цей досвід в інформуванні населення почав накопичуватися після нашої участі у навчальних тренінгах з протидії торгівлі людьми. Так, разом з поліцейськими міста Костянтинівки Донецької області учасники «Молодіжної Ліги майбутніх поліцейських» прийняли участь у навчальних тренінгах з протидії торгівлі людьми на тему : «Проект «Поширення Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми в Україні». Ці тренінги проводилися під егідою ОБСЄ громадською організацією Донецчини «Ліга ділових та професійних жінок» на пропозицію Головного управління Національної поліції в Донецькій області. Ефективність таких тренінгових навчань полягає не тільки в безпосередньому ознайомленні самих учасників тренінгу з проблематикою протидії торгівлі людьми, але й в тому, що учасники цих тренінгів, пройшовши навчання та отримавши необхідні знання та навички, здатні передавати ці знання іншим групам населення. Як вже було зазначено, на ці навчальні тренінги організатори постійно запрошували поліцейських, а віднедавна стали запрошувати, на пропозицію поліції, і «Лігу майбутніх поліцейських». На думку поліцейських, запрошення лігівців продиктовано тим, що учасники «Ліги» є залученими до заходів у форматі «рівний навчає рівного». Суттю цього формату є те, що старшокласники-лігівці можуть дієво розповісти одноліткам та дітям молодшого віку важливі теми безпеки, і в цьому бути ефективними помічниками поліцейських у взаємодії з суспільством. Переваги передавання знань від однолітка до однолітка полягають в тому,

що підлітки більше часу спілкуються один з одним, добре розуміють потреби свого оточення та субкультурну мову. Саме тому на минулорічному тренінгу лігівці як молодші помічники діючих поліцейських отримали інформаційно-просвітницьку гру «Ліза та її друзі подорожують світом». Ця гра у формі яскравої валізки з фішками, захоплюючими картками-завданнями допомагає поліцейським в ігровій формі роз'яснити дітям молодшого та середнього шкільного віку про проблему торгівлі людьми і правила безпечних подорожей, а також за допомогою гри виробити з дітьми навички безпечної поведінки в ситуаціях, які потенційно можуть призвести до потрапляння в торгівлю людьми. Так, вивчаючи за допомогою карток та фішок такі терміни та поняття як «консульство», «паспорт», «віза», «медична страховка», діти дізнаються про методи запобігання небезпечним ситуаціям під час подорожей та вивчають алгоритми дій під час мандрів. Таким чином, поліція разом з лігівцями ефективно взаємодіють з дітьми молодшого і середнього шкільного віку в питаннях протидії торгівлі людьми за допомогою ігрового контенту.

Проте з учнями старших класів та студентською молоддю взаємодія поліції у питаннях протидії торгівлі людьми є найбільш ефективною, по наших спостереженнях, за допомогою методів дискурсу та правничих ігор. Такі методи усних чи письмових обговорень допомагають донести важливі питання до аудиторії слухачів-підлітків. Розгляд ситуацій-кейсів, обмін думками, можливість аргументувати свою думку – у такий спосіб можна найефективніше донести до підлітків інформацію про ризики потрапляння у сучасне рабство та про шляхи запобігання. Тобто диспути, лекції та правничі заходи є дієвим механізмом взаємодії поліції з підлітками, старшокласниками та студентською молоддю. Також метод лекцій можна використовувати для проведення зустрічей з трудовими колективами. Так, поліція Костянтинівки неодноразово запроваджувала зустрічі з лікарями медичних закладів Костянтинівки та працівниками вагонного депо, де було роз'яснено серед інших – також і актуальні питання безпеки громадян під час виїзду за кордон з врученням людям інформаційних пам'яток.

Метод застосування наочних посібників, брошур, буклетів, розповсюдження плакатів та іншої друкованої продукції взагалі є дуже успішним у питаннях взаємодії поліції з суспільством. Адже друкованою продукцією можна охопити багато різних верств населення, пролонговано інформуючи тим самим громадян про актуальні проблеми та шляхи їх подолання. Так, впродовж 2017-2018 років поліція разом з учасниками «Ліги майбутніх поліцейських» розповсюдили по установах в м. Костянтинівка та Костянтинівському районі (тобто на території обслуговування Костянтинівського відділення поліції) плакати із

зображенням української співачки Джамали – переможниці пісенного конкурсу Євробачення-2016. Ці плакати містять зображення Джамали та напис «Небезпеку видно не одразу» із зазначенням телефону «гарячої лінії з протидії торгівлі людьми». Джамала стала Послом Доброї волі із протидії торгівлі людьми, підтримавши багаторічну роботу Міжнародної організації з міграції (МОМ) – Агентства ООН із питань міграції, боротьби з сучасним рабством та запобігання йому [3]. Такі плакати було розміщено поліцією та лігівцями в бібліотеках, в Центрі зайнятості, у міському управлінні соціального захисту населення, у пункті європейської інформації, в клубі міжнародної дружби «Все про Європу і Україну», у відділі міграційної служби та в туристичних агенціях - тобто в місцях, де громадяни найтісніше стикаються з темою поїздки за кордон. Плакати розповсюджувалися під час профілактичних рейдів поліції. Такі рейди по розміщенню на стендах плакатів та іншої друкованої продукції – на кшталт брошур, буклетів – також є ефективними методами взаємодії поліції з суспільством у питаннях протидії торгівлі людьми. Для якнайбільшого охоплення громадян знаннями з цієї теми дуже дієвими є виступи на радіо. Під час радіоефірів можна охопити важливими темами багато категорій громадян : водії, домогосподарки, офісні працівники тощо. Так, разом з офіцером поліції на радіо «Классное» завітали представники косянтинівської «Ліги майбутніх поліцейських» та розповіли, зокрема, і про аспекти протидії сучасному рабству. Тобто радіоефір - це дуже вдалий метод взаємодії поліції з громадами. Крім того, можемо зазначити, що для протидії проблемі сучасного рабства можна задіяти і творчий потенціал дітей і молоді. Мова йде про можливість створення відеороликів, фотовиставок або виставок малюнків на дану тему. Так, разом з поліцією Донеччини учасники «Ліги майбутніх поліцейських» взяли участь в зйомках відеороликів на тему «Разом запобігти дитячому жебрацтву», бо дитяче жебрацтво є однією із складових цього багатогранного правопорушення, яким є торгівля людьми.

Отже, підбиваємо підсумки доповіді. В даних тезах ми намагалися викласти свій досвід діяльності поліції разом з громадською організацією «Молодіжна Ліга майбутніх поліцейських» у взаємодії з суспільством у питаннях протидії торгівлі людьми. Цей досвід полягає у тісній взаємодії поліції з суспільством : роз'ясненні теми запобігання ризиків, розвінчання міфів, отримання достовірної інформації про тему торгівлі людьми та отримання громадянами контактної інформації для захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Література:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р.

№ 580-VIII [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 29.03.2020 р.).

2. Статут «Молодіжної Ліги майбутніх поліцейських» [Електронний ресурс]. – URL: <http://liga-police.com.ua/about> (дата звернення: 29.03.2020 р.).

3. «Джамала стала Послом Доброї волі» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2323217-dzamala-stala-poslom-dobroi-voli-oon.html>.

К. Євсєєнкова

курсант 3-го курсу,

*Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

І. Курилін

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ*

ТАКТИКА ДОПИТУ У КОНФЛІКТНИХ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЯХ

Тактика допиту – це вибір та застосування під час проведення допиту найбільш ефективних тактичних прийомів, що сприяють одержанню повних і об'єктивних показань від особи [3, с.254]. Основним завданням допиту є отримання від допитуваного правдивих показань, в залежності від обсягу його поінформованості про обставини, які мають значення для кримінального провадження. Досягненню цього сприяють правила, які містяться у кримінально-процесуальному законодавстві та тактичні прийоми, вироблені криміналістичною наукою та судово-слідчою практикою.

Безконфліктні ситуації допиту передбачають позитивне налаштування допитуваної особи на спілкування, що полягає у вільному викладі інформації про обставини, які стосуються розслідування. Конфліктна слідча ситуація є особливою різновидністю складної слідчої ситуації в процесі розслідування кримінального злочину. Конфлікт (лат. conflictus – зіткнення, сутичка) - зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що приводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями [7]. Конфліктна слідча ситуація характеризується певним станом

міжособистісних відносин двох або більше суб'єктів, учасників криміналістичної діяльності. Указані особи мають інтереси, які не збігаються, а також прагнуть до досягнення протилежної мети.

Позиція протидії розслідуванню може виявлятися у таких формах під час допиту: а) відмові особи від дачі показань; б) дачі неправдивих показань; в) умисному прихованні або замовчуванні окремих обставин події, що цікавить слідство; г) зміні показань із правдивих на неправдиві повністю чи частково; д) відмові допитуваного суб'єкта від процесуального оформлення повідомлених на допиті відомостей [2, с.239].

Ситуація відмови допитуваного від дачі показань може виникнути як на початковому етапі розслідування кримінальних проваджень, відомості про які заносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань за фактом вчинення злочинів, так і на будь-якій іншій стадії кримінального провадження. Слідчий не має обурюватися позицією допитуваного (замовчуванням, перекрученням фактів, відмовою давати показання). Завдання слідчого - наполегливо, стримано, культурно, поводитися з допитуваним.

Розрядку конфліктної ситуації можна здійснити за допомогою прийомів емоційного впливу, зокрема: 1) спонукання до каяття і роз'яснення кримінально-правових наслідків щирого каяття як обставин, які пом'якшують відповідальність; 2) використання позитивних якостей допитуваного; 3) використання особистісних відносин між співучасниками злочину; 4) поглиблення психологічного контакту з допитуваним (наприклад, шляхом зміни ходу думок допитуваного та ін.) [6, с.57-58]. Слідчий може стимулювати позитивні якості підозрюваного чи обвинуваченого. З цією метою він має виявити і активізувати такі риси допитуваного, як сміливість, гуманність та ін. Це може допомогти отримати правдиві показання. Основний прийом, який слідчий може застосувати при допиті підозрюваного, обвинуваченого в конфліктній ситуації - пред'явлення доказів.

Застосовувана слідчим тактика допиту підозрюваних, обвинувачених у конфліктній ситуації буде мати позитивний результат тоді, коли слідчий може налагодити з допитуваним психологічний контакт. На думку О.М. Васильєва, для встановлення психологічного контакту слідчий також повинен використовувати такі тактичні прийоми, як комунікабельна поведінка слідчого, пробудження інтересу і підвищення активності до виконання слідчої дії в її учасниках, зняття конфліктного настрою в окремих учасниках слідчої дії [1, с.106].

Щодо дачі особою неправдивих показань, то на першому допиті не можна впевнено стверджувати, що показання є повністю або частково неправдивими. Наукові рекомендації у цьому випадку зводяться до

використання «дипломатичного» прийому. Мета прийому полягає в спробі викликати прагнення уникнути неясності в діалозі, викликати спробу «все поставити на свої місця», тобто змусити співбесідника висловитись і видати свої думки. Цей прийом спонукає особу до мимовільної мовної репродукції фактів [4, с.301].

Проте варто зважити, що наявні тактичні прийоми не повинні обмежувати слідчого у процесі проведення допиту і змушувати його обирати певний усталений чіткий алгоритм дій. Натомість, наведені приклади можуть слугувати базою для розробки нових рекомендацій, адже кожна конкретна конфліктна ситуація вимагає особливого підходу з урахуванням психологічної характеристики особи допитуваного.

Підсумовуючи описане вище, можна дійти висновку, що тактичні прийоми допиту у конфліктній слідчій ситуації являють собою комплекс активних дій, спрямованих на налагодження психологічного контакту з допитуваним, встановлення причини протидії такій слідчій дії та вирішення на цій основі виниклої конфліктогенної ситуації. Ефективне застосування таких прийомів слідчим є важливим чинником у подоланні суперечливих моментів під час допиту.

Література:

1. Васильев А.Н. Следственная тактика и ее место в системе криминалистики // Советская криминалистика на службе следствия. Вып. 15. М., 1961. С. 281.
2. Дердюк Б. М. Тактичні прийоми подолання конфліктної ситуації під час допиту / Б. М. Дердюк // Прикарпатський юридичний вісник. - 2016. - Вип. 1. - С. 238-241. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2016_1_54.
3. Криміналістика [Текст] : підручник / М. І. Скригонюк. - К. : Атіка, 2005. - 496 с.: табл., рис. - Бібліогр.: с. 485-490. - ISBN 966-326-080-7
4. Криміналістика : навч. посіб. / За ред. А. Ф. Волобуєва. - К. : КНТ, 2011. -504 с.
5. Процюк О. М. Тактичні прийоми під час проведення допиту неповнолітніх, підозрюваних у конфліктній ситуації / О. М. Процюк // Митна справа. - 2015. - № 1(2.1). - С. 88-94. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_1\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_1(2)).
6. Шепелюк В. Л. Допит в конфліктній ситуації. Наука і життя: українські тенденції, інтеграція у світову наукову думку. 2009. N 20. Ч. 3. С. 57-58.
7. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. — Т. 3 : К — М. — 792 с. — ISBN 966-7492-03-6.

Ю. Заінчковська
*курсант 3-го курсу Навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ*

Науковий керівник:
І. Курилін
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ*

ТАКТИКА ДОПИТУ ПРИ ПОСИЛАННІ ДОПИТУВАНОГО НА АЛІБІ, СПОСОБИ ПЕРЕВІРКИ АЛІБІ

Допит підозрюваного характеризується особливими психологічними моментами. Адже у підозрюваного яскраво виражена оборонна установка на приховування об'єктивної інформації, до слідчого він ставиться з упередженням і настороженістю, для подальшого орієнтування підозрюваний прагне отримати інформацію про ступінь обізнаності слідчого, він знаходиться у стані збудження і розгубленості. Підозрюваний, затриманий по «гарячих слідах», психологічно не готовий до допиту.

Тому перевірка алібі підозрюваного проводиться наступним чином: підозрюваного докладно допитують щодо обставин, пов'язаних з його алібі. Якщо, незважаючи на значний проміжок часу, що відокремлює допит від злочину, він послідовно і докладно описує те, що робив на всьому протязі дня, коли скоєно злочин, це повинно насторожити слідчого. Людина не в змозі запам'ятати докладно всі факти свого життя. Запам'ятовуються лише найбільш яскраві та незвичайні. І так як злочин, скоєний підозрюваним, відноситься до розряду незвичайної діяльності, воно запам'ятовується виключно добре. Беручи до уваги бажання підозрюваного утримати в пам'яті обставини злочину і підготувати алібі, стає зрозуміло, чому так яскраво описуються ним події того дня.

З метою викриття підозрюваного можна використовувати і наступний тактичний прийом.

Перш за все, самим докладним чином фіксуються його свідчення про день, коли стався злочин. Ця частина протоколу дається на підпис підозрюваному. Потім пропонується детально описати, як він провів один із днів, що передують або наступних за днем злочину. Показання підозрюваного з цього питання будуть менш докладними і певними. Після цього слідчий запитує, чим пояснити, що такий-то день він запам'ятав найдетальнішим чином, а як провів дні, що пройшли недавно, не пам'ятає.

Використання цього прийому дозволяє встановити хибність алібі. Потім слід негайно допитати осіб, названих підозрюваним, свідчення яких можуть підтвердити або спростувати його алібі. Безпосередньо перед допитом слідчий повинен усвідомити, про які факти поки що недоцільно допитувати підозрюваного, щодо яких подробиць слід залишити його тимчасово в невіданні. Це в більшості випадків сприяє викриття допитуваного у брехні. Така тактика допиту сприяє тому, що підозрюваний, який учинив кілька злочинів, може розповісти про тих, які ще не відомі слідчому [7].

На думку одного з авторів юридичного видавництва «Юстініан» юриста Острійчука Олега, що займається дослідженням окремих аспектів показань в системі процесуальних джерел доказів, можна зазначити, що як різновид показань підозрюваного й обвинуваченого розрізняють повне або часткове визнання чи заперечення ним своєї вини в інкримінованому злочині, самообмову, обмову та алібі. Він сформулював наступне визначення поняття «алібі»: алібі – це показання, у яких підозрюваний чи обвинувачений висувають твердження про те, що вони інкримінованого злочину не могли вчинити, тому що у момент його вчинення перебували в іншому місці [4, с. 52- 64].

Таким чином, під алібі розуміється перебування підозрюваної особи в момент скоєння злочину в іншому місці, що виключає можливість його участі в даній події. Злочинці досить часто висувають алібі з наміром ухилитися від відповідальності за скоєне.

Алібі може бути як дійсним, так і неправдивим.

Дійсне алібі – це посилання на реальні докази, котрі підтверджують суть зробленої заяви.

Неправдиве алібі у більшості випадках будується на основі:

- а) змови з особами, які готові свідчити на користь підозрюваного;
- б) посилання на реальну подію (зустріч, відвідування якогось заходу), яке зміщується у часі на момент скоєння злочину;
- в) заява про алібі при відсутності даних, що його підтверджують.

Обов'язок перевірити алібі, як і будь – які показання, покладено на органи досудового розслідування, прокуратуру й суд. Підозрюваний і обвинувачений мають право, але не зобов'язані наводити докази на підтвердження алібі. Якщо заяву обвинуваченого, підсудного про алібі не спростовано, кримінальне провадження повинне бути закрито, а суд першої інстанції зобов'язаний постановити виправдувальний вирок у зв'язку з недоведеністю їхньої участі у вчиненні злочину. Необхідно також враховувати, що показання підозрюваного й обвинуваченого мають важливе значення не тільки для встановлення істини в справі, але є засобом захисту їхніх прав і законних інтересів.

Для максимальної ефективності та результативності проведення відповідних дій необхідно, безумовно, брати до уваги законодавчо закріплені тактичні рекомендації щодо їх проведення [3].

Все частіше вчені-криміналісти звертаються до формування типових тактичних операцій. Можна стверджувати, що практично кожний науковець, який здійснює побудову окремої криміналістичної методики розслідування, серед результатів своєї праці пропонує типові тактичні операції.

Типові тактичні операції мають бути максимально «прив'язані» до типових слідчих ситуацій і виходити із тактичних завдань, що постають перед слідчим. Саме слідча ситуація зумовлює постановку того чи іншого тактичного завдання, а останнє визначає засоби його вирішення [5, с. 256-260].

Розглядаючи та аналізуючи тактичну операцію «Перевірка алібі підозрюваного», науковці пропонують наступну процедуру формування моделі структури цього криміналістичного комплексу: «Ця модель має включати такі елементи: Тактичне завдання – перевірка алібі підозрюваного.

Мета – підтвердження або спростування алібі.

Учасники – слідчий, прокурор, співробітники оперативних підрозділів, спеціалісти, знання яких необхідні для перевірки алібі.

Засоби – слідчі (розшукові) дії:

1) допит осіб, на яких посилається заявник або які за обставинами справи можуть підтвердити або спростувати алібі (офіціант ресторану, таксист, поштарка, касир та ін.);

2) допит свідків, які можуть підтвердити факт знайомства суб'єкта алібі з особою, яка це алібі підтверджує, а й можливо факт знаходження заявника у цієї особи;

3) виїмка і попереднє дослідження документів (на предмет встановлення фальсифікації), які підтверджують (спростовують) алібі;

4) пред'явлення для впізнання суб'єкта алібі;

5) пред'явлення для впізнання предметів та речей, які використовуються заявником в якості аргументів його перебування у певному місці і в певний час;

6) одночасний допит декількох учасників кримінального провадження, огляд і виїмка кореспонденції та дослідження інформації, знятої з каналів зв'язку;

негласні слідчі (розшукові) заходи:

1. здійснення спостереження за суб'єктом алібі і особами, на яких він посилається на предмет їх контакту і спілкування у позапроцесуальних рамках;

2. аудіо та відеоконтроль особи;

3. огляд і виїмка кореспонденції;

4. зняття інформації з електронних інформаційних систем;

оперативно-розшукові заходи: отримання з оперативних джерел інформації щодо осіб, які б могли надати додаткові дані стосовно обставин алібі та його аргументації, а також місцезнаходження предметів і речей, що мають значення для перевірки алібі» [5, с. 256-260].

Безумовно, запропоновані елементи моделі мають узагальнений, абстрактний характер і потребують уточнення при плануванні та організації конкретної тактичної операції з перевірки алібі. Зокрема, в залежності від аргументації посилянь на алібі висувуються різні версії, що зумовлюють напрями їх перевірки, змінюється послідовність провадження слідчих дій і оперативно-розшукових заходів у межах тактичної операції, а також їх спрямованість. Разом із тим, типова модель структури тактичної операції із наведеним рівнем інформаційного наповнення, на наше переконання, має безсумнівні переваги у порівнянні з тими моделями операцій, які обмежувалися лише назвою цих криміналістичних комплексів.

Окрім цього доцільно зазначити, що для перевірки алібі слідчому потрібно:

1. докладно допитати підозрюваного про обставини, пов'язаних з висунутим алібі (де, з ким і навіщо він перебував у зацікавив наслідок момент, і кому говорив про намір побувати в тому місці;

2. яким способом прибув на вказане місце і покинув його, скільки часу перебував у даному місці і які події там у цей час відбулися, хто його там бачив та ін.), і перевірити отримані свідчення [2].

У ході перевірки необхідно невідкладно допитати тих осіб, на яких підозрюваний посилявся на підтвердження свого алібі. При цьому слідчий повинен докладно з'ясувати у допитуваного, де перебував підозрюваний і чим він займався в той момент, коли було скоєно злочин, хто ще може підтвердити цей факт та ін. Ставити питання допитуваного потрібно від загального до конкретного, формулюючи їх так, щоб він не міг здогадатися, яка відповідь найбільш вигідна для підозрюваного.

Перевіряючи алібі підозрюваного, слідчий може:

1) підготувати і провести, наприклад, слідчий експеримент, щоб з'ясувати, чи мав він можливість залишити вказане ним і свідками місце, вчинити злочин і повернутися назад непоміченим;

2) виявити і допитати тих громадян, яких підозрюваний не назвав, але які мають знати, де він був під час вчинення злочину;

3) провести повторний детальний допит підозрюваного, змінюючи послідовність з'ясування обставин, пов'язаних з висунутим алібі, які спростовують докази [1, с. 64].

Основним засобом викриття неправдивого алібі, яке побудоване на

основі змови, є максимальна деталізація показів, оскільки змовитися можливо тільки про основне – місце, час, учасників, заняття тощо. Але неможливо передбачити усі деталі, про які може запитати слідчий. До деталей, наприклад, при зустрічі в компанії, можуть належати: як виникла ідея цієї зустрічі, хто був її ініціатором, чому вона була присвячена, як встановлювались час та місце зустрічі, хто здійснював запрошення, чи всі прийняли запрошення, в якій послідовності збиралися учасники зустрічі, хто у що був одягнений, чим займався кожен після приходу, про що була розмова, який вона мала характер (цікавий, спокійний, нервовий тощо). Наведений перелік запитань "до зустрічі за столом", зрозуміло, не є вичерпним, а тільки демонструє деякі напрямки перевірки, які можуть розвиватися практично нескінченно [6, с. 233-244].

Отже, підсумовуючи все вище вкладене, ми можемо дійти висновку, що з розвитком й удосконаленням криміналістичних методів і засобів розслідування злочинів питанням перевірки алібі стало приділятися більше уваги. Про це свідчать численні згадування в навчальних матеріалах з криміналістики та інших джерелах аспектів підготовки злочинцями неправдивого алібі, тактичних прийомів, що використовуються для його спростування. Заходи щодо перевірки алібі пропонується проводити під час тактичної операції, а спростовувати неправдиве алібі – при проведенні відповідної тактичної комбінації. Ученими розглядаються тактичні прийоми як перевірки алібі, так і проведення конкретних слідчих дій, за допомогою яких спростовується неправдиве алібі.

Класифікація алібі за багатьма критеріями має допоміжний характер для організації проведення слідчих дій з його перевірки. Вона є орієнтиром для впорядкування системи тактичних прийомів, підвищення ефективності слідчих дій, тому що висвітлює відмінності у змісті алібі та відповідно в тактиці кожного різновиду слідчої дії з перевірки алібі.

Таким чином, алібі може мати доказове значення тільки при його, підтвердженні у повному об'ємі часу та місця.

Література:

1. Бахін В.П. Тактика допиту / В.П. Бахін. – К., 1997. – 64 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravodom.com/kriminalstika/3/82-taktika-dopitu-pidozryuvanix-i-zvinuvachenix>.
2. Малярова В.О. Подолання протидії розслідуванню на досудовому слідстві: актуальні завдання й складності / В.О. Малярова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. – 2014. – Випуск 5-2. – Том 3. – С. 229-232.
3. Маркус В.О. Криміналістика: навчальний посібник /

В.О. Маркусь – К.: Кондор, 2007. – 558 с. [Електронний ресурс]. – http://www.pravo.vuzlib.su/book_z896_page_16.html.

4. Острійчук О. Показання в системі процесуальних О. Острійчук // Юридичний журнал: аналітичні матеріали. практика. – 2013. – №3. – С. 52-64.

5. Шевчук В.М. Типові тактичні операції у структурі криміналістичної методики / В. М. Шевчук // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право. – 2013. – №1082. – Вип. 16. – С. 256-260.

6. Юсупов В.В. Особливості перевірки алібі у досудовому слідстві / В.В. Юсупов // Наук. вісн. нац. акад. внутр. справ України. – 2003. – Вип. 2. – С. 233- 244.

7. Юсупов В.В. Тактика допиту при перевірці алібі підозрюваного або обвинуваченого / В.В. Юсупов // Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ України. – 2004. – Вип. 6. – С. 320-326.

Л. Іванченко

*студентка 3 курсу Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

А.І. Берендєєва

*к.ю.н., доцент кафедри адміністративної
діяльності поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ*

ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ДІТЕЙ ЯК НАСЛІДОК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

В силу різних обставин значна кількість молодих людей стають на шлях злочинності, що є вкрай тривожним сигналом для суспільства та влади. В сучасному суспільстві однією із найбільш масштабних причин, яка впливає на формування у дитини антисоціальної спрямованості, є домашнє насильство. Випадки домашнього насильства, спрямовані безпосередньо на дитину, або свідком яких вона стала, залишають відбиток у її пам'яті та впливають на формування дитячої психіки.

Нерідко можна зустріти випадки, коли дитина, яка довгі роки піддавалася домашньому насильству або була свідком прояву агресії, підпадає під вплив групи людей із антисоціальною спрямованістю та легко піддається впливу з боку криміногенних верств суспільства. Щоб з'ясувати, як саме домашнє насильство впливає на поширення

злочинності серед неповнолітніх, доречно буде з'ясувати основні положення такого явища, як домашнє насильство.

Домашнє насильство є однією з найгостріших світових соціальних проблем. Повною мірою це стосується і України, де було прийнято спеціальну нормативно-правову базу щодо запобігання та протидії цьому явищу. Вчинення будь-якого насильства щодо дітей - фізичного, сексуального, економічного – завжди супроводжується надзвичайно сильним психологічним насильством, наслідки якого можуть мати навіть більший руйнівний характер, адже може впливати на все наступне життя.

За статистикою, понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками [1]. Як зазначає Г. Терещук, проблема існування домашнього насильства, зокрема щодо дітей, лежить в площині не тільки права, а й психології, педагогіки, моралі, і навіть релігії. Натомість, запобігати цьому ганебному явищу покликані багато інститутів держави та громадськості, а особливе місце посідають органи Національної поліції України, які відіграють роль запобігання, а також механізму припинення [2].

Частою причиною поширення злочинності серед дітей є безпосередньо зростання їх в умовах домашнього насильства. Часто батьки, не знаючи як поводити себе з дітьми в тій чи іншій ситуації, не знаходять кращого методу виховання ніж побої та образи. Деколи батьки вважають дітей головною причиною своїх невдач, тому намагаються, так би мовити, «відігратися» на них за всі проблеми в роботі, особистому житті. Ще одним аспектом жорстокого поводження з дітьми є результат того, що самі батьки страждали від насильства колись у дитинстві, та вважають його частиною виховання і копіюють поведінку своїх батьків. Діти, що зазнали різного роду насильства, самі стають агресивними, що найчастіше виливається на більш слабких: молодших за віком дітей, на тварин. Часто їх агресивність виявляється в грі, часом спалахи їхнього гніву не мають видимої та зрозумілої причини. Деякі з них, навпаки, надмірно пасивні, не можуть себе захистити. Отже, проблема досить важлива, адже насильство та жорстоке поводження породжує злочинність. Діти стають агресивними до оточуючих, проявляють неповагу до суспільного порядку, а деякі просто шукають порятунку від агресії з боку батьків на вулиці, серед безпритульних однолітків, намагаючись «влитися» в нове життя.

Таким чином, домашнє насильство є однією із вагомих причин дитячої злочинності. В науковій літературі стверджується, що умови злочинності – фонові обставини, які певною мірою сприяють процесу, дії, причини, за яких суспільна активність особи набуває злочинного змісту

[3, с.11]. Таким чином, домашнє насильство є тим фоном, на тлі якого зароджується майбутній злочинець.

Отже, одним із факторів, який значно знижує ризик потрапляння дітей під вплив криміногенних елементів є захист їх від домашнього насильства. З огляду на це виявляється цікавим проект протидії насильству над дітьми на основі стратегій INSPIRE. В категорію «стратегії INSPIRE» входить сім стратегій з ліквідації насильства щодо дітей. В основу концепції INSPIRE покладено уявлення про світ, в якому всі уряди за активної участі громадянського суспільства та місцевих громад постійно ведуть роботу, спрямовану на профілактику насильства щодо всіх дітей і підлітків, на прийняття заходів реагування і на сприяння повному розкриттю потенціалу молодого покоління при безперервному моніторингу здійснюваних заходів.

Ця стратегія передбачає комплекс заходів, спрямований на протидію домашньому насильству щодо дітей за наступними напрямками:

- 1) прийняття та забезпечення дотримання законів (Implementation and enforcement of laws);
- 2) безпечні середовища (Safe environments);
- 3) норми і цінності (Norms and values);
- 4) підтримка батьків і вихователів (Parent and caregiver support);
- 5) підвищення доходів населення і покращення економічного становища (Income and economic strengthening);
- 6) заходи реагування і надання підтримки (Response and support services);
- 7) навчання і формування життєвих навичок (Education and life skills) [3].

Отже, можна зробити висновок, що зменшити ризик здійснення дітьми, які потерпають від домашнього насильства, злочинної діяльності, можна лише за умови комплексного підходу, який передбачає зусилля всіх суб'єктів протидії домашньому насильству. В першу чергу – створення законодавчого підґрунтя. Останніми роками в цьому напрямку відбувається значний прогрес – правова основа протидії домашньому насильству створена, наразі залишаються питання правильного застосування цього масиву нормативно-правових актів. Що стосується інших напрямів – тут потрібні сумісні зусилля як держави, так і різних недержавних інституцій, які спрямовані на створення безпечного середовища для дитини, допомога батькам у створенні такого середовища, а у разі вчинення самими батьками, або іншими особами домашнього насильства по відношенню до дітей – притягнення винуватих до відповідальності та надання допомоги дитині.

Література:

1. Вербовська М. Верховна Рада ухвалила закон проти домашнього насильства. 2017. URL: https://zaxid.net/verhovna_rada_uhvalila_zakon_prot_i_domashnego (дата звернення: 02.04.2020).
2. Терещук Г. Органи національної поліції як суб'єкти протидії насильства в сім'ї щодо дітей. Актуальні проблеми правознавства. Вип. 4(8). 2016. С. 48–50.
3. Корнякова Т. В., Юзікова Н. С. Кримінологія : навч. посіб. для підготовки до екзаменів. Дніпропетровськ, 2015. 100 с.
4. INSPIRE: сім стратегій з ліквідації насильства щодо дітей URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/207717/9789241565356-ukr.pdf?u> (дата звернення: 02.04.2020).

О.В. Ковальова

*к.ю.н., с.н.с., професор кафедри
адміністративної діяльності поліції
Одеського державного внутрішніх справ*

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ ВИПАДКІВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЯК НАПРЯМ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Торгівля людьми є однією зі сфер організованої злочинності, яка розвивається найбільш стрімкими темпами у світі і поступається лише нелегальній торгівлі наркотиками та зброєю. За оцінками представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні, з 1991 до 2019 року понад 260 000 українців постраждали від торгівлі людьми [1].

Основними напрямками державної політики у сфері протидії торгівлі людьми є: 1) попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту; 2) боротьба із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, шляхом виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, причетних до скоєння злочину осіб, притягнення їх до відповідальності; 3) надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми [2]. Кожен із цих напрямів є надзвичайно важливим та потребує відповідної кваліфікації суб'єктів протидії торгівлі людьми, серед яких особливе місце займають працівники поліції. При чому, якщо боротьбу із торгівлею

людьми переважно здійснюють працівники спеціального підрозділу поліції (УБПТЗЛ) і слідства, то щодо форм, методів та змісту попередження і виявлення випадків торгівлі людьми, крім підрозділів превентивної діяльності, мають бути обізнані всі працівники поліції. Адже будь-який поліцейський може виявити випадок торгівлі людьми під час правоохоронної діяльності, або потенційно чи ймовірно постраждала особа може звернутись до будь-якого поліцейського за допомогою. Від своєчасності та правильності дій поліцейських залежить ефективність протидії торгівлі людьми в цілому. Таким чином поліцейські відіграють ключову роль на кожному із напрямів протидії торгівлі людьми, особливо щодо попередження та виявлення її випадків.

До завдань у сфері попередження торгівлі людьми належать: 1) дослідження стану, причин і передумов поширення явища торгівлі людьми; 2) підвищення рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми шляхом проведення інформаційних кампаній протидії торгівлі людьми серед населення, у тому числі серед дітей; 3) забезпечення регулювання процесів зовнішньої та внутрішньої трудової міграції тощо. Враховуючи завдання у сфері попередження торгівлі людьми, діяльність поліцейських у даній сфері може включати в себе: 1) підвищення загальної поінформованості населення з питань протидії торгівлі людьми та заходів безпеки; 2) роз'яснювальну роботу в індивідуальному порядку; 3) виявлення випадків вербування серед осіб, які належать до груп ризику.

До груп ризику в контексті торгівлі людьми відносяться: багатодітні та малозабезпечені сім'ї, самотні матері; люди з інвалідністю, самотні люди похилого віку; постраждали від домашнього насильства особи; сироти, діти, які позбавлені опіки та піклування, «діти вулиці»; безпритульні, алко- та наркозалежні особи; безробітні, трудові мігранти; особи, які незаконно виїжджають за кордон чи перебувають там або незаконно в'їхали чи перебувають на території України; особи, які користуються послугами шлюбних агенцій, фірм з посередництва у працевлаштуванні, в тому числі і за кордоном; особи, які займаються модельною діяльністю, працюють у сфері розваг; особи, які займаються проституцією; особи, які раніше постраждали від торгівлі людьми; вимушені переселенці (внутрішньо переміщені особи) тощо. Існують певні індикатори або ознаки, знаючи та розуміючи які набагато простіше відбувається процес виявлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Вони включають: зовнішній вигляд (неохайність; яскравий макіяж; втомлений вигляд; невідповідність одягу (сезону або ситуації); фізичний стан (наявність слідів фізичного насильства (синці, опіки, рубці); наявність травм (каліцтво); захворювання статевої системи (в т.ч. інфекції, що передаються статевим шляхом); алкогольна, наркотична,

інша залежність); психологічний стан (неможливість контролювати свої емоції; відсутність віри в себе; злість, ворожість; агресія; страх; почуття немотивованої тривоги; гнів; відчуття безпорадності; шок; розгубленість; провали в пам'яті; виражене почуття провини; депресія; суїцидальні наміри); поведінкові реакції (плач; замкнутість; небажання говорити; уникання погляду; демонстративна поведінка; звинувачення інших або себе в тому, що сталося).

Під час здійснення діяльності з попередження та виявлення випадків торгівлі людьми поліцейські використовують наступні форми роботи: 1) профілактична робота з населенням, ефективний обмін інформацією про події в громаді; 2) взаємодія з активом громадськості, керівниками підприємств, навчальних та культурних закладів; 3) перевірка місць, де можуть використовувати примусову працю, здійснювати сексуальну або застосовувати інші форми експлуатації; 4) індивідуально-профілактична робота з особами, які перебувають на профілактичних обліках в органах Національної поліції; 5) перевірка осіб, які піддавалися адміністративному стягненню за: проживання без паспорту; сприяння незаконному перетину державного кордону; порушення правил перебування або працевлаштування в Україні; утримання будинків розпусти; примушування до проституції та зайняття жебрацтвом, з приводу ймовірного їх потрапляння в ситуацію торгівлі людьми тощо.

При проведенні профілактичної роботи слід пам'ятати, що недостатня або викривлена поінформованість населення про причини торгівлі людьми та про те, яким чином убезпечити себе від потрапляння до тенет торгівців людьми, є одним з важливих чинників поширення цього явища. За результатами дослідження МОМ в 2017 році в Україні найбільша кількість українців, які принаймні щось чули про явище торгівлі людьми, — у Волинській, Київській, Черкаській областях, а найменша — серед представників Луганської та Закарпатської областей. Найвищий відсоток тих, хто впевнений у тому, що вони ніколи не постраждають від торгівлі людьми, — серед жителів Херсонської, Волинської, Луганської, Івано-Франківської та Тернопільської областей [3]. Шляхом підвищення поінформованості населення про можливі небезпеки та шляхи їх уникнення, про існування Національної гарячої лінії з протидії торгівлі людьми, поліцейські можуть суттєво вплинути на зменшення ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Така робота є ефективною, коли між співробітниками поліції та громадськістю існує довіра. Також ефективній роботі щодо виявлення фактів торгівлі людьми сприяє належна взаємодія поліцейських з активом громадськості, керівниками підприємств, навчальних та культурних закладів. Наявність достатньої інформації щодо офіційних і неофіційних

агентств, що розташовані на території обслуговування, та окремих осіб, які пропонують або організовують працевлаштування, теж допоможе у виявленні фактів торгівлі людьми. Правильно реалізована концепція роботи поліції з населенням за місцем проживання, що включає в себе ефективний обмін інформацією про події в суспільстві, може попередити випадки торгівлі людьми.

Виявлення особи, яка постраждала від торгівлі людьми, – це з'ясування інформації, яка дає підстави вважати, що певна фізична особа постраждала від торгівлі людьми. Виявлення постраждалих осіб може відбуватися шляхом отримання інформації безпосередньо від постраждалої особи, від інших осіб, її соціального оточення, які володіють певною інформацією або під час патрулювання території обслуговування, шляхом особистого спостереження. Для виявлення ймовірних або потенційних постраждалих від торгівлі людьми на території обслуговування працівники поліції повинні звертати увагу на осіб без постійного місця проживання або осіб, які прибули з інших регіонів. Особлива увага повинна приділятися однорідним групам мандрівників, які часто подорожують у супроводі. У ході розмови з такими особами поліцейському слід пам'ятати, що під час їх першого контакту з ймовірними постраждалими від торгівлі людьми, останні, у більшості випадків не бажають йти на контакт. Тому більше уваги варто приділяти аналізу ситуації, а також невербальним індикаторами (наприклад, страх, нервозність, і спроби приховати негативні ознаки). Ще однією групою осіб, які потребують посиленої уваги з боку поліції є трудові мігранти, які повертаються додому без грошей, з боргами, нервовими і в депресії, і / або уникають контакту з родичами і друзями, різко змінили свої звички і поведінку, зловживають алкоголем тощо. Для запобігання повторному потраплянню в ситуацію торгівлі людьми необхідно звертати увагу на людей, що звертаються за поновленням документів взамін тих, які, за їх твердженням, були загублені. Деякі з цих людей можуть бути в процесі повторного вербування й можуть постраждати від торгівлі людьми знову. До окремої категорії потенційних або ймовірних постраждалих від торгівлі людьми осіб, які потребують посиленої уваги з боку поліції, відносяться діти з неблагополучних сімей та діти на вулицях. Своєчасне виявлення вищезазначених категорій осіб та надання їм інформаційних, консультаційних, правових, соціально-психологічних послуг, перенаправлення таких осіб до відповідних служб і надання їм допомоги сприяє громадській безпеці та запобігає повторним випадкам торгівлі цими людьми.

Варто звернути увагу на те, що злочин торгівлі людьми є унікальним в тому аспекті, що в більшості випадків постраждалу (потерпілу) особу треба виявляти, рівень самоідентифікації постраждалих

від цієї категорії злочинів є надзвичайно низьким. У більшості випадків виявлення (ідентифікація) постраждалої особи відбувається проактивним шляхом, тобто фахівцями безпосередньо. Особи, які пережили ситуацію торгівлі людьми, вкрай нечасто звертаються самостійно за допомогою через особливий психоемоційний стан, а у випадку із дітьми – через втрачений рівень довіри до дорослих. За оцінками міжнародних експертів, близько 65% жертв торгівлі людьми у світі так і залишаються не ідентифікованими. Слід зазначити, що під час виявлення (ідентифікації) осіб, які постраждали від торгівлі людьми, варто враховувати гендерні аспекти. Серед чоловіків значно більше потенційних трудових мігрантів, ніж серед жінок: 17% чоловіків та 8% жінок вже знайшли роботу за кордоном або найближчим часом планують це зробити. В Україні в цілому серед чоловіків частка тих, хто належить до уразливої групи, більша (24%), ніж серед жінок (19%) [3]. Ситуації, в яких перебували постраждалі під час експлуатації, мають дуже руйнівний та інтимний характер, особливо якщо йдеться про сексуальну експлуатацію. На жаль, у законодавстві жодним чином не відображено цей аспект діяльності. Більш того, брак підготовлених фахівців обмежує право постраждалої особи у виборі фахівця відповідної статі, який буде проводити інтерв'ю, здійснювати заходи реабілітації тощо.

Отже, важливою діяльністю поліцейських щодо протидії торгівлі людьми є не лише боротьба з цим явищем, а й попередження та своєчасне виявлення випадків торгівлі людьми. Адже будь-яке негативне явище краще попередити, ніж долати його негативні наслідки. Більш того, якісне попередження торгівлі людьми буде сприяти зменшенню рівня організованої злочинності. Оскільки найчастіше торгівці людьми під час вербування використовують не насильницькі методи, а використовують уразливий стан людини, яка знаходиться у групі ризику, її необізнаність з питань міграції та працевлаштування. Отже, обізнані – значить захищені. Для того, щоб попереджувати та виявляти випадки торгівлі людьми, поліцейські самі мають володіти відповідними знаннями, вміннями та навиками. Тому важливим є включення питань протидії торгівлі людьми у всі рівні підготовки поліцейських.

Література:

1. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, Молдова, Білорусь та Грузія, 2019 // [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_regional_ct_survey_2019_ukr_print.pdf.

2. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 // [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.

3. Цілі сталого розвитку та та міграція в Україні // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/migration_and_human_trafficking_in_ukraine_2017_ukr.pdf.

Т.В. Колодницька
*студентка 2-го курсу освітньо-наукової програми
магістратури Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:
Л.І. Аркуша
*д.ю.н., професор, завідувач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права Національного
університету «Одеська юридична академія»*

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ДЕТЕРМІНАНТІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ТИП ЛІДЕРІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП (АНАЛІЗ ДОСВІДУ ОКРЕМИХ КРАЇН)

Соціальні чинники, що сприяють виникненню будь-яких соціально-негативних явищ, у тому числі організованої злочинності, становлять активний науковий інтерес впродовж тривалого часу. Зокрема дослідженням даної проблематики займалися Ю.М. Антонян, В.В. Голіна, В.М. Дрьомін, І.М. Даньшин, М.А. Погорецький, В.О. Туляков, М.І. Хавронюк та багато інших.

У контексті криміналістичних досліджень цих питань відзначилися роботи : Ю.П. Аленіна, Л.І. Аркуші, Р.С. Белкіна, В.М. Бикова, Л.Ф. Гули, О.М.Джужи, В.Є. Емінова, І.П. Козаченко, В.О. Коновалової, П.М. Кубрака, В.І. Кулікова, В.В. Тіщенко, В.І. Шакуна, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та ін.

Організована злочинність удосконалюється і використовує нові форми реалізації своєї діяльності. Мутація цього виду злочинності ускладнює можливість боротьби із нею та вимагає використання нових методів та способів. Незважаючи на доволі малий ступень дослідження впливу соціально-історичних чинників на характер лідерства в межах організованої злочинності, дане питання залишається актуальним в силу можливості генерування та використання методів, що в подальшому допоможе удосконалити та адаптувати тактику виявлення лідерів організованих злочинних груп.

За даними Європолу на території ЄС діє близько 5 тис. організованих злочинних угруповань, серед діяльності яких найбільш популярною є торгівля наркотиками, податкове шахрайство, торгівля людьми та зброєю. Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, відбувається через нелегальні компанії, що базуються найчастіше на півдні Італії, а також у найбільших європейських портах та прикордонних регіонах ЄС [1].

Діяльність ОЗГ на територіях різних держав відрізняється специфікою діяльності цих груп, а також характером та методами боротьби із нею, як на рівні державного реагування, так і на рівні їх сприйняття на суспільному рівні. Саме умови, які стали детермінантами організованої злочинності на певній території, визначають подальшу специфіку її діяльності, а відношення до неї суспільства та влади – доцільність використання різних методів у процесі боротьби із нею.

Досвід Італії в рамках протидії організованій злочинності та виявлення лідерів злочинних організацій є найбільш показовим. В Італії передбачено наявність так званого «надзвичайного законодавства», яке спрямоване на забезпечення боротьби з організованою злочинністю та тероризмом. Дане законодавство є надзвичайно оперативним (наприклад, лише з 1982 по 1992 рік було прийнято 114 таких законів) [2].

Так, 15 січня 2020 р. італійські правоохоронні органи повідомили про затримання понад 90 осіб із мафіозного угруповання «Торторичі», що функціонувало в районі Сицилії, які підозрюються у розкраданні коштів ЄС, що були призначені для підтримки місцевого фермерства. Серед затриманих - голови двох мафіозних сімей та їх нотаріус. Збитки від злочинної діяльності яких становлять близько 10 мільйонів євро.

У липні 2019 р. вже відбувалась подібна спецоперація, яка проводилася одночасно поліцейськими у Палермо та Нью-Йорку разом із ФБР, в ході якої було затримано 19 осіб, причетних до діяльності двох італійських кланів Гамбіно та Інзерілло [4].

Проте сицилійська "Cosa Nostra", калабрійська "Ndrangheta" і неаполітанська "Каморра" вже довгий час залишаються найбільшими мафіозними кланами Італії і притягнення до відповідальності членів цих угруповань є майже неможливим через вплив їх на правоохоронні органи та суди.

Італійський досвід у боротьбі із організованою злочинністю є чи не найбільш значущим, в силу історичного розвитку цієї злочинної діяльності і безперервної боротьби із мафіозними кланами. Показовим у цьому плані є так званий «Максимальний процес в Палермо» - суд над представниками італійської мафії, що тривав із 1986 до 1992 р.р., що, окрім «відправки за ґрати» 360 мафіозі, став відомим через засудження голів мафіозного клану «Cosa Nostra».

Одним із «босів» «Коза Ностри» був Мікеле Греко на прізвисько «папа», якому місце голови мафіозного клану дісталось спадково. Сферою його діяльності були економічні та правові махінації. Під його контролем знаходилися місцеві свердловини та продаж цитрусових, а також контроль за поставками наркотиків на територію США. Мікеле Греко був заарештований на сицилійській фермі, у ході його затримання брало участь 400 карабінерів та два гвинтокрили. Важливим у цьому плані є наявність спланованих шляхів відходу, оскільки при затриманні Мікеле Греко ним були пред'явленні фальшиві документи і відповідно представлявся він іншою особою. Тільки після декількох годин допиту він зізнався у тому, що і є тим самим «папою». Число інкримінованих йому вбивств за деякими даними становило 78, або ж 90.

По закінченні максіпроцесу в Палермо Греко був засуджений до довічного ув'язнення, проте 1991 р. вийшов із місць позбавлення волі і повернувся через рік за наказом голови відділу кримінальних справ міністерства юстиції Італії Джованні Фальконе, який після цього був знайдений вбитим разом із своєю дружиною та трьома охоронцями [5].

Плани Греко продовжували реалізовуватись на Сицилії, навіть при його фактичному знаходженні в місцях позбавлення волі, що підтверджує чітку налаштованість зовнішньої та внутрішньої комунікації із центру на місця та навпаки в системі організованої злочинної групи.

О.Ю. Шостко вважає, що складниками успіху Італії у сфері протидії організованій злочинності є доволі "жорстке" законодавство стосовно мафіозних організацій, а також у сфері протидії корупції, високий рівень координації дій між органами кримінальної юстиції та судовою гілкою влади, наявність у них відповідних оперативних повноважень, гнучке кримінальне законодавство, що заохочує співробітництво з правоохоронцями колишніх членів мафіозних організацій («пентиті»), адекватне законодавство щодо протидії відмиванню брудних грошей, що призвело до часткового відтоку кримінального капіталу в інші країни, і, безумовно, висока активність громадянського суспільства та його непримиренність у боротьбі з мафією [6].

Лідерство у злочинних угрупованнях на території Італії зумовлене специфічною правовою природою мафії: приналежністю до певної сім'ї чи родини, яка впродовж тривалого часу займалась певним злочинним видом діяльності. І в силу цього особи, які заступають на місце лідера мафії переважно виважені і раціональні у своїх рішеннях, що пов'язано із їх підготовленістю до зайняття даної посади. Лідер користується повагою та солідарністю до себе та своїх рішень з боку інших членів мафії, в межах цього існують різні процедури вирішення проблемних питань: як одноособово босом, так і шляхом колективного обговорення з подальшим

прийняттям компромісного рішення. Саме через налагодженість цієї системи, діяльність мафії залишається однією із найбільш небезпечних як на території Італії, так і на території тих держав, з якими «співпрацюють» італійські мафіозі.

Не менш небезпечною є організована злочинність Російської Федерації, поява якої має пенітенціарний та постпенітенціарний характер, що і вплинуло на специфіку її подальшої злочинної діяльності.

Вважається, що сприяв появі таких організованих злочинних груп так званий сталінський режим, який використовував деякий час ці банди в своїх цілях (наприклад, штучно створюючи війни між ними на територіях ГУЛАГу, тим самим фактично зменшуючи кількість злочинців шляхом їх вбивств один одного). Сфера їх діяльності охоплювала спочатку вимагання та рекет і мала корисливо-насильницький характер. Найбільшого розквіту ця діяльність набула за часі «Перебудови» в СРСР.

Саме дані події спричинили появу таких осіб, як В'ячеслав Іваньков, більш відомого під прізвиськом «Япончик», та Сергій Тимофієв на прізвисько «Сільвестр», які очолювали одні з найбільш небезпечних злочинних угруповань. Діяльність «Ореховского ОПГ» Тимофієва зайшла далі, чим простий рекет, оскільки займалася легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, за допомогою створення банків та готельно-ресторанного бізнесу. «Сільвестр» у порівнянні із «Япончиком», який був ув'язненим на доволі довгий строк, обійшовся лише 3 роками позбавлення волі і починав свою діяльність не на території в'язниць, а за рахунок так званого грального бізнесу, а саме грою в наперстки, що було нічим іншим, як однією із форм шахрайства, оскільки виграти у цій грі неможливо. Після відбування покарання «Сільвестр» продовжував свою злочинну діяльність, оскільки правоохоронні органи РФ не знаходили вагомих підстав для його затримання. У 1994 році він був підірваний у своєму власному авто.

У порівнянні із організованою злочинністю в Італії, у РФ боротьба із нею не набула такого активного характеру на практичному рівні реалізації, незважаючи на доволі сильну законодавчу базу у цій сфері. Ця специфіка визначена відношенням владних та суспільних структур до такого явища: в Італії – це всезагальне зло, у РФ – це більш оперативний механізм прийняття рішень, чим в межах владних повноважень. Лідерство в межах організованої злочинності на території РФ носить більш жорсткий та радикальний характер. У порівнянні із італійською мафією лідерами російських злочинних угруповань стають за допомогою можливості «прибрати» непотрібних людей, тобто шляхом показу своєї сили та завойовування авторитету, що спричиняє велику кількість вбивств, часті прояви шантажу та підкупу. Саме через такий спосіб зайняття позиції лідера повага і авторитет інших членів змінюється на

страх. Якщо у випадку італійської мафії можливо говорити про авторитарність режиму, то діяльність російських злочинних угруповань це яскравий приклад тоталітарності режиму.

Лідерство в межах цих угруповань переважно змінюється шляхом умисного вбивства попередніх лідерів, тому можливість легко отримати дану роль в групі спричиняє можливість так само легко втратити її. Це підвищує рівень радикальності методів ведення цієї діяльності. Найчастіше лідери злочинних угруповань в РФ не ті, що тісно співпрацюють із органами державної влади, переважно ці ж лідери займають перші посади в ОДВ чи ОМС, що надає їм не лише додаткові механізми ведення своєї діяльності, а додатковий захист від можливості бути «прибраними».

Тобто соціальні та історичні детермінанти формують специфічні якості лідера, що в подальшому визначає напрям та характер діяльності цих злочинних груп. Дослідження мікроклімату на певній криміногенній території може спроектувати характер та тип імовірної діяльності організованої злочинності на ній, що може послужити можливістю її попередження чи обрання більш оптимальних методів боротьби. У той же час визначення на основі цього типу лідерства дасть можливість використання більш доцільних тактичних прийомів при виявленні та викритті проявів організованої злочинної діяльності, що допоможе нейтралізувати «розумово-ідейний центр» організованої злочинності.

Література:

1. Європол: мафія більше загрожує безпеці ЄС, ніж тероризм або міграція // Європейська правда. 2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/04/17/7095294/>.
2. Santino U. Law Enforcement in Italy and Europe against mafia and organized crime // CSD giuseppe impastato: Centro Siciliano di Documentazione "Giuseppe Impastato". Onlus: URL: <http://www.centroimpastato.it/otherlang/mcdonald.php3>. – Заголовок з екрану.
3. На Сицилии и в США задержали 19 членов влиятельного мафиозного клана // RBC. 2019. URL: <https://www.rbc.ru/society/11/02/2020/5e428e389a794723ebcf478b>.
4. Герои нашего времени: Джованни Фальконе и Паоло Борселлино // Италия по-русски. 2019. URL: <http://italia-ru.com/page/geroi-nashego-vremeni-dzhovanni-falkone-paolo-borsellino>.
5. Шостко О. Ю. Досвід протидії організованим злочинності в Італії // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". №1(7). 2013. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13soyzvi.pdf>.

А.Р. Коломієць
курсант 3 курсу Навчально-наукового інституту №1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
А.О. Антошук
к.ю.н., доцент кафедри криміналістики та
судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОПИТУ: ВІД КАТУВАННЯ ДО ГІПНОЗУ

Допит – це слідча (розшукова) дія, змістом якої є одержання показань від особи, яка володіє відомостями, що мають значення для розслідуваного кримінального правопорушення [1, с. 440]. Основною підставою для проведення допиту є наявність у певної особи достатніх відомостей, які мають значення для кримінального провадження та їх можна отримати шляхом проведення допиту.

Необхідно відмітити, що допит на стадії досудового розслідування є найпоширенішим видом процесуального спілкування і займає значну частину робочого часу в роботі слідчого. В ході допиту слідчий повинен отримати дані про фактичний бік події, яка розслідується і дати оцінку цим даним. З соціально-психологічного боку допит – досить динамічна різновидність професіонального спілкування, яке перебігає в режимі, що характеризується низкою психологічних особливостей. Центральними психологічними особливостями допиту є діагностика істинності показань, прийомів правомірного психологічного впливу з метою отримання правдивих показань, методів викриття неправдивих показань.

Як і кожна слідча (розшукова) дія, проведення допиту регламентується Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України). У КПК України регламентація допиту передбачена ст. ст. 224-227, 232 [2]. Цими нормами КПК України закріплюються певні особливі порядки здійснення цієї слідчої (розшукової) дії, а також деяку специфіку умов її реалізації щодо окремих учасників кримінального провадження. Проте положення КПК України не дають слідчому вичерпні дані щодо всіх аспектів призначення й проведення допиту, не передбачають методи та прийоми отримання достовірних і повних показань. Процесуальні норми визначають лише загальні межі законності діяльності слідчого, однак для успішного вирішення завдання допиту слідчий має підійти до конкретної ситуації проведення цієї слідчої (розшукової) дії з певною майстерністю, творчістю та знанням тактичних

прийомів [3, с. 7].

Щодо методів допиту то вони постійно розвиваються і змінюються відповідно до змін і удосконалення світу та людей. Так у Середньовіччі часи найбільш популярним методом допиту було опитування осіб та катування. Катування – це будь-яка процедура, що заподіює людині муки і біль, незалежно від того, чи закінчується покарання цією процедурою, чи використовується при допиті, що зазвичай призводило до смерті особи. Під час катування застосовувались безліч спеціальних пристроїв та предметів. Кожна країна відрізнялась своїми методами катування, наприклад: у Марокко і Швейцарії людину затискали між двох дощок і розпилювали навіпіл, Єгиптяни вставляли сухі очеретинки у всі частини тіла і підпалювали їх, ірокези прив'язували кінчики нервів жертви до палички, які обертали і намотували на них нерви, що призводило тіло до спіянням і в прямому розумінні до розпаду тіла на частини тощо.

З часом як змінювались віки та закони так і змінювались методи катування переходячи з жорстоких до більш легших, людяніших методів допиту. Так популярності набрав новий метод допиту як гіпноз. Що призвело до появи в криміналістиці нового терміну «слідчий гіпноз». Слідчий гіпноз – це використання гіпнозу для активізації в пам'яті допитуваних осіб забутих ними важливих обставин кримінальних подій. Зазвичай гіпноз використовували до тих осіб які в наслідок травми фізичної чи моральної втратили певні частини пам'яті (які можуть мати важливе значення в ході провадження). В результаті чисельних досліджень науковці визначили, що мозок зберігає значно більше інформації про минуле, ніж людина усвідомлює і може довільно відтворити тому під гіпнозом є певна ймовірність, що людина згадає їх. Так, науковці довели ефективність гіпнозу, але також вони зазначили, що людина під гіпнозом не лише згадає і розповість певну інформацію, а й те що інша особа шляхом використання гіпнозу може нав'язати їй певну інформацію яку людина може відати як за свою. Також вони додали, що не всі люди піддаються гіпнозу. На даний час метод «слідчого гіпнозу» знову набирає популярності в більш досконалішій формі, його стали частіше використовувати в певних моментах допиту. Деякі науковці вважають що слід додати до КПК України статтю щодо «допит гіпнолога як свідка за результатом проведення гіпнорепродукції» [4, 229].

В сучасному світі людина має досить багато прав, що призвело та становлення гуманних методів допиту, адже життя і здоров'я людини найвищий закон. Хотілося б звернути увагу ще на один досить новий метод допиту, а саме метод допиту малолітніх та неповнолітніх дітей із використанням «зеленої кімната». Зелена кімната – це сучасна ефективна форма роботи з дітьми, надання соціально-психологічної та правової допомоги дітям уразливих категорій, дітям, які потерпіли від злочинних

посягань або стали свідками кримінального правопорушення. Кімната обладнана, як того вимагають міжнародні стандарти, зручними для дітей меблями, необхідною відео- та аудіо записуючою апаратурою, а також методичними матеріалами для роботи з дітьми. Основна мета проведення опитування в такій кімнаті – зменшення повторної травматизації дитини у процесі опитування як завдяки спеціальним методикам та камфорній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню. Яке дозволяє вести відеозапис допиту і в подальшому використовувати цей відеозапис для ведення слідства без проведення повторних допитів. В даній кімнаті з дитиною працюють працівники поліції, психологи, педіатри, педагоги. Практикою доведено, що використання «Зеленої кімнати», як покращило роботу працівників поліції так і зменшила травматизм дитини.

Ще одним напрямком в розвиток європейського допиту сміло можна вважати – метод у формі «Процесуального інтерв'ю». Процесуальне інтерв'ю – необхідність максимально абстрагуватися від будь-якої упередженості, ототожнення допитуваної особи з інкримінованим їй вчинком. Результатом буде не отримання зізнання, не приведення свідчень особи у відповідність до іншої доказової бази, а банальне отримання інформації. Головне завдання інтерв'юера полягає в тому, щоб спробувати разом із допитуваною особою розібратися в ситуації, здобути в неї максимум інформації, почути й деталізувати подробиці її версії. Цілком доречним тут є елементарне людське поводження, починаючи від потискання руки, пропонування склянки води або чаю, роз'яснення того, скільки відбуватиметься допит та інші моменти, і завершуючи відмовою від психологічного тиску в процесі допиту [5].

Отже, виходячи з вище сказано слід відмітити, що існує безліч методів допиту і вони змінювались відповідно до суспільства і соціуму. Так як одні методи змінювали інші, так і в майбутньому постійно будуть з'являтися нові методи і одночасно вдосконалюватися старі. Вважаємо, що слід вміти правильно використовувати їх і по можливості вдосконалювати для полегшення практичної діяльності працівників поліції та мінімізації травмування допитуваних осіб.

Література:

1. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пясковського. – 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 752 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Васильев А.Н. Тактика допроса при расследовании преступлений / А.Н. Васильев, Л.М. Карнеева. М. : Юридическая литература, 1970. 208 с.

4. Узунова О.В., Кальонов О.О. Процесуальна модель проведення допиту з використанням гіпнозу на досудовому розслідуванні. Право і суспільство. № 3 частина 2 / 2016. С. 227–234.

5. Белоусов Ю. Експертний центр з прав людини. Звіт 2018 [Електронний ресурс] / Юрій Белоусов – Режим доступу до ресурсу: <http://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2019/06/REPORT-2018.pdf>.

М.В. Корнієнко

к.ю.н., доцент,

*завідувач кафедри адміністративної
діяльності поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ПРОТИДІЇ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ЩОДО МАЛОЛІТНІХ

В Україні яка рухається шляхом європейської інтеграції життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканність і безпека дитини, є найвищою соціальною цінністю, що захищається на всіх рівнях державної влади. Організація і проведення негласних слідчих (розшукових) дій потребує чіткого нормативно-правового регулювання, систематизації нормативних актів для більш ефективної протидії насильницьким злочинам щодо малолітніх.

З прийняттям чинного Кримінального процесуального кодексу України, інститут слідчих дій зазнав певних змін. З'явився новий прогресивний інститут негласних слідчих (розшукових) дій це фактичні дані отримані під час їх проведення мають однакову доказову силу з даними, отриманими під час проведення слідчо розшукових дій.

Виділення зазначеного нового процесуального інституту дало змогу законодавцю вирішити багаторічну проблему в слідчій практиці, а саме використання слідчим у повному обсязі можливостей оперативно-розшукової діяльності, а також використання фактичних даних, отриманих під час цієї діяльності, як доказів у кримінальному провадженні. Саме чітка класифікація дає змогу відносити ту чи іншу негласну слідчу (розшукову) дію до певної групи, яка регламентується законодавством [1].

Кримінально процесуальний кодекс України чітко закріплює поняття негласних слідчих (розшукових) дій як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК. В свою чергу кодекс визначає поняття слідчих (розшукових) дій, як дії спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [2]. Негласність слідчих (розшукових) дій означає лише особливий порядок їх підготовки, проведення, фіксації та зберігання і використання отриманих результатів у режимі прихованості до певного часу від інших осіб, які не причетні до їх проведення. В усьому іншому тактика проведення таких негласних процесуальних дій нічим не відрізняється від загальної тактики діяльності слідчого під час досудового розслідування, а до тактичних прийомів проведення негласних слідчих (розшукових) дій мають бути застосовані загальні вимоги, зокрема, й щодо їх вибірковості [3, с.108].

Слід зауважити, що нормативну базу організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій становлять джерела різної юридичної сили, тому, їх можна класифікувати умовно за вісьмома рівнями, виходячи з основного та значимого для практики критерію їхньої юридичної сили. Так найвищою за юридичною значимістю стоїть Конституція України та рішення Конституційного Суду України, наступне місце займають джерела міжнародного-права та рішення Європейського суду з прав людини; кодифіковані (кодекси) нормативні акти та Закони України; укази та розпорядження Президента України; постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України; відомчі та міжвідомчі акти органів виконавчої влади; Постанови Пленуму Верховного Суду України та Пленуму Верховного спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ; джерела роз'яснювально-рекомендаційного характеру.

Варто зазначити, що однією із особливостей відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України являється те, що сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення не лише слідчих (розшукових) дій, а й негласних слідчих (розшукових) дій і також інших процесуальних дій, передбачених КПК України [2]. Тобто ми можемо констатувати, що вперше у чинному КПК України, зокрема у ч. 2 ст. 99, унормовано положення про те, що протоколи, складені за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатки до них, матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні), а також носії інформації, на яких за допомогою

технічних засобів зафіксовано процесуальні дії, якщо вони складені у порядку, що передбачений у КПК, належать до такого джерела доказів, як документи.

Матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, у тому числі протиправних дій стосовно малолітніх, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам ст. 99 КПК України, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази [2].

Кримінально-процесуальний кодекс України, передбачає та регламентує негласні слідчі (розшукові) дії, результати яких використовуються як основні або допоміжні докази, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264). Щодо кримінального провадження виключно по тяжких та особливо тяжких злочинах цим Законом передбачено: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст.267); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270); контроль за вчиненням злочину (ст. 271); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274); використання конфіденційного співробітництва (ст. 275) [2].

Результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть містити дві групи даних. До першої групи відносяться фактичні дані (відомості), що безпосередньо вказують на ознаки злочину, які можуть бути використані та закріплені у процесуальному провадженні та будуть джерелами доказів у кримінальній справі. Вони також мають значення для встановлення обставин, що підлягають доказуванню (про наявність та місця зберігання знарядь злочину, викрадених цінностей тощо). До другої групи відносяться дані, що містять допоміжний характер (про особу підозрюваного, способи маскування злочинної діяльності тощо) і можуть бути орієнтиром для вибору організаційних та тактичних прийомів проведення слідчих дій [5].

Однією з новел кодексу рахується норма щодо повідомлення особі, щодо яких проводилися негласні слідчі (розшукові) дії. Особи,

конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження. Конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинне бути здійснене протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом [2]. Дані положення КПК є гуманними з огляду на те, що обмеження конституційних прав, пов'язаних з таємницею особистого життя, які мають місце під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, супроводжується обов'язковим повідомленням особі про їх застосування у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством.

Негласні слідчі (розшукові) дії при розслідуванні насильницьких кримінальних правопорушень щодо малолітніх, проводяться з метою збору доказів відповідно з вимогами КПК України у переважній більшості випадків на підставі ухвали спеціального слідчого судді, який є головою, чи за його визначенням іншим суддею, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Розглянемо один із прикладів тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій відносно розшуку дітей які зникли безвісті. В Україні цими питаннями займається Національна поліція, співробітники підрозділів ювенальної превенції, слідства, патрульної поліції, також співробітники карного розшуку та дільничні офіцери поліції. При надходженні заяви про безвісне зникнення особи черговий по відділу поліції направляє на місце події слідчо-оперативну групу в повному складі, яка організовує збір матеріалів первинної перевірки. До зазначених матеріалів щодо особи, яка безвісно зникла, в обов'язковому порядку додаються отримані під час виїзду групи до останнього місця перебування розшукуваної особи протоколи огляду її житла, пояснення, довідки, та інші необхідні матеріали, які підтверджують або спростовують факт зникнення особи. Першочерговий етап заходів обмежений часовими рамками. Він не повинен перевищувати однієї доби з моменту реєстрації заяви в поліції про зникнення дитини, також реєстрації відносно цього факту кримінального провадження. Також потрібно відмітити, що своєчасне, тактично грамотне і кваліфіковане проведення оглядів житла,

зниклого може сприяти: виявленню трупа зниклого або його частини, матеріальні сліди, які вказують на вчинення злочину на місці, що оглядається, знаряддя злочину; установити речі, предмети, документи зниклого; листи, фотознімки, нотатки та інші матеріали, які б вказували на обставини його фактичного зникнення, або спростують версію осіб, причетних до скоєння злочину відносно зниклого; виявити сліди і предмети, придатні для ідентифікації зниклого, у разі встановлення невідомого трупа або хворого, який не може повідомити про себе будь-які відомості: отримати найбільш повну інформацію, що відображає сукупність біологічних, фізичних, психічних і соціальних рис зниклого, а якщо він став жертвою злочину, то і про особу злочинця.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що негласні слідчі (розшукові) дії є ефективним засобом отримання доказів у кримінальному провадженні, а їх правова регламентація має постійно вдосконалюватись з урахуванням вимог практики та сучасних науково-технічних розробок, у тому числі до їх застосування при протидії насильницьким злочинам щодо малолітніх.

Література:

1. Сердюк А. Місце аудіо-, відеоконтролю особи та аудіо-, відеоконтролю місця у системі негласних слідчих (розшукових) дій // Підприємництво, господарство і право. – 2016. - №10. – С. 161-167.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: закон України від 13.04.1912 р. № 4651-VI із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 15.01.2015 р. № 119-VIII.–Електрон. дан. (5 файлів).–Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.–Назва з екрана.

3. Скулиш Є.Д. Система негласних слідчих (розшукових) дій за Кримінальним процесуальним кодексом України / Є.Д. Скулиш // Науковий вісник Чернівецького університету. - 2015. - Вип. 618. - С. 108-114. - Серія «Правознавство».

4. Шуило М. Є. Поняття доказів у КПК 2012 року [Текст] / М. Є. Шуило // Теоретичні та практичні проблеми кримінального судочинства: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 19-23 жовтня 2012 року). Ред. кол.: О. О. Волобуєва, О. В. Одерій, В. П. Горбачов, А. І. Журба. – Донецьк: ДЮІ МВС України, 2013. – С. 50–54.

5. Волощук А.М., Албул С.В., Мукоїда Р.В., Корнієнко М.В., Деревянкін С.Л. Негласні слідчі (розшукові) дії. Зразки процесуальних документів. - Навчально – практичний посібник. – ОДУВС, - 2013. – 60 с.

Н.Г. Кріпак
*студентка факультету прокуратури і
слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:
Л.С. Бєлік
*к.ю.н, доцент кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ТАКТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ДОПИТУ УЧАСНИКА ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Успіх в розслідуванні злочинів багато в чому залежить від правильної організації і проведення слідчих дій, центральне місце серед яких займає допит, результати якого у більшості випадків є вагомим джерелом доказів у кримінальних провадженнях. Проблема ефективності проведення допиту і використання його результатів є однією з центральних завдань у діяльності слідчого, а відповідно, наскільки добре слідчий опанував мистецтвом тактики проведення допиту прийнято судити про його професійну майстерність. Від того, наскільки кваліфіковано проведено допити, які саме тактико-психологічні прийоми використано, багато в чому залежить успіх у розкритті та розслідуванні злочинів.

Допит являє собою передбачену кримінальним процесуальним законодавством слідчу розшукову дію, яка полягає в одержанні слідчим від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта показань про обставини, що мають значення для кримінального провадження [5, с. 2].

Злочинна організація є складною формою співучасті, для якої характерними ознаками є наявність п'яти або більше осіб, стійкість та ієрархічність об'єднання, зорганізованість на основі попередньої змови членів або структурних частин організації для спільної діяльності, наявність спеціальної мети для діяльності організації (ч. 3 ст. 28 Кримінального кодексу України) [6]. Ієрархічність злочинної організації являє собою розподіл ролей між учасниками злочинної організації і передбачає наявність організаторів (керівників злочинної організації та її структурних частин) і виконавців (рядових учасників) [3, с. 23].

Допит учасника злочинної організації має певні особливості на які має зважати слідчий, оскільки такий допитуваний не завжди надає

правдиву інформацію і не завжди співпрацює зі слідством. Це означає, що слідчому слід звернутися до тактико-психологічних прийомів, які значно прискорюють отримання інформації щодо фактичних обставин справи за найменші проміжки часу. У літературі тактико-психологічні прийоми визначаються як рекомендації, розроблені на основі різних знань (логіки, психології), а також узагальнення слідчої практики, для правильного застосування логічних методів пізнання, формування психології стосунків слідчого з учасниками слідчих (розшукових) дій, організації планомірного розслідування злочинів у межах кримінальних процесуальних норм [1, с. 18]. Отже, необхідно визначити тактико-психологічні прийоми проведення допиту учасника злочинної організації, які має застосовувати слідчий, за для ефективного здійснення процесу розслідування.

Тактико-психологічні прийоми допиту учасника злочинної організації слід розділити на дві групи:

1. тактико-психологічні прийоми, що спрямовані на встановлення комунікативного зв'язку слідчого з учасником злочинної організації;
2. тактико-психологічні прийоми, що спрямовані на отримання інформації і викриття неправдивих показань.

Перша група тактико-психологічних прийомів встановлення комунікативного зв'язку спрямована на встановлення психологічного контакту між слідчим та учасником злочинної організації. Психологічний контакт являє собою спілкування, яке полягає в обміні інформацією при обопільній готовності людей до взаємосприяння і взаєморозуміння [4, с. 10]. Таку групу становлять два види тактико-психологічних прийомів, залежно від поведінки допитуваного: пов'язані із бажанням надавати показання і пов'язані з відмовою давати будь-які відомості.

Прикладом першого виду, коли допитуваний надає інформацію щодо фактичних обставин злочинної події і співпрацює зі слідством є тактико-психологічний прийом, коли слідчий формує доброзичливу і відкриту лінію поведінки. Так, коли особа, яку планують допитати заходить до кабінету слідчого, то слідчий потискає йому руку, подає склянку води, вимикає мобільний телефон та інші засоби зв'язку, закриває двері кабінету, тобто своїми діями створює сприятливі умови, відповідну обстановку для допиту, дотримуючись професійної ділової обстановки у своїй поведінці. В більшості випадків такий контакт буде встановлено і можна буде розраховувати на активний зворотній зв'язок від допитуваного.

Зовсім іншою буде лінія поведінки слідчого, коли особа допитуваного не бажає співпрацювати зі слідством. В цьому випадку, слідчому слід використовувати такі тактико-психологічні прийоми, які будуть спрямовані на недопущення домінування допитуваного під час проведення допиту. Щоб досягти отримання правдивих відомостей щодо

факту злочинної події слідчий, по-перше, має при знайомстві проінформувати допитуваного щодо своєї соціальної ролі і позиції, а по-друге, слідчий має встановити безконфліктну ситуацію або навпаки конфліктну в залежності від особи допитуваного та його налаштованості давати показання. Характерними тактико-психологічними прийомами у цьому випадку є: бесіда (характеризується рівністю сторін і довірчим характером зв'язку між учасниками бесіди - дає змогу допитуваному вільно надавати показання без відчуття напруження), встановлення довірливих відносин (означає створення слідчим такої обстановки, яка б надавала допитуваному відчуття «безпеки» - у такому разі допитуваний відчуває, що нічим не ризикує і надає необхідну слідству інформацію), рефлексії (означає імітацію мислення допитуваного у свідомості слідчого і дає змогу останньому знайти сенс у словах, позиції та мотивації допитуваної особи). Слідчий має своїми діями та словами показувати своє домінантне становище під час допиту і не допускати нав'язування своїх умов допитуваним [2, с. 253].

Друга група тактико-психологічних прийомів допиту учасника злочинної організації спрямована на отримання інформації і викриття неправдивих показань. Тактико-психологічні прийоми цієї групи становлять певну систему, елементи якої слідчий використовує на свій розсуд і в залежності від ситуації, до неї належать:

- тактико-психологічний прийом, спрямований на створення в учасника злочинної організації враження більшої поінформованості слідчого. Метою такого прийому є створення бажаного для слідчого враження про більшу силу і більш значний обсяг наявних в нього доказів, що переконує допитуваного в безперспективності його позиції. Наприклад, слідчий може зробити вигляд, що його не дуже цікавлять показання, надані допитуваним, що може означати для допитуваної особи те, що слідчий знає більше;

- тактико-психологічний прийом створення помилкового враження про меншу, ніж в дійсності обізнаності слідчого. Цей прийом означає, що слідчий спочатку формує у допитуваного впевненість в міцності його негативної позиції, а потім раптово пред'являє докази. У психології допитуваного відбувається різкий перехід від позиції переможця до позиції переможеного, ослаблення його захисних позицій, після чого він сам прагне уникнути конфліктної ситуації;

- тактико-психологічний прийом використання внутрішніх протиріч у показаннях допитуваного. Слідчий може зробити акцент навіть на незначних суперечностях і цим повністю зруйнувати негативну позицію допитуваного;

- тактико-психологічний прийом маневрування можливою інформацією без її деталізації. Слідчий може застосовувати цей прийом з

наявними у провадженні доказами, це сприятиме підсиленню психологічного впливу питань, які ставляться далі слідчим та інші [2, с.212-228].

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що застосування тактико-психологічних прийомів допиту учасника злочинної організації має наступні переваги:

1. надає можливість слідчому обрати правильну тактику ведення слідчої розшукової дії;

2. дає можливість слідчому встановити психологічний контакт з допитуваним та на його основі отримати правдиві відомості щодо обставин злочину;

3. дозволяє слідчому проводити досудове розслідування в найкоротші строки та з максимальною результативністю;

4. використання психологічних прийомів забезпечує безпеку слідчому та іншим учасникам слідчої розшукової дії.

Література:

1. Баев О.Я.Тактика следственных действий : учеб. пособ. / О.Я. Баев. — М. : Юрлитин форм, 2013. — 456 с.

2. Баранчук В.В. Психологічний контакт: сутність і проблеми його встановлення на досудовому слідстві / В.В.Баранчук.–2008.– №96. – С. 252-259.

3. Вознюк А.А. Ієрархічність як кримінально-правова ознака злочинної організації. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2011. № 2 (2). С. 84–91.

4. Гончаренко В.Г, Сокиран Ф.М. Тактика психологічного впливу на попередньому слідстві: Навч. посіб. - К.: Укр. акад .. внутр. справ, 1994. - 48 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / Гончаренко В. Г., Нор В. Т., Шумило М. Є. - Харків :Право, 2012. — 844 с.

6. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України: кодекс від 05.04.2001, редакція від 28.04.2020 [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

7. Тактико-психологічні засади слідчої та оперативно-розшукової діяльності: навчально-методичний посібник / В.В. Тіщенко, В.Є. Загородній, Л.С. Белік.- Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 160с.

Ю.Ю. Марценюк
курсант 3-го курсу навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Р.П. Томма

к.ю.н., доцент, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЗА ДОРУЧЕННЯМ СЛІДЧОГО

ВСТУП. Ефективність досудового розслідування значною мірою залежить від спільною діяльністю органів та підрозділів, що його здійснюють. Передусім це стосується слідчих та оперативних підрозділів, адже при даній взаємодії виникають не лише кримінально-процесуальні правовідносини, а й ділове співробітництво, в процесі якого відбувається якісне об'єднання сил, засобів і методів, що забезпечує оптимізацію процесу розслідування злочинів для найбільш якісного й ефективного виконання завдань, що стоять перед досудовим розслідуванням.

Теоретичні та практичні аспекти взаємодії слідчого та оперативних працівників є одним з найбільше досліджених і в той же час дискусійних питань.

Питаннями взаємодії слідчого із співробітниками оперативних підрозділів під час досудового розслідування займалося багато вчених процесуалістів та криміналістів, зокрема О. М. Бандурка, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, Ю. М. Грошевий, Є. О. Дідоренко, О. Ф. Долженков, А. Я. Дубинський, Г. О. Душейко, М. Є. Шумило та багато інших.

Основним завданням взаємодії органів досудового розслідування із співробітниками оперативних підрозділів є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб [3].

Правову основу взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції становлять Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси (далі - КК та КПК) України, закони України, акти Президента

України, Кабінету Міністрів України, рішення Конституційного Суду України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, і нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України з питань організації взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції при попередженні, виявленні й розслідуванні кримінальних правопорушень.

Так, КПК передбачено, що слідчий уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам [1].

В Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень затвердженої Наказом МВС України від 07.07.2017 року № 575 (далі Інструкція) до процесуальної форми взаємодії зараховане:

1. Організація взаємодії при надходженні до органу Національної поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них;

2. Організація взаємодії у разі скерування оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до слідчого підрозділу;

3. Створення і організація роботи слідчо-оперативних груп (під час досудового розслідування кримінальних правопорушень);

4. Виконання співробітниками оперативного підрозділу письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування;

5. Забезпечення взаємодії у разі зупинення досудового розслідування.

Крім того, слідчий має право доручити проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативним підрозділам [3].

Це дає можливість органам досудового розслідування самостійно приймати рішення, які дії слід проводити для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінального правопорушення. Крім того, щоб взаємодія була ефективною, то вона має бути належно організована [4].

Відповідальність за належну організацію взаємодії слідчих підрозділів з іншими органами та підрозділами Національної поліції у разі попередження, виявлення й розслідування кримінальних правопорушень покладається на начальників територіальних підрозділів та органів досудового розслідування Національної поліції [5].

Як свідчить практика, така взаємодія виконує ряд функцій:

- надає діяльності суб'єктів цілеспрямований характер;
- дає можливість зосередити зусилля на найбільш актуальних поточних і перспективних завданнях виявлення, розслідування і розкриття конкретного кримінального правопорушення;
- допомагає визначити шляхи і засоби досягнення поставленої мети і створює умови для ефективного використання сил і засобів, якими розташовують взаємодіючі суб'єкти;
- сприяє найбільш раціональному використанню робочого часу, позитивно впливає на стиль роботи взаємодіючих сторін;
- нормалізує психологічну міжособистісну ситуацію [5].

ВИСНОВОК. Таким чином, на нашу думку взаємодія слідчого й оперативних підрозділів Національної поліції під час розслідування кримінального провадження повинна відповідати двом умовам: чітке розмежування функцій взаємодії та взаємна погодженість рішень і дій слідчого і оперативних працівників, що, в свою чергу, є гарантією ефективності їх спільної діяльності у вирішенні завдань кримінального провадження.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. №4651-17. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/465117>.
2. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 30.06.1993 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
3. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні МВС України від 07.07.2017 року № 575 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.
4. Багрій М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність / М. Багрій // Вісник Львівського університету. - 2013. - Випуск № 57. - С. 315-321.
5. Хитра А. Я. Взаємодія слідчого та органу дізнання при провадженні кримінальних справ: курс лекцій / А. Я. Хитра, В. О. Кучер. - Львів: Держ. ун-т внутрішніх справ, 2009. - 100с.

А.І.Марчук
к.ю.н., доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ВЧИНЕНИХ ПРАЦІВНИКАМИ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, В СИСТЕМІ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

В останні роки неефективність роботи правоохоронних органів піддавалася широкому обговоренню серед фахівців. Розслідування катувань та жорстокого поводження з людьми органами прокуратури – неефективний механізм, особливо, коли йдеться про застосування тортур в органах поліції та установах виконання покарань. Саме тому належне функціонування Державного бюро розслідування (далі – ДБР) зможе сприяти зменшенню безкарності та припинити ганебну практику застосування тортур в Україні, оскільки, це прямо передбачено у Стратегічній програмі діяльності вищезазначеного органу. До одного із пріоритетів діяльності ДБР відноситься своєчасне запобігання та швидке розкриття злочинів щодо порушення прав людини під час роботи правоохоронних органів.

Вважаємо, що серед суб'єктів системи правоохоронних органів, які потребують особливої уваги Державного бюро розслідувань – це органи та установи виконання покарань, а також слідчі ізолятори, в яких права людини порушуються дуже часто. Цей факт підтверджується практикою Європейського суду з прав людини. Як відомо, рік тому Україна була на першому місці за кількістю поданих заяв, тоді на розгляді Суду перебувало понад 18 тисяч скарг. І хоча в цьому році ми бачимо різке зменшення скарг, однак воно не пов'язане із покращенням ситуації в сфері дотримання прав людини в Україні. Як відомо Судом було прийнято безпрецедентне рішення "Бурмич та інші проти України", за яким ЄСПЛ викреслив зі свого реєстру понад 12 тисяч скарг на Україну про системне невиконання рішень національних судів, передавши їх розгляд у Комітет міністрів. Зазначимо, що Україна входить до п'ятірки лідерів за кількістю рішень, в яких вона визнається порушником прав людини, посівши четверте місце у цьому невтішному рейтингу (після Росії, Румунії та Туреччини).

У своїй практиці ЄСПЛ неодноразово вказував що стосовно особи, яка позбавлена свободи, або взагалі, якій протистояють працівники правоохоронних органів, будь-яке застосування фізичної сили, яке не було викликано суворою необхідністю внаслідок власної поведінки особи,

припиняє людську гідність та є порушенням права, гарантованого статтею 3 Конвенції. Крім того ЄСПЛ у низці справ проти України окрім засудження методів розслідування, які підпадають під катування та жорстоке поводження (див., наприклад, рішення у справі "Дрозд проти України", "Савіцький проти України", "Гриненко проти України", "Жизіцький проти України") вказує на небажання органів влади забезпечити оперативне та ретельне розслідування скарг підозрюваних у злочинах на жорстоке поводження, що відповідно також є порушенням процесуального аспекту статті 3 Конвенції.

Оперативно-розшукові підрозділи в установах виконання покарань України більшу увагу приділяють так званим неформальним взаємовідносинам персоналу і засуджених. Останнім часом спостерігається динаміка до збільшення таких стосунків в розрізі допущених правопорушень та надзвичайних подій в органах та установах виконання покарань. Так, протягом 2017 року персоналом допущено 209 надзвичайних подій та правопорушень, що значно вище даних показників за останні п'ять років та практично на чверть більше у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (на 23 % - 50 випадків). Основна частина неслужбових стосунків припадає на випадки надання персоналом переваг засудженим за матеріальну винагороду (підготовка матеріалів для застосування до засуджених заохочувальних норм, передача грошей, мобільних телефонів, спиртних напоїв, наркотичних речовин тощо).

На жаль, крім викриття намірів хабарництва чи зловживання службовим становищем, не надається належної уваги та не здійснюється ефективного розслідування злочинів щодо порушення прав засуджених під час відбування покарання. Однак в межах сучасної пенітенціарної системи ще існують елементи старої «радянської ідеології», де співробітники пенітенціарних установ були більш схильні до професійної деформації. Професійна деформація – це не просто пережиток тоталітарної системи або прояв національного менталітету, це загальнолюдський соціально-психологічний феномен. Підтвердженням цього слугує достатньо відомий експеримент, описаний у роботі «Експеримент із модельованою в'язницею», автори якого зробили цікавий висновок, що саме соціальна роль «наглядача» змінює психологію та поведінку людини. Пенітенціарний персонал зазвичай працює в замкнутому і ізольованому просторі, що з часом може призвести до обмеженості і до втрати гнучкості, невиправданої жорстокості відносно засуджених, і як наслідок, вчиненню злочинів щодо них (катування, нелюдське поводження тощо).

Саме тому так важливо, щоб при реалізації своїх завдань Державне бюро розслідувань проводило ефективне розслідування катувань та випадків жорстокого поводження в установах виконання покарань,

оскільки якісні результатів роботи Бюро будуть сприяти високому рівню довіри з боку громадянського суспільства та підвищенню авторитету України на міжнародній арені, яка, маємо надію, не буде очолювати рейтинги країн, порушників прав людини.

Р.В. Мукоїда

*к.ю.н., доцент, професор кафедри
адміністративної діяльності поліції ОДУВС*

ІНФОРМАЦІЙНА ВІДКРИТІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція надає руйнівний вплив на всі сфери життя суспільства: економіку, соціальну сферу, політику. Негативні наслідки, породжувані цим явищем, не тільки перешкоджають прогресивному, поступальному розвитку суспільства, а й представляють серйозну загрозу інтересам національної безпеки країни. Максимально спрощений та повний доступ до інформації, якою володіють органи публічної влади, інші суб'єкти, є важливою передумовою для запобігання корупції, виявлення та припинення корупційних дій. Особливе значення має інформація, яка становить суспільний інтерес, а саме – відомості про використання публічних коштів, розпорядження державним або комунальним майном, особисті доходи, майно, видатки та зобов'язання фінансового характеру публічних службовців. Доступ до публічної інформації є необхідним інструментом для проведення журналістських розслідувань, стимулювання громадянської активності в антикорупційній сфері. Застосування ІКТ у цій сфері здатне лише посилити позитивний ефект антикорупційних заходів, пов'язаних із забезпеченням прозорості публічної влади.

Дослідники відзначають, що «корупція не зводиться до примітивного хабарництва, особливо в умовах ринкової економіки, вільної торгівлі та демократії. Лобізм, фаворитизм, протекціонізм, внески на політичні цілі, традиції переходу політичних лідерів і державних чиновників на посади почесних президентів корпорацій і приватних фірм, інвестування комерційних структур за рахунок держбюджету, перекладання державного майна в акціонерні товариства, використання зв'язків злочинних співтовариств є завуальованими формами корупції» [1, с.131-136].

На перший план в сучасному постіндустріальному суспільстві виходить глобальна комп'ютерна мережа Інтернет. Однак складність сучасної ситуації полягає в тому, що Інтернет в корені змінює характер і

спрямованість не тільки інформаційно-комунікаційних потоків, а й ширше - усіх соціальних дій і взаємодій. В даний час сприйняття будь-якого соціального явища, феномена чи процесу безпосередньо залежать від того, як вони будуть «подаватися» громадській думки в ЗМІ, Інтернеті. Очевидно, що елементи масової медійної системи можуть як «затінювати» проблеми, так і, навпаки, гіпертрофувати їх, загострювати.

Сьогодні відбувається модернізація громадських і державних інститутів з метою забезпечення їх інформаційної відкритості та прозорості (транспарентності). Принцип інформаційної відкритості є важливою умовою реформування державного управління та здійснення інформаційної політики держави щодо взаємодії з громадянським суспільством. Об'єктивна обумовленість даного принципу пов'язана з реалізацією одного з найважливіших завдань держави - забезпечення гарантованого вільного доступу громадян до інформації.

Динамічний розвиток правовідносин, в тому числі і в інформаційній сфері, вимагає відповідного правового регулювання, що забезпечує можливість ефективної протидії корупції, підвищення рівня відкритості та прозорості інформації у діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування. В даний час суспільство як ніколи зацікавлене в цьому, що особливо важливо при побудові в Україні інформаційного суспільства.

Інформаційна сфера в політичній, економічній і соціальній сферах - це перш за все засіб реалізації державної політики. Від того, наскільки вона розвинена, залежить відкритість держави і ступінь зрілості громадянського суспільства.

Конвенція ООН проти корупції в числі принципів політики протидії корупції (ст. 5) називає: прозорість; періодичну оцінку правових інструментів та адміністративних заходів з метою визначення їхньої адекватності з точки зору запобігання корупції та боротьби з нею.

У цілому прозорості у діяльності органів публічної влади з використанням інформаційно-комунікаційного інструментарію можна досягти шляхом: – вдосконалення системи електронного урядування, що забезпечуватиме, у тому числі, прозорість адміністративних процесів і процедур для самих публічних службовців; – удосконалення системи декларування доходів та моніторингу видатків державних службовців; – створення та практичного упровадження інформаційних систем, які дозволять підвищити рівень підзвітності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування; – створення і повсюдного застосування механізмів забезпечення прозорості процедур публічних закупівель, приватизації, реалізації державних проектів, видачі державних ліцензій, державних комісійних винагород, позик Національного банку, урядових гарантованих позик, бюджетних асигнувань та процедур

звільнення від податків тощо[2, с.11].

У сучасних умовах є потреба розроблення, нормативного закріплення та запровадження в практику діяльності суб'єктів державного управління, з урахуванням досвіду відповідних органів європейських та інших країн, міжнародних стандартів управління інформацією, інноваційних методик аналізу ризиків та загроз, інших передових методик інформаційно-аналітичного забезпечення.

Література:

1. Гаращук В. М. Адміністративно-правові аспекти боротьби з корупцією / В. М. Гаращук // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 4. – С. 131-136.

2. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. – К., 2017. Частина 5: Інструменти електронного урядування та електронної демократії у запобіганні корупції в органах публічної влади / [Ю. Б. Пігарев, І. С. Куспляк, В. М. Дрешпак]. – К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. – 58 с.

А.Г. Пишна

*к.ю.н., доцент кафедри
адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

ПИТАННЯ ВІДНЕСЕННЯ ЗАСОБІВ І РЕЧОВИН ДО АНАЛОГІВ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ І ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН

Організована злочинність є поширеним явищем, яке пустило своє коріння в усі сфери функціонування держави, завдавши величезної шкоди її розвитку. Тому подолання цього явища перетворюється у надзвичайно складну проблему, яка становить загрозу розвитку держави, стабільності і безпеці суспільства, сприяє підриву демократичних інститутів і цінностей. Організована злочинність загрожує національній безпеці України, негативно впливає на формування і діяльність органів державної влади, підриваючи довіру громадян до них, ускладнює відносини України з іноземними державами. Однією із найпоширеніших форм організованої злочинності є незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Так за останні два роки за результатами моніторингу ситуації з обігом наркотиків МОЗ України було включено понад 150 нових речовин до Переліку наркотичних засобів, психотропних

речовин і прекурсорів [1].

З метою недопущення розповсюдження на території України нових психоактивних речовин, які можуть завдати шкоди здоров'ю та життю людини та відповідно до статті 5 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори", підпункту 11 пункту 4 Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року N 267, підпункту 6 пункту 25 Плану заходів на 2019 - 2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06 лютого 2019 року N 56-р, наказом Міністерства охорони здоров'я України від 03.04.2019 № 715 було затверджено Порядок віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин [2].

Цей Порядок встановлює процедуру віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин та підготовки висновків щодо належності синтетичних чи природних засобів (речовин), хімічна структура та властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 травня 2000 року № 770 [3], психоактивну дію яких вони відтворюють.

Так, Міністерство охорони здоров'я України здійснює віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу.

Оцінювання засобів і речовин щодо віднесення їх до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин здійснює Комісія Міністерства охорони здоров'я України з віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин. Головою Комісії за посадою є заступник Міністра охорони здоров'я України.

Також до складу Комісії входять делеговані представники від: Міністерства охорони здоров'я України; Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками; Державної установи «Центр психічного здоров'я і моніторингу наркотиків та алкоголю Міністерства охорони здоров'я України»; Міністерства внутрішніх справ України (за згодою); Національної поліції України (за згодою); Служби безпеки України (за згодою).

Віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин здійснюється з урахуванням вимог статті 3 Єдиної

конвенції про наркотичні засоби 1961 року з поправками, внесеними до неї Протоколом про поправки до Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 року від 25 березня 1972 року, статті 2 Конвенції про психотропні речовини від 21 лютого 1971 року способом оцінювання Узагальненої інформації для розгляду комісії Міністерства охорони здоров'я України з віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин (далі - Узагальнена інформація), яка готується секретарем Комісії та подається на розгляд Комісії.

Згідно пункту 2 розділу II Порядку, підставами для оцінювання засобів (речовин) щодо віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин можуть бути:

- звернення центральних або місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, Служби безпеки України стосовно необхідності оцінювання засобів (речовин) щодо віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин;

- повідомлення закладів охорони здоров'я, науково-дослідних установ, спеціалізованих установ судово-медичних експертиз, установ судових експертиз про факти зловживання засобами і речовинами, не включеними до Переліку, а також інформація про поширення немедичного вживання певних засобів і речовин із інших джерел;

- інформація Міжнародного комітету з контролю за наркотиками ООН, Комісії ООН з наркотичних засобів, Всесвітньої організації охорони здоров'я та інших міжнародних організацій.

Дані, що надійшли із зазначених джерел Комісія опрацьовує не довше ніж 20 робочих днів. Строк прийняття рішення, оформлення Висновку комісії Міністерства охорони здоров'я України з віднесення/невіднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин становить не більше ніж один місяць із дня отримання даних, що надходять із джерел.

Узагальнена інформація містить: назву засобу (речовини) згідно з номенклатурою IUPAC (синоніми - за наявності); структурну хімічну формулу; наркотичний засіб (психотропна речовина), включений(а) до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що має подібну хімічну структуру.

Також зазначається інформація про те, що: засіб (речовину) не включено до Переліку або він (вона) не знаходиться під контролем (забороною) згідно з примітками до таблиць Переліку; засіб (речовина) має хімічну структуру (згідно з Критеріями подібності хімічної структури нових психоактивних речовин до хімічної структури наркотичних засобів і психотропних речовин, наведеними у додатку 2 до Порядку віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних

речовин, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 03 квітня 2019 року № 715) та може відтворювати психоактивні властивості наркотичного засобу або психотропної речовини (зазначити назву), включеного(ї) до Переліку.

Надається інформація про: можливе використання засобу (речовини) в медичній практиці та/або у промисловості; застосування щодо засобу (речовини) заходів контролю іншими державами; поширеність засобу (речовини) в Україні та/або за кордоном, наявність інформації про зловживання засобом (речовиною) та його (її) небезпечність.

Можуть зазначатись інші дані, що характеризують засіб (речовину), щодо якого (якої) розглядається питання про визнання його (її) аналогом наркотичного засобу або психотропної речовини, зокрема інформація про ймовірність відтворення психоактивної дії шляхом вивчення зазначеного питання із застосуванням (використанням) доказової бази міжнародного досвіду в цій сфері тощо.

Критерії визначають подібності хімічної структури нових психоактивних речовин до хімічної структури наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку.

Хімічні структури нових психоактивних речовин здебільшого можна вивести з базових (вихідних) структур 2-фенілетан-1-аміну (ряд фенетиламіну), 2-аміно-1-феніл-1-пропанону (ряд катинону), синтетичних канабіноїдів (ряди індолу, 2-метиліндолу, індазолу та бензімідазолу) і фентанілу, використовуючи модульний принцип.

Речовина, щодо якої розглядається пропозиція її віднесення до аналогів наркотичного засобу або психотропної речовини, має подібну хімічну структуру до хімічної структури наркотичного засобу або психотропної речовини, включеного(ї) до Переліку, за умови, що обидві хімічні структури виводяться з однієї базової структури за мінімальної кількості відмінностей порівняно з хімічними структурами інших наркотичних засобів або психотропних речовин з Переліку з тією самою базовою структурою у межах, визначених підпунктами 2.1, 2.2, 3.1-3.4, 4.1, 4.2.

За результатами розгляду Узагальненої інформації члени Комісії відкритим голосуванням, а в разі незгоди - шляхом надання письмового обґрунтування своєї позиції приймають рішення про: віднесення або невіднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин; необхідність внесення нового(ї) психоактивного(ї) засобу (речовини) до Переліку; необхідність додаткового вивчення питання щодо віднесення засобу чи речовини до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин; зняття з розгляду питання щодо

віднесення засобу чи речовини до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин.

За результатами прийняття Комісією рішення про віднесення/невіднесення засобу чи речовини до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин секретар готує Висновок, на підставі якого протягом п'яти робочих днів видається відповідний наказ МОЗ, який розміщується на офіційному веб-сайті МОЗ. Із дня оприлюднення на офіційному веб-сайті відповідного наказу МОЗ такий аналог є забороненим до обігу на території України згідно із Законом України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори».

Згідно пункту 5 розділу III Порядку технічне забезпечення діяльності Комісії та ведення Переліку аналогів у електронному вигляді здійснює Державна установа «Центр психічного здоров'я і моніторингу наркотиків та алкоголю Міністерства охорони здоров'я України». Доступ до Переліку аналогів здійснюється через веб-сайт Державної установи «Центр психічного здоров'я і моніторингу наркотиків та алкоголю Міністерства охорони здоров'я України» в мережі Інтернет. Але на даний час на сайті зазначеної установи доступу до переліку аналогів у електронному вигляді не має.

Таким чином, своєчасне визначення чи належить новий засіб чи речовина до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин сприяє недопущенню розповсюдження на території України нових психоактивних речовин, які можуть завдати шкоди здоров'ю та життю людини.

Література:

1. Підсилюємо спроможність України у боротьбі з наркотиками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://moz.gov.ua/article/news/pidsiljuemo-spromozhnist-ukraini-u-borotbi-z-narkotikami>.

2. Про деякі питання віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 03.04.2019 № 715 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0655-19>.

3. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Постанова Кабінету Міністрів України від 06 травня 2000 року № 770. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF>.

ОСОБЛИВОСТІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПУВАННЯМИ У СФЕРІ ЗАЛІЗНИЧНИХ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовольнити потреби суспільства в перевезеннях. Серед різноманітних видів транспорту провідне місце належить залізничному транспорту, який є однією з базових галузей економіки України. Його характерними особливостями є цілодобовий характер роботи, істотний монополізм, швидка зміна контингенту пасажирів, постійне переміщення значної кількості різноманітних цінностей. Саме вказані відмінні риси підприємств транспорту використовуються організованими злочинними угрупованнями для вчинення різноманітних злочинів, таких як: корупція, крадіжки вантажів, незаконне переміщення наркотиків та зброї, грабежі, розбійні напади, тощо.

Злочинні посягання на вантажі складають значну частину із загальної кількості злочинів, які реєструються на залізниці. В результаті викрадання вантажів не тільки заподіюється істотна матеріальна шкода, але й частково порушується ритмічність використання рухомого складу, забезпечення підприємств і організацій товарами, матеріалами, машинами та обладнанням для їх нормально функціонування.

Загальне зростання рівня злочинності в транспортній галузі, викликане економічною кризою, безробіттям, зростанням соціальної напруги в суспільстві, обумовило зростання кількості крадіжок вантажів, що скоюються злочинними угрупованнями та групами осіб.

Організовані злочинні угруповання являють собою значну суспільну небезпеку, так як організовуються для систематичного розкрадання транспортованого майна, діють протягом тривалого часу, маючи тісний зв'язок із значною кількістю посадових та матеріально-відповідальних осіб. При цьому скоєні ними злочини характеризуються різноманітністю способів та особливою зухвалістю.

Так на наявність злочинного угруповання, що діє на транспорті, можуть вказувати такі типові обставини, як:

- зростання злочинів, пов'язаних з крадіжками фінансових коштів з кас підприємств та організацій транспорту;

- розбійні напади на громадян на вокзалах, аеропортах, привокзальних площах, перонах, платформах, пристанях, на судах, літаках, у поїздах;
- злочини, що пов'язані з перевезенням та розповсюдженням наркотичних речовин;
- учинення однорідних або аналогічним способом злочинів;
- використання спеціальних методів, фізичного й психічного впливу на потерпілих з метою вимагання грошей або інших матеріальних цінностей;
- виявлення фактів зв'язків злочинців з розкрадачами власності, об'єднання їх з деякими працівниками правоохоронних та інших державних органів;
- отримання від осіб які співробітничать з оперативними підрозділами інформації про проведення зібрань злочинних елементів ("сходок", "стрілок", "розборок"), на яких обговорювалися питання, що стосуються організації вчинення злочинів на об'єктах транспорту.

На залізничному транспорті групові викрадення вантажів найчастіше здійснюється на базах, складах, спеціально відведених майданчиках, на під'їзних коліях, вантажних дворах, контейнерних пунктах, сортувальних майданчиках, в момент перевантаження вантажів на прикордонних і припортових станціях, в портах, з рухомого складу на шляху слідування, під час стоянок на перегонах, в пунктах, сортувальних парках, в момент чекання розвантаження і відправлення.

Для здійснення крадіжок вантажів під час руху потягів злочинці частіше обирають ділянку шляху зі складним профілем колії, де потяги прямують з малою швидкістю, а також місця, де до залізниці підходять лісові масиви. На території станції значна кількість крадіжок здійснюється в нічний час, коли через недостатнє візуальне спостереження, злочинці мають можливість безперешкодно проникнути до місць знаходження вантажу, зірвати запірні пристрої складських приміщень, вагонів та непомітно зникнути з місця скоєння злочину.

Основні причини розкрадань на залізничному транспорті пов'язані з недосконалим економічним та правовим механізмом збереження вантажів, а також організації роботи залізничного транспорту.

Головним напрямком профілактичної роботи оперативних підрозділів кримінальної поліції у даному напрямку є попередження формування злочинних угруповань шляхом їх своєчасного виявлення та недопущення скоєння ними злочинних дій на об'єктах залізниці.

З цією метою оперативниками здійснюються заходи щодо виявлення та встановлення осіб, що раніше скоювали злочини у складі злочинних угруповань. В підрозділах карного розшуку створено спеціальні централізовані картотеки, у яких фіксуються ознаки розкритих

злочинних груп. Разом з тим, спільно з адміністраціями установ виконання покарань проводиться робота по встановленню „авторитетів”, що прибули з місць позбавлення волі, здійснюються заходи щодо попередження їх протиправних дій.

Особливе місце у системі по попередженню групової злочинності займає оперативно-розшукова робота, яка дає змогу при наявності типових обставин, встановити можливість виникнення та функціонування злочинних угруповань. Серед таких обставин слід відмітити наступні: зростання злочинів, пов’язаних з крадіжками вантажів на окремі ділянки обслуговування; здійснення однорідних або аналогічним способом скоєних злочинів; виявлення фактів зв’язків кримінальних злочинців з розкрадачами державної власності; розбійні напади на громадян на вокзалах, платформах, в потягах; отримання інформації про проведення своєрідних збірань злочинних елементів.

Крім цього, значну роль у профілактиці злочинної діяльності угруповань відіграють керівники транспортних підприємств, які забезпечують контроль за діяльністю посадових осіб, пов’язаних з матеріальними цінностями, а також інформують оперативні підрозділи про вчинення працівниками групових порушень трудової та технологічної дисципліни, розкрадань у незначних розмірах.

Серед напрямків поліпшення діяльності підрозділів кримінальної поліції по попередженню та профілактиці групових злочинів необхідно звернути увагу на підвищення рівня взаємодії з підрозділами ВОХОР, належний обмін інформацією, підвищення професіоналізму працівників оперативних підрозділів, а також проведення відповідної пропаганди серед населення, яка була б спрямована на викриття організованої і групової злочинності на транспорті.

Таким чином, комплексне виконання перерахованих заходів надасть змогу правоохоронцям здійснювати профілактичний вплив на конкретну особу, утримувати її від вчинення протиправних дій, і в цілому на загальний стан злочинності.

Література:

1. Антоненко О.А. Профілактика злочинів на транспорті / О.А. Антоненко, С.О. Баранов, А.І. Берлач та ін. // ОДУВС – Одеса: Фенікс, 2011. - 460 с.
2. Гриб В.Г. Противодействие организованной преступности: Учебное пособие для вузов / Под ред. А.И.Гурова, В.С.Овчинского. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 94 с.
3. Кондратьев Я.Ю. Психологічні особливості організованих злочинних об’єднань (використання психологічних знань у протидії організований злочинності): Наук.-практ. посібник / За ред. Я.Ю.

Кондратьєва, С.Д. Максименка, Б.В. Романюка. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – 436 с.

4. Филонов В.П. Состояние, причины преступности в Украине и её предупреждение: Монография. - Донецк: Изд-во “Донецчина”, 1999.- 120 с.

5. Юхно О.О. Методичні рекомендації щодо організації розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті України / - Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2006. - 88 с.

Т.Б. Процюк

*к.е.н., доцент, завідувач центру підвищення
кваліфікації працівників державних органів та
міжнародного співробітництва Державного закладу
післядипломної освіти «Академія фінансового моніторингу»*

РИЗИКИ ФІНАНСОВИХ ЗЛОЧИНІВ: МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ

Глобальні методи боротьби з відмиванням коштів еволюціонують із великою швидкістю, що сприяє ефективному попередженню фінансових злочинів. Фінансові злочини надалі залишаються серйозною світовою проблемою. Хоча їх наслідки виходять далеко за рамки економіки, варто відмітити, що приватний сектор США щорічно виділяє або втрачає близько 3 трильйонів доларів в ході боротьби з фінансовими злочинами.

П'ята і Шоста Директиви ЄС, які спрямовані на протидію відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом, основну увагу приділяють кінцевому бенефіціарному власнику. Також варто відмітити той факт, що державні реєстри повинні бути взаємопов'язані на рівні ЄС, щоб підтримати співробітництво і обмін інформацією між державними органами країн-членів.

Шоста Директива ЄС, яка спрямована на протидію відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом, доповнює Четверту Директиву ЄС, пояснюючи, яку мінімальну кількість правил необхідно дотримуватися країнам-членом ЄС щодо кримінальних правопорушень, які рахуються предикативними і розширюють зону кримінальної відповідальності юридичних осіб за відмивання коштів.

В П'ятій Директиві ЄС, яка спрямована на протидію відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом, зроблений ще один важливий крок по відношенню до віртуальних активів, включаючи юридично закріплене визначення криптовалюти. Крім того, інформація про операції з криптовалютою і обмін її повинна надаватися в обов'язковому порядку і

відповідати тим же вимогам щодо боротьби з відмиванням коштів, фінансування тероризму, які ставляться до фінансових установ в межах Четвертої Директиви ЄС.

П'ята Директива ЄС щодо боротьби з відмиванням коштів вступила в силу 1 січня 2020 року, а Шоста Директива ЄС набуває чинності 3 грудня 2020 року. Але на остаточну реалізацію положень Директив ЄС можуть вплинути кризові явища, пов'язані із пандемією COVID-19.

У багатьох країнах Європи уже прийнято заходи щодо імплементації обох директив у національне законодавство, але і тут не все так просто. Наприклад, деякі країни уже прийняли ряд заходів, що відповідають 5 Директиві ЄС, але разом із тим, не відомо коли вона повністю буде імплементована у законодавчу базу. Також є проблеми із державними реєстрами кінцевих бенефіціарних власників. Так як от в Литві і Великобританії вони відсутні через технічні труднощі, недостатнє фінансування чи об'єми даних. Зокрема лише у Великобританії нараховується до 2 млн. фондів довірчого управління майна, які необхідно було би зареєструвати.

Відносно імплементації Шостої Директиви ЄС щодо боротьби з відмиванням коштів, дані Європейської Комісії свідчать, що лише Чехія, Франція, Хорватія та Румунія прийняли заходи для її впровадження, а Німеччина підготувала законопроект. Поруч з тим Шоста Директива ЄС щодо боротьби з відмиванням коштів не вступить в силу в Данії, Великобританії та Ірландії. В Ірландії відмовилися від її імплементації, а британська влада заявила, що їх законодавство уже відповідає вимогам Шостої Директиви ЄС.

Але крім належної та діючої правової бази, потрібно враховувати ще обставини, які спонукають до вчинення злочинів сьогодні. По мірі того, як в країнах вводиться режим надзвичайної ситуації, набувають чинності нові закони, які направлені на врегулювання ситуації в умовах пандемії COVID-19, своєчасне інформування про зміни в нормативній базі грає все більшу роль.

Жорстка самоізоляція, яку ввели в багатьох країнах, заставила компанії перейти на побудову і планування своєї діяльності на безперервну роботу. Це досить серйозно вплинуло на бізнес процеси, включаючи роботу з новими клієнтами і постачальниками. Зокрема, фінансові установи зіткнулися з гострою необхідністю перевести роботу в режим онлайн. З однієї сторони це чудова можливість по ближче ознайомитися з цифровими технологіями по роботі з клієнтами, але, з другої сторони, необхідно забезпечити надійними програмними продуктами, які матимуть належний рівень безпеки і можуть запобігти махінаціям з персональними даними.

Глобальний збій в ланцюгах постачання також заставляє компанії

шукати нові ресурси і постачальників. Але через необхідність пошуків нових бізнес-партнерів не потрібно забувати за детальні перевірки контрагентів, адже ризики пов'язані із залученням третіх осіб тільки ростуть.

Варто також відмітити, що велика частина фірм несе збитки чи призупиняє роботу, а інвестиції в медичну галузь ростуть у зв'язку із поширенням пандемії. Але і тут набули зустрічаються фінансові махінації.

Перевірка контрагентів, використання надійних даних на сьогодні стали як ніколи важливими, оскільки вони дозволяють знизити ризики, не відмовляючись від нових можливостей фінансового розвитку бізнесу.

Ризик-орієнтований підхід є одним із головних інструментів забезпечення відповідності до вимог законодавства і мінімізації ризиків. Саме ФАТФ видала документ, який впроваджує ризик-орієнтований підхід. Більшість країн, в тому числі і Україна, під час роботи із клієнтами, контрагентами застосовують його, що в свою чергу дозволяє уникнути проблем, які виникли із-за COVID-19, а також для виявлення нових ризиків злочинної фінансової діяльності.

Зараз люди борються з новими реаліями, серед яких страх та відсутність стабільності, і як ніколи важливо бути на крок по переду злочинців в сфері фінансів. Надійні джерела даних, відповідні інструменти надані законодавчо і необхідні знання дозволять приймати більш вдалі рішення та захистять суспільство й підприємства від корупції і злочинів, рівень яких продовжує рости.

Ю.Р. Романова

*курсант 3-го курсу Навчально-наукового інституту №1
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Р.П. Томма

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ,*

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

ВСТУП. Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України (далі - КПК) зміна концепції кримінального процесу передусім полягає в розширенні повноважень його суб'єктів з одночасним посиленням

процесуальних гарантій дотримання конституційних прав і свобод особи, а також забезпеченню функціонування надійних механізмів захисту і правової допомоги. Головним здобутком кримінального процесуального закону слід уважати чіткий розподіл кримінально-процесуальних функцій між окремими учасниками кримінального судочинства та наявність системи стримувань і противаг, яка забезпечуватиме виконання завдань правосуддя. Слід зазначити, що одним з проблемних залишається питання прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю Національної поліції України.

Мета доповіді полягає у висвітленні характеристики та особливостей прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю оперативних підрозділів (далі – ОРД).

Під «прокурорським наглядом» слід розуміти регламентовані правовідносини, що виникають при його здійсненні між органами прокуратури та іншими установами, організаціями, посадовими особами і громадянами, а також між суб'єктами прокурорського нагляду при виконанні їх функцій. Завдання прокурорського нагляду за дотриманням законів органами, які проводять ОРД, дізнання та досудове слідство, у загальному вигляді сформульовані Кримінально-процесуальним кодексом України, Законами України «Про прокуратуру», «Про оперативно-розшукову діяльність».

Стаття 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає, що прокурор, здійснюючи нагляд за ОРД: безперешкодно входить в усі приміщення органів, які проводять ОРД; вимагає для перевірки розпорядження, інструкції, накази та інші акти щодо ОРД, оперативно-розшукові справи, реєстраційні, облікові, звітні, статистичні, аналітичні документи та інші відомості щодо здійснення оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ); доручає керівникам відповідних органів проведення у підвідомчих їм підрозділах перевірок з метою усунення порушень закону; дає письмові вказівки про проведення ОРЗ з метою попередження та виявлення злочинів, про розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно відсутні; дає згоду на продовження строку проведення ОРД; отримує пояснення щодо порушень вимог закону від посадових осіб органів, які проводять ОРД; перевіряє скарги на порушення законів органами, які проводять ОРД, з ознайомленням у необхідних випадках з оперативно-розшуковими матеріалами; скасовує незаконні постанови про заведення або закриття ОРС, зупинення або поновлення ОРД чи про інші рішення, що суперечать закону; вживає заходів щодо усунення порушень законності під час проведення ОРД і щодо притягнення винних до встановленої законом відповідальності; опротестовує незаконну постанову суду про дозвіл або

відмову на проведення ОРЗ [1]. Реалізація цих повноважень є засобом здійснення нагляду.

Особливе місце у наглядовій функції прокуратури посідає нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, оскільки під час проведення оперативно-розшукових заходів значною мірою можуть обмежуватися законні інтереси і права громадян, наприклад, право на таємницю листування, телефонних розмов, свободу пересування, особисте життя тощо. Разом з тим, виявлення і документування значної кількості злочинів, у тому числі латентних, до яких, зокрема, належать економічні, можливо лише шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, що мають інтрузивний, проникаючий у приватну сферу характер [2, с.37].

Оскільки, у сфері оперативно-розшукової діяльності (через негласність проведення заходів) громадяни досить часто обмежені у можливості захищати свої права та інтереси, тому головним завданням прокурор є попередження і припинення порушень прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які опинилися у сфері оперативно-розшукової діяльності.

Слід відмітити, що прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений: мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування; доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України [3, с. 41].

Специфіка прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю Національної поліції України полягає в тому, щоб дати оцінку законності конкретного оперативно-розшукового заходу з погляду правової обґрунтованості його здійснення, не вдаючись при цьому до його технології, яка не входить до об'єкту і предмету прокурорського нагляду [4, с. 126].

Також, слід розмежовувати поняття «нагляду» та «контролю» за оперативно-розшуковою діяльністю Національної поліції України. Науковець М.Л. Грібов у своїх працях вказує, що нагляд, на відміну від контролю, завжди здійснюється зовні, стосовно об'єктів інших систем, тоді як контроль може здійснюватися і всередині системи [3, с. 43]. Нагляд як спосіб забезпечення законності полягає постійному, систематичному, спостереженні спеціальними державними органами за

діяльністю не підлеглих їм органів або осіб з метою виявлення порушень законності [4, с. 45]. Контроль, навпаки, передбачає оцінювання з позицій доцільності, раціональності.

ВИСНОВОК. Отже, сутність прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю Національної поліції України полягає в тому, щоб надати оцінку законності конкретної дії з погляду правової обґрунтованості її здійснення, не вдаючись при цьому до її тактики, яка не входить до об'єкту і предмету прокурорського нагляду. Процесуальне керівництво можна вважати формою прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю Національної поліції України. Одним з головних завдань прокурора є попередження і припинення порушень прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері оперативно-розшукової діяльності.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Системи інформаційно-правового забезпечення Ліґа: Закон.

2. Бочковий О.В. Проблеми отримання судового дозволу на негласні оперативно-розшукові заходи при розкритті економічних злочинів // Матеріали 5 міжнародної науково-практичної конференції «Динаміка наукових досліджень – 2006», Дніпропетровськ, 2006. Т. 5, с. 36–38.

3. Грібов М. Прокурорський нагляд за діяльністю оперативних підрозділів з виконання доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій / М. Грібов, В. Соколовий // Вісник Прокуратури. – 2014. – № 10. – С. 41-48.

4. Погорецький М. А. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю / М. А. Погорецький // Реформування органів прокуратури України: проблеми і перспективи: матеріали. міжнар. наук.-практ. конф. 2–3 жовтня 2006 р. – К.: Вид-во Ген. прокуратури України; Акад. прокуратури України, 2007. – С. 124–127.

5. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

***І.С. Ростовський**
курсант 3-го курсу Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

***Науковий керівник:**
Р.П. Томма
к.ю.н., доцент, доцент кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ,*

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРИНЦИПУ КОНСПІРАЦІЇ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ВСТУП. Фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень не можливі без забезпечення оперативними підрозділами збереження у таємниці відомостей про об'єкти, методи та засоби проведення оперативно-розшукових заходів. Тому одним із принципів здійснення оперативно-розшукової діяльності є конспірація. Поняття конспірації, вживаються у Законах України та підзаконних нормативно-правових актах без чітких пояснень. Саме тому розуміння змісту і поняття принципу конспірації залишається актуальним і на сьогоднішній день.

Мета доповіді полягає у визначенні змісту та поняття конспірації в оперативно-розшуковій діяльності.

Принцип конспірації, як зазначали науковці Е.О. Дідоренко, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв та інші, визначає негласність структури й проведення пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних заходів тактики й методики агентурної роботи, застосування оперативних та оперативно-технічних засобів [1, с.87]. Під принципами оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) розуміються керівні ідеї, вихідні положення, вироблені та усталені практикою, закріплені у Конституції України, кодексах, законах та підзаконних нормативно-правових актах, що регулюють правовідносини, які виникають в процесі оперативно-розшукової діяльності. Тому, конспірацію потрібно визначати, як правило здійснення системи заходів з обмеженням доступу до інформації, яка приховується та дезінформації об'єктів впливу з метою забезпечення негласності в ОРД.

Принцип конспірації, визначає одну з істотних особливостей ОРД, зміст якої значною мірою потребує збереження таємниці їх окремих

структур. Також він стосується і випадків отримання судових рішень на право проведення оперативно-розшукових заходів (надалі – ОРЗ), які обмежують конституційні права особистості. Відповідно до цього, будь які відомості, які отримані в процесі застосування принципу конспірації не можуть бути розголошені [2, с.22].

Термін «конспірація» був запозичений в українську із західноєвропейських мов та спочатку вживався лише для позначення прихованого характеру злочинної, підривної, антидержавної діяльності. В силу історичних процесів даний термін зазнав семантичних і семіотичних трансформацій і його стали вживати також для позначення легальної але негласної діяльності правоохоронних органів [3, с. 52]. Багато науковців, які досліджували принцип конспірації зазначали, що для з'ясування його змісту слід враховувати структуру конспірації. Так до структури принципу конспірації належать: мета та завдання.

Метою конспірації в діяльності оперативних підрозділів є збереження у таємниці відомостей про факти, час, місця, об'єкти, методи та засоби проведення оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ) та негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), належність їх суб'єктів та використовуваних ними засобів (приміщень, транспорту, обладнання тощо) до правоохоронних органів [4, с.166]. До завдань конспірації, як принципу ОРД відносять створення у об'єктів ОРЗ та НСРД, їх зв'язків та інших осіб хибних переконань про відсутність задуму та будь-яких дій з пошуку та фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства [5, с.59].

ВИСНОВКИ. У висновку, варто зазначити, у ході вивчення принципу конспірації в ОРД нам вдалось з'ясувати зміст та поняття конспірації, а також, що дотримання цього принципу безпосередньо відображається на реалізації дотримання прав і свобод людини і громадянина. Законодавець покладає обов'язок зберігати в таємниці відомості, які стосуються приватного життя, честі і гідності громадян, такі відомості віднесені до конфіденційних. Оперативним підрозділам слід проявляти більшу обережність при збереженні і використанні такої інформації. Саме тому дуже важливо для оперативних підрозділів, це дотримуватись принципу конспірації в оперативно-розшуковій діяльності.

Література:

1. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Заг. частина: підручник / [Е.О. Дідоренко, І.П. Козаченко, Я.Ю.Кондратьєв та ін.]; за ред. Л.В.Бородича- Луганськ : РВВ ЛІВС, 1999.-Т.1.-390с.

2. Івахін А.Є. Оперативна діяльність і питання конспірації в роботі спец-служб: за матеріалами відкритого друку і літ./ А.Є.Івахін , П.Я. Пригунов- 2-ге видав.стереотип.-Київ: КНТ, 2008.-224 с.

3. Сервецький І.В. Проблеми теорії оперативно-розшукових заходів / І.В.Сервецький // Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ України.-2002.- №3.-с.51-59.

4. Грібов М.Л. : заходи приховування злочинної діяльності / М.Л.Грібов , А.А.Венедіков // Вісник Акад. упр. МВС.- 2010.- №3(15).- с.164-171.

5. Бідняков Д.І. Непроцесуальна інформація і розслідування злочинів / Бідняков Д.І. – М. :Юрид.літ., 1991.-208 с.

Ю.А. Сарібекян

*курсант 3-го курсу Навчально-наукового
інституту №1 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Р.П. Томма

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ*

НОВИЙ ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ»: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ВСТУП. Згідно з Постановою Верховної Ради України „Про порядок денний другої сесії Верховної Ради України дев’ятого скликання” до розгляду на пленарних засіданнях внесений Проект Закону „Про оперативно-розшукову діяльність”, наданий народним депутатом А. Кожем’якіним 2 вересня 2019 року [1].

Актуальність даного законопроекту депутат аргументував тим, що чинний Закон України „Про оперативно-розшукову діяльність” було прийнято у 1992 році й на даний час є всі ознаки його морального старіння, невідповідність існуючим суспільним та правовим реаліям, яка актуалізувалася протягом останніх трьох років” [2].

Також слід зазначити, що практика Європейського суду з прав людини дозволяє сформулювати певні вимоги до національних систем законодавства щодо використання оперативно-розшукового інструментарію, як комплексу, що обмежує права та свободи людини. Чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [4] таким

вимогам у повній мірі не відповідає, а внесення до нього змін вбачається недоцільним, що й зумовлює необхідність прийняття нового законодавчого акту для врегулювання відносин у цій сфері.

Метою даної доповіді є аналіз запропонованого законопроекту і вирішення питання щодо його доцільності. У свою чергу, метою розробки законопроекту є необхідність удосконалення правових засад здійснення оперативно-розшукової діяльності, приведення її у відповідність із європейськими стандартами, які висуваються до діяльності, пов'язаної з тимчасовим обмеженням прав і свобод людини, синхронізації оперативно-розшукової діяльності та процесуальної діяльності, яка здійснюється відповідно до норм Кримінального процесуального кодексу України.

Із метою реалізації вказаних завдань проектом Закону передбачається визначення основних термінів, які використовуються в ньому. У розділі 1 „Загальні положення” надано дефініцію оперативно-розшукової діяльності. Нею визначено систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Крім того, розкрито завдання та визначено принципи, на яких ґрунтується оперативно-розшукова діяльність.

У розділі 2 визначено підрозділи, уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності, їхні обов'язки та права, межі повноважень, інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності (надалі –ОРД). Також пропонується заборонити проведення ОРД підрозділам інших міністерств, відомств, громадським, приватним організаціям або особам.

У проекті Закону визначається вичерпний перелік підстав проведення оперативно-розшукової діяльності, чітко визначаються самі оперативно-розшукові заходи та порядок їхнього здійснення, вимоги до документального оформлення.

Розділ 3 законопроекту присвячений оперативно-розшуковому провадженню. Визначено стадії ОРД, строки ведення оперативно-розшукових справ, їхнє закриття, використання матеріалів, отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності [3].

У проекті Закону відображено й питання контролю за оперативно-розшуковою діяльністю. Наголошується, що державний контроль за оперативно-розшуковою діяльністю становить правовий механізм функціонально реалізованих уповноваженими органами та їх посадовими особами напрямків діяльності, що забезпечують дотримання законів, прав та інтересів учасників цієї сфери суспільних відносин. Передбачено можливість і форми парламентського, судового та громадського контролю за ОРД. Окрему увагу в тексті законопроекту присвячено прокурорському

нагляду за дотриманням законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Визначено суб'єктів прокурорського нагляду, його предмет, межі компетенції прокурорів у цій сфері.

Проектом Закону значна увага приділяється питанням здійснення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами під час кримінального провадження; оперативно-розшуковому супроводженню кримінального провадження; питанням використання відповідних матеріалів, отриманих у результаті здійснення цих заходів, у кримінальному провадженні.

Крім того, необхідно зазначити, що основними нормативно-правовими актами, які регулюють правовідносини у цій сфері виступають: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Податковий кодекс України, Митний кодекс України, Закони України „Про прокуратуру”, „Про Національну поліцію”, „Про Національне антикорупційне бюро України”, „Про Державне бюро розслідувань”, „Про Службу безпеки України”, „Про Державну прикордонну службу України”, „Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” та інші.

Також цікаво, що реалізація положень законопроекту під час його практичного застосування після його прийняття не впливатиме на видаткову та доходну частини державного або місцевих бюджетів [3].

ВИСНОВКИ. Таким чином, на основі вище зазначеного можна зробити висновок, що прийняття проекту Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність” сприятиме удосконаленню правових засад здійснення оперативно-розшукової діяльності; дозволить привести її у відповідність із європейськими стандартами; посилить захист прав людини під час здійснення діяльності, пов'язаної з тимчасовим обмеженням її свобод; забезпечить практичну синхронізацію оперативно-розшукової діяльності та кримінальної процесуальної діяльності; створить умови для більш ефективної протидії злочинності взагалі й запобіганню окремих тяжких та особливо тяжких злочинів.

Література:

1. Кожем'якін А.А. Подання Проекту Закону „Про оперативно-розшукову діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – [Електронний ресурс].
2. Кожем'якін А.А. Пояснювальна записка до проекту Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – ст. 5.
3. Проект Закону України от 02.09.2019 № 1229 – 2019. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI00315A.html.

4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

С.В. Свистіль

*курсант 3-го курсу Навчально-наукового
інституту №1 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Р.П. Томма

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ,*

ДОБРОВІЛЬНІСТЬ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЯК ПРИНЦИП ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ВСТУП. На сьогодні ефективність права є результатом його дії, тобто це свідчить про те, що закон здатний розв'язувати певні соціально-правові проблеми. Оскільки діяльність оперативних підрозділів взагалі не було регламентовано тривалий час, то однією з новацій КПК України 2012 р. було запровадження у ст. 275 норми щодо використання слідчим інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва, під час проведення НСРД. Слід зазначити, що ця тема є досить актуальною і викликала зацікавленість у науковців, що натомість поклало початок науково-теоретичній роботі.

Метою доповіді є розгляд сутності конфіденційного співробітництва, його особливостей та визначення нормативно-правового аспекту.

У філософському розумінні принцип – це основа, початок, керівна ідея, основне правило поведінки [1]. Таким чином, принципами оперативно-розшукової діяльності є керівні ідеї, що закріплені в законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» та визначають загальні правила поведінки. Добровільне конфіденційне співробітництво є спеціальним принципом і правовим підґрунтям, безперечно, є ті самі положення, що стосуються ОРД, саме тому під «конфіденційним співробітництвом» слід розуміти взаємодію громадян з оперативними підрозділами правоохоронних органів, яка полягає у наданні ними на

засадах добровільності систематичної законспірованої допомоги у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності.

Дотримання принципу добровільного конфіденційного співробітництва є обов'язком оперативно-розшукових підрозділів [3], що в свою чергу супроводжується дотриманням прав і свобод громадян, неможливістю здійснення ними будь-яких негласних слідчих (розшукових) дій та потреба в стимулюванні їхньої позитивної активності для забезпечення завдань кримінального провадження, а також система факторів і причин, які зумовлюють ефективність використання допомоги громадян у зазначених діях. Безперечно, конфіденційне співробітництво безпосередньо регулюють ст. 275 КПК України [4], п. 14 ст. 8, ст. 13 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] та відомчі накази Національної поліції та інших правоохоронних органів. Нині в Україні сформовано правову базу, яка надає можливість забезпечити зазначену роботу на належному підґрунті. Проте це не означає, що ці та інші нормативно-правові акти не містять недоліків. У зв'язку з цим, із розвитком українського суспільства вони потребують удосконалення.

Щодо процедури конфіденційного співробітництва, то під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий, уповноважений оперативний підрозділ, який виконує доручення слідчого, прокурора, має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених ст. 275 КПК України [4]. Якщо особа виявила бажання співробітничати з оперативним підрозділом, то може бути оформлено письмовою угодою з гарантуванням конфіденційності співробітництва. Співробітництво на конфіденційній основі дозволяється встановлювати з повнолітніми, дієздатними особами, які добровільно дали на це згоду незалежно від їх громадянства, національності, статі, посадового, соціального та майнового стану, належності до громадських об'єднань, політичних, ідеологічних і релігійних переконань здатних за своїми діловими та особистими якостями надавати допомогу в боротьбі зі злочинністю за винятком випадків, передбачених чинним законодавством України.

Звернімо увагу, що особи, які добровільно конфіденційно співпрацюють є однією з основних підпор оперативно-розшукової діяльності, адже, як правило, забезпечують отримання інформації, необхідної для оперативних підрозділів у сфері оперативно-розшукової діяльності. Умови конфіденційного співробітництва та порядок його оформлення встановлюються відомчими актами правоохоронних органів.

Безумовно, особи, які залучаються до конфіденційного співробітництва, при виконанні завдань оперативно-розшукової діяльності зобов'язані зберігати таємницю, яка стала їм відома у зв'язку з цим. Розголошення такої таємниці тягне за собою відповідальність відповідно до чинного законодавства, крім окремих випадків передбачених чинним законодавством.

Така процедура отримання інформації є негласною, оскільки забезпечує постійне надходження інформації, проте тривалість її може бути як довготривалою так і одноразовою. Робота з таким особами є досить відповідальною, саме тому працівники оперативного підрозділу потребують знань у цій сфері та безпосередньо практичного досвіду, вміння правильно аналізувати отриману інформацію.

Практика доводить, що конфіденційне співробітництво можна вважати одним із найбільш дієвих оперативно-розшукових заходів стосовно попередження, виявлення та розкриття злочинів.

ВИСНОВКИ. Підводячи підсумок та проаналізувавши вище викладене, можна сказати, що конфіденційне співробітництво — посіло чільне місце в державній соціальній діяльності. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» з таємної, закритої діяльності перетворив таку співпрацю на складну, різнобічну форму діяльності держави у сфері протидії злочинності. Її зміст становлять дії, що охоплюють різноманітні за своєю суттю правовідносини та заходи, спрямовані на створення умов, надання допомоги у виконанні завдань протидії злочинності, на гарантування ефективності роботи та безпеки осіб, які конфіденційно співпрацюють з оперативними підрозділами.

Література:

1. Філософський словник/ Під ред. І.Т. Фролова.- М.:Політіздат.-5-е видавництво-1987.-588с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Системи інформаційно-правового забезпечення Ліга: Закон.
3. Оперативно-розшукова діяльність: Навч. посіб./ Є.М. Моїсєєв, О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук та ін. / За ред. Проф. О.М. Джужа. – К.: Правова єдність, 2009.- 310 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-13. – Ст. 88.

Д.С. Сіренька
курсант 3-го курсу Навчально-наукового
інституту №1 Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Р.П. Томма
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ,

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ВСТУП. Однією з умов повного та об'єктивного здійснення оперативно-розшукової діяльності є забезпечення практичної реалізації використання конфіденційного співробітництва як негласної слідчої розшукової дії. Принцип конфіденційного співробітництва є одним із специфічних негласних заходів при проведенні якого є вкрай важливим безумовне дотримання норм правового захисту всіх демократичних прав та свобод людини, які закріплені Конституцією. Вищевказане зумовлює актуальність даної теми.

Метою доповіді є аналіз нормативно-правових документів, що регулюють використання конфіденційного співробітництва під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, а також висвітлення проблем правового та соціального захисту осіб, які співпрацюють на конфіденційних засадах.

Дане питання свого часу досліджували такі автори як С.В. Албул, К.В. Антонов, О.М. Бандурка, Б.І. Бараненко, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, В.Є. Тарасенко, Р.В. Тарасенко, Ю.Є. Черкасов, В.Г. Уваров, та ін.

Поняття конфіденційного співробітництва відображено в п. 14 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в контексті права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність (надалі – ОРД) використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 Кримінального процесуального кодексу України для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності [1].

В свою чергу, стаття 275 Кримінального процесуального кодексу України зазначає, що під час проведення негласних слідчих (розшукових)

дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом [2].

Також регламентує аналізовану діяльність Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [3].

Відповідно до ч. 1 ст. 13 цього Закону, здійснюючи протидію організований злочинності, спеціальні підрозділи боротьби з організованою злочинністю мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, яких вводять під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання. Питання діяльності негласних співробітників, соціальні й інші гарантії для них регулює Положення про негласного співробітника спеціального підрозділу боротьби з організованою злочинністю, яке затверджує Кабінет Міністрів України [3].

Тож, конфіденційне співробітництво можна визначити як відносини між уповноваженими на те законом державними органами, їх посадовими особами та громадянами, які виявили згоду співробітничати на негласній основі й за визначених умов. Використовується виключно для виконання встановлених законодавством завдань і обов'язків, покладених на органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність [5].

Сутність принципу законності конфіденційного співробітництва полягає в тому, що суб'єкти оперативно-розшукової діяльності, здійснюючи його, керуються нормами оперативно-розшукового законодавства та інших законів, які визначають ОРД легітимною правоохоронною діяльністю і є її правовою основою. Це означає, що під час здійснення конфіденційного співробітництва відносини між його суб'єктами не мають виходити за межі окресленого законодавцем правового поля [5].

Із залученою до негласного співробітництва особою укладають договір (контракт). У правах цих осіб прирівнюють до працівників правоохоронних органів (ідеться і про соціальні права). За будь-яких обставин залучені «інші особи» не можуть бути «антисоціальними елементами» [6].

Правовий і соціальний захист, який поширюється на осіб, що співпрацюють за угодою, має стосуватися й тих осіб, які сприяють оперативним підрозділам Національної поліції України. Особи, яких

залучають до виконання завдань ОРД, зобов'язані зберігати таємницю, що стала їм відома. Розголошення цієї таємниці передбачає відповідальність за чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини [2].

Важливу роль у практиці конфіденційного співробітництва відіграють також відповідні галузеві принципи цієї діяльності, тобто такі, що притаманні лише оперативно-розшуковій діяльності й закріплені в оперативно-розшуковому законодавстві та відомчих нормативних актах, на яких базується здійснення негласних заходів [4].

Найважливішими для конфіденційного співробітництва є такі аспекти: а) конспірація, яка забезпечує зберігання в таємниці від об'єктів ОРД та їх оточення фактичних цілей, завдань, заходів і засобів здійснюваної оперативно-розшукової діяльності; б) добровільність залучення осіб до виконання завдань ОРД; в) конфіденційність в довірчих стосунках оперативних підрозділів із такими особами; г) забезпечення безпеки, а також правового й соціального захисту осіб, які сприяють оперативно-розшуковій діяльності [5].

Одним із найважливіших аспектів конфіденційного співробітництва, на нашу думку, є принцип доцільної необхідності (раціональності) використання негласної допомоги конфідентів.

Оперативні підрозділи Національної поліції, СБУ та інших суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, а також аналогічні правоохоронні структури за кордоном, спираючись на різні категорії (види) конфідентів, створюють розгалужену їх мережу на об'єктах і територіях, де здійснюється збір інформації [6].

Формування мережі конфідентів, які є природним складником кримінального середовища і кримінальних об'єктів, має здійснюватися з урахуванням оперативної обстановки, конкретної оперативно-розшукової ситуації, а у зв'язку з цим також інтересів відповідних служб, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, на основі визначення оптимальної достатності конфідентів [6].

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» встановлює заборону щодо залучення до виконання оперативно-розшукових завдань медичних працівників, священнослужителів, адвокатів, якщо особа, щодо якої вони мають здійснювати оперативно-розшукові заходи, є їх пацієнтом чи клієнтом [2]. Обов'язковою вимогою підбору конфідентів є вік особи (не молодше 18 років), відповідні особисті, ділові якості та розвідувальні можливості, що дозволяють особі виконувати завдання оперативно-розшукової діяльності [6].

Всі ці вимоги є принципово важливими й належним чином ураховані в чинному відомчому нормативному документі МВС України. Необхідність залучення до роботи з конфідентами професійно придатних для цього оперативних працівників без перебільшення можна назвати головним принципом конфіденційного співробітництва, враховуючи сучасні проблеми кадрового забезпечення оперативних підрозділів [6].

ВИСНОВОК. Таким чином, дотримання принципів конфіденційного співробітництва нині набуває дедалі більшого значення і вимагає підвищення професійного і морального рівня сучасного оперативного працівника, а це, у свою чергу, потребує зміщення акцентів під час здійснення конфіденційного співробітництва в межах ОРД в напрямі безумовної поваги до закріплених Конституцією України демократичних прав, свобод та інших цінностей особи з тим, щоб кожний оперативний працівник бачив у особі конфідента насамперед особистість, яка має особливий статус, перебуває під захистом держави й охороняється законом.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-17. // Електронний ресурс - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/465117>.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 22. - Ст. 303.
3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 35. - Ст. 358.
4. Корчовий М. Проблеми правовідносин у процесі конфіденційного співробітництва оперативних підрозділів ОВС з громадянами / М. Корчовий, К. Ольшевський // Вісник Академії управління МВС. - 2008. - № 1-2. - С. 66-73.
5. Ксенко В. Ф. Використання конфіденційної допомоги громадян у боротьбі зі злочинами: погляд сьогодення: монографія / Ксенко В. Ф., Некрасов В. А., Мацюк В. Я. - К. : КНТ, 2007. - 204 с.
6. Лотоцький М. В. Залучення «інших» осіб до участі у негласних слідчих (розшукових) діях [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.stateyki.org.ua/articles/zaluchennya-inshih-osib-do-uchasti-u-neglasnih-slidchihrozshukovih-diyah/>.

В.А. Сологуб
*курсант 3-го курсу Навчально-наукового
інституту №1 Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:
Р.П. Томма

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

СЛУЖБОВО-ПОШУКОВІ СОБАКИ ЯК ЗАСІБ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ. У підрозділах Національної поліції для забезпечення охорони громадської безпеки та публічного порядку, у боротьбі зі злочинністю, а також із метою вирішення інших оперативно-службових питань використовуються спеціально підготовлені службові собаки. Службові собаки діляться на розшукових, патрульно-розшукових, вартових, конвойних та спеціальних (розшукові- для розшуку по запахових слідах осіб, які вчинили злочин, для проведення вибірки людини і речі, пошуку речових доказів і стріляних гільз; спеціальні- для пошуку і виявлення вибухових речовин, зброї і набоїв, наркотичних засобів, закопаних та захованих трупів; патрульно-розшукові- для використання в охороні громадського порядку; конвойні- для припинення втечі й затримання осіб, які втекли з-під варти; вартові - для охорони спеціальних установ і об'єктів).

Застосування службових собак як спецзасобу здійснюється відповідно до підпункту 12 пункту 3 статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» під час: патрулювання; переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення; конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи; для відбиття нападу на особу та/або поліцейського [1].

До роботи з використанням службових собак допускаються лише працівники поліції, які пройшли відповідну кінологічну підготовку у навчальних закладах (установах) поліції, де готують кінологів, й отримали позитивні результати під час складання необхідних заліків. Право застосування службових собак надається кінологам, які несуть з ними службу та пройшли відповідну підготовку. Рішення про застосування службового собаки (собак) на місці події приймає старший слідчо-оперативної групи (старший операції) на основі інформації (пропозицій) кінолога щодо доцільності такого застосування [4].

Службові собаки, як правило розшукові, для пошуку підозрюваних осіб за їх запаховими слідами та виявлення речових доказів застосовуються на місцях вчинення вбивств, зґвалтувань, розбоїв, грабежів, тілесних ушкоджень, різних крадіжок, підпалів, інших неочевидних злочинів для їх розкриття. З метою належного та оперативного розкриття кримінальних правопорушень у кінологічних центрах та при чергових частинах у складі слідчо-оперативних груп відокремлених відділів (відділень) поліції організовується (за можливості) цілодобове чергування кінологів з підготовленими та закріпленими за ними службовими собаками для виїзду на місця подій. У відділах (відділеннях) поліції службові собаки утримуються в спеціально обладнаному приміщенні (вольєрі).

У разі залучення кінолога (зі службовим собакою) до складу слідчо-оперативної групи та інших нарядів поліції він проходить інструктаж щодо порядку несення служби і правил застосування службового собаки. Забороняється використовувати службових собак не за призначенням, невідповідних, які втратили свої службові якості або хворі. Рішення про звільнення собаки від служби через хворобу приймає начальник кінологічного центру за рекомендацією спеціаліста ветеринарної медицини, а у відокремлених підрозділах територіальних органів Національної поліції - відповідальний по відділу (відділенню) поліції за пропозицією кінолога. При використанні службових собак на стаціонарних постах патрульної поліції, блокпостах та контрольних постах поліції обладнується місце для їх тимчасового утримання. Доставка кінологів зі службовими собаками до місця події чи проведення інших заходів, а також їх повернення забезпечуються автотранспортом чергової частини підрозділу поліції, або кінологічним підрозділом, або інших підрозділів поліції. Під час слідування кінолога зі службовим собакою в пішому порядку до місця несення служби і під час повернення собака має перебувати ліворуч від кінолога на короткому повідку без намордника. У разі виклику кінолога зі службовим собакою огляд місця події до їх прибуття, як правило, не проводиться, крім випадків, за яких необхідно зберегти речові докази та інші предмети, що мають значення у справі, або в екстремальних випадках (повінь, пожежа, можлива зміна обставин, знищення слідів тощо). Доцільність застосування службового собаки визначається кінологом разом із слідчим чи іншими учасниками слідчо-оперативної групи на підставі даних, установлених під час огляду місця події. Факт виловлення запахових слідів і засіб їх консервації працівники слідчо-оперативної групи фіксують у протоколі огляду місця події, про що складають окремий протокол [2].

Службові собаки розміщуються в кінологічних підрозділах поліції, спеціальних навчальних закладах (центрах) поліції та відокремлених

підрозділах територіальних органів Національної поліції України у спеціально обладнаних приміщеннях (вольєрах). У разі відсутності таких приміщень дозволяється тимчасове утримання службових собак за місцем проживання кінологів відповідно до законодавства. У випадку вибракування або загибелі службових собак, їх справи зберігаються в підрозділі протягом 5 років, після чого знищуються в установленому порядку.

Підготовка патрульно-розшукових, конвойних і вартових службових собак здійснюється переважно в кінологічних центрах.

Собака вважається службовим після проходження відповідного курсу дресирування та здачі іспитів (до проходження навчання собака вважається резервним). Вік собак, які направляються для підготовки у навчальні заклади поліції, має становити, як правило, від 9 місяців до 2 років (допускається відхилення від вказаного віку в межах двох місяців) [2].

Підготовка службових собак повинна передбачати загальне і спеціальне дресирування. Для дресирування, тренування, використання та утримання службових собак фахівці кінологічних підрозділів забезпечуються спеціальним одягом та спорядженням згідно з установленими нормами забезпечення спеціальним одягом (інвентарним майном) фахівців кінологічних підрозділів та відповідно до переліку спорядження для підготовки, тренування та утримання службових собак кінологічних підрозділів і навчальних закладів (установ) поліції.

Дресирування службових собак здійснюється за планом, розробленим на повний період курсу і кожне заняття окремо. Загальний план на курс затверджує керівник навчального закладу. У плані зазначаються орієнтовні терміни початку та закінчення дресирування.

Про результати роботи та особливості поведінки собаки кінологи складають звіти у спеціально заведених журналах обліку тренувань службового собаки. Результати занять ураховуються під час складання наступних планів. Для дресирування і тренування розшукових собак дозволяється використовувати запахові зразки наркотичних речовин та вибухонебезпечних речовин. Для організації дресирування і подальших тренувань спеціальних собак з пошуку наркотиків навчальні заклади поліції, повинні забезпечуватися необхідними наркотичними і психотропними речовинами. Отримання, кількість, зберігання, використання та списання наркотичних засобів, які використовуються під час дресирування і тренування спеціальних собак, призначених для їх пошуку, здійснюється в установленому порядку.

Висновок. На нашу думку навчальні заклади Національної поліції та МВС України, у яких здійснюється підготовка кінологів повинні забезпечуватися навчальними реквізитами для організації дресирування

та подальших тренувань службових (пошукових) собак. Для більш ефективного дресирування і тренування службових (пошукових) собак кінологічні центри і навчальні заклади поліції та МВС України, у яких здійснюється підготовка кінологів, необхідно забезпечувати зразками найбільш поширених наркотичних засобів, вибухових речовин, вогнепальною зброєю, боєприпасами (набоями) тощо.

Література:

1. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379.

2. Наказ МВС України від 01.11.2016 № 1145 Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України.

3. Наказ МВС України від 11.07.2018 №597 Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів ДСНС.

4. Службово-пошукові собаки, як засіб оперативно-розшукової діяльності організація і правила застосування службових собак у боротьбі зі злочинністю.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ordina.pp.ua/>.

Р.П. Томма

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ,*

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НА РИНКУ ЗЕРНА ТА ПРОДУКТІВ ЙОГО ПЕРЕРОБКИ

Злочини, що вчиняються на ринку зерна, продуктів його переробки в агропромисловому комплексі (надалі – АПК) характеризуються значною суспільною небезпекою, оскільки вони посягають на сталий розвиток агропродовольчого ринку, звичайно й на розвиток агропромислового комплексу в цілому. З кримінально - правової точки зору вони характеризуються специфічним об'єктом злочинного посягання, а саме: суспільними відносинами, що виникають в трьох сферах: 1) використання бюджетних коштів; 2) зерно та продукти його переробки; 3) функціонування агропромислового комплексу.

Злочини в сфері АПК являють собою сукупність взаємопов'язаних кримінальних правопорушень, що характеризуються комплексним характером та які вчиняються службовими або матеріально - відповідальними особами з використанням легальних форм господарської

діяльності в сфері АПК у зв'язку із розпорядженням бюджетними коштами. Юридична кваліфікація зазначених діянь здійснюється за різними статтями Кримінального кодексу зокрема, ст.ст. 190, 191, 222, 358, 364, 365, 366 та 367 [1].

Ситуація в АПК погіршується тим, що вона не є локальною, а притаманна всій національній економіці, де діють недосконалі фінансові механізми. Загалом, в економіці АПК мають місце такі основні розрахункові елементи: товарно-грошовий (у реальному секторі економіки); бартерний; взаємозаліки та фінансові сурогати; безгрошовий (натуральне господарство), які стали відчутним гальмом у проведенні реформ. Невпинне їх розширення не лише штучно обмежує економічний простір ринкових відносин, а й деформує їх зміст [2].

Підприємницька діяльність, особливо у галузях виробництва товарів народного споживання і сільськогосподарської продукції, а також надання послуг, покликана забезпечити нагальні потреби громадян, як це робиться у розвинутих країнах. Однак кризовий стан економіки України й обумовлені ним негативні соціальні явища ускладнили криміногенні, ситуацію та негативно вплинули як на розвиток ринку зерна так і агропромислового комплексу в цілому. Цьому сприяли і непослідовність у проведенні економічних реформ, і їх недостатнє правове забезпечення.

У сфері підприємництва на ринку зерна сформувались і продовжують наростати негативні тенденції, які гальмують економічний розвиток України, підривають принципи соціальної справедливості. Набули значного поширення протиправні діяння, які виходять за межі держави і набувають міжнародного характеру. Шляхом розкрадання сировини, матеріалів, обладнання для переробки та вивозу їх за кордон державі завдаються величезні матеріальні збитки, створюються сприятливі умови для корупції, приховування прибутків від оподатковування тощо. У аграрний ринок проникли особи з кримінальним минулим, практично на 50-60 % аграрний ринок став «тіньовим» [4].

Складна криміногенна обстановка в зазначеній сфері потребує негайного реагування правоохоронних органів, розробки комплексу науково-обґрунтованих заходів, спрямованих на забезпечення прозорого функціонування ринку зерна, продуктів його переробки та ефективної протидії злочинам, які вчиняються в цій сфері.

Література:

1. Кікінчук В.В. «Способи вчинення злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі». 2013. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ с.317;

2. Особливості злочинних проявів в агропромисловому комплексі: Електронний ресурс. URL: <http://referat.repetitor.ua/?essayId=7609>.

3. Смирнов А. А. Злочинність у сфері підприємницької діяльності та її попередження. Спеціальність 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ – 2002.

4. Цуркан К.А. Державна система протидії злочинам, що вчинюються на ринку зерна, продуктів його переробки та роль у ній оперативних підрозділів національної поліції України // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: матеріали міжвуз. наук.- практ. конф. (м. Київ, 28 листоп. 2018 р.). К.: НАВС, 2018. С. 161 – 162.

С.О. Ходацька

*курсант 3-го курсу Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

А.О. Антощук

*к.ю.н., доцент кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ ЗБРОЇ ЯК ОБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Зброя супроводжує людину протягом всього існування. Вона з'явилась на ранніх стадіях розвитку людства, оскільки використовувався як засіб виживання, мисливства і захисту. З того часу зброя, з розвитком суспільства, науки та нових технологій постійно вдосконалюється. А сьогодні, зброю досить часто використовують особи при вчиненні кримінальних правопорушень. А відповідно, виникають колізії щодо правильного тлумачення поняття зброя, а відповідно і використання, як доказу.

Серед літературних джерел немає загально визначеного поняття «зброя». Так, військова енциклопедія визначає зброю як прилади та засоби, які застосовуються в озброєній боротьбі для поразки та знищення противника [1, с. 124]. В тлумачному словнику української мови зброя визначається як сукупність засобів, пристосованих, технічно придатних для нападу чи оборони [2, с.154].

В кримінально-правовій теорії також немає єдиного підходу щодо

тлумачення поняття «зброя». Одні автори під зброєю розуміють предмет, спеціально призначений (виготовлений) для поразки живої цілі який не має господарсько-побутового призначення, в інтересах суспільної безпеки вийнятий з цивільного обороту, і який в необхідних випадках допускається до обігу на підставі спеціального дозволу [3, с.23]. Інші пропонують вважати зброєю предмети і механізми, які спеціально призначені для поразки живої цілі або мішені, виготовлені за певними зразками, що відповідають цим завданням і не мають іншого цільового призначення [4]. У підручнику з кримінального права під редакцією професора Є. Л. Стрельцова підкреслюється, що зброя призначена для поразки живої сили та техніки на відстані снарядом, який отримує спрямований рух за рахунок енергії згорання порохового газу [5, с.434].

У національному законодавстві визначення терміну «зброя» також не має. У відомчих нормативних документах, а зокрема, згідно з п.п. 8.2, 8.3 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 № 622, є визначення вогнепальна зброя – зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згорання металевих зарядів) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані [6].

Відповідно до методики встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби, розробленої у 2005 році Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром Міністерства внутрішніх справ України та Департаментом експертного забезпечення правосуддя Міністерства юстиції України, під зброєю розуміються спеціально виготовлені пристрої, які призначені для неодноразового ураження (знищення, ушкодження) цілей у збройній боротьбі, полюванні, спорті та для самооборони [7].

З огляду на викладене зброєю є предмети та пристрої, що мають велику, неконтрольовану після вивільнення, внутрішню енергію, чим становлять підвищену небезпеку для оточення, призначені для ураження живої сили та інших цілей та перебувають на озброєнні військової частини, тобто є штатною зброєю.

Отже, на сьогодні нагальною є проблема визначення зброї в українському законодавстві. Станом на 2020 рік Україна залишається єдиною державою в Європі, яка не має власного Закону, який би

регулював обіг цивільної вогнепальної зброї Тому, вважається за доцільне врегулювати дане питання на законодавчому рівні з метою не допущення помилок в неоднозначному трактуванні.

Література:

1. Советская военная энциклопедия Т.6. М.: Воениздат, 1978. 671 с.
2. Тлумачний словник-мінімум української мови [Текст] : близько 7500 слів / Уклад.: Л.О. Ващенко, О.М. Єфімов. Вид. 3-є, доп. і перероб. К. : Довіра, 2001. 534 с.
3. Соколов Л.Ф. Уголовный закон об оружии (понятие и квалифицирующее значение оружия): Учебное пособие. Омск, 1976.
4. Корецкий Д.А. О совершенствовании правового режима оружия. Правоведение. 1983. № 1. С.56-57.
5. Уголовное право. Украины. Общая и особенная части: Учебник/Под ред ЕЛ. Стрельцова -Х.: «Одиссей».
6. Наказ МВС України № 622 від 21.08.1998 року «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-9>
7. Реєстр методик проведення судових експертиз [Електронний ресурс] // Міністерство юстиції України – Режим доступу до ресурсу: <https://rmpse.minjust.gov.ua>.

В.М. Шевчук

*заслужений юрист України
д.ю.н., професор, професор кафедри
криміналістики Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,*

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛІСТИКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ

У сучасних реаліях завдання криміналістики обумовлюються суттєвими змінами злочинності, особливостями формування криміналістичних знань, сучасними тенденціями розвитку

криміналістичної науки [3; 4; 5; 6, с. 874]. У цьому сенсі В. О. Коновалова слушно стверджує, що на сьогодні спостерігаються тенденції інтеграції та взаємопроникнення знань, які збагачують окремі науки, галузі знань, дозволяючи адаптувати нові досягнення для вирішення практичних завдань і тим самим сприяти подальшому розвитку тих чи інших галузей знань. Зазначені закономірності розвитку поширюються і на криміналістичні знання, що проявляється сьогодні у дослідженнях нових концепцій, криміналістичних теорій, виділенні окремих криміналістичних вчень, нових розробках тактики і методики розслідування злочинів [2, с. 55].

Прогнозування тенденцій розвитку криміналістики потребує врахування як змін у житті суспільства, що відбуваються, так і рівня глобальної комунікації [1, с. 45]. Тому у сучасних умовах формування криміналістичних знань необхідно враховувати процеси інформатизації, диджиталізації, глобалізації у суспільстві, їх вплив на стан та характер злочинності, рівень розвитку цивілізації та наявність глобальних загроз світовому співтовариству. Як вбачається, сучасні виклики злочинності є віддзеркаленням тенденцій розвитку сучасних реалій суспільства, його окремих проблем та кризових проявів, а нерідко і зворотних негативних сторін діяльності окремих суб'єктів таких відносин. Злочинність супроводжує глобальні проблеми суспільства у сфері економіки, політики, екології, забезпечення ресурсами і продовольством, енергетики, демографії [4, с.14], у тому числі й відчувається суттєвий вплив і сьогоднішнє загострення епідемічної ситуація у державі та світі.

Кінець минулого та початок 2020 р. ознаменувався тим, що людство зіштовхнулося з однією із найнебезпечніших загроз ХХІ століття – епідемією коронавірусу Covid-19. Всесвітня організація охорони здоров'я 11 березня 2020 р. оголосила про пандемію через спалах коронавірусної інфекції. Розповсюдження цієї інфекції вона назвала «надзвичайною ситуацією, що має міжнародне значення», як «надзвичайна ситуація глобального масштабу». Як бачимо, такі процеси вплинули на злочинну діяльність, діяльність органів правопорядку, національну безпеку держав у сфері охорони здоров'я, що зумовило появу нових завдань та функцій криміналістики у сучасних реаліях.

В умовах пандемії коронавірусної інфекції та введення національними урядами низки обмежувальних заходів суттєво змінилась сучасна злочинність, оскільки вона набула нових рис, тенденцій та характеристик. Як свідчить практика, сьогодні значно зменшився рівень вуличної злочинності, оскільки на вулицях здійснюються патрулювання органами правопорядку з метою контролю за дотриманням обмежувальних заходів. Водночас різко зросла кількість злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями, які пов'язані із

використанням інтернет-технологій. Значного поширення набули різні види шахрайств у всіх його проявах, що вчиняться організованими злочинними групами, які мають певну «злочинну спеціалізацію», міжнародний рівень зв'язків та чіткий розподіл функцій у механізмі злочинної діяльності.

Останнім часом значно активізувалася діяльність злочинних угруповань, пов'язана із незаконним переміщенням через митний кордон України медичних масок та інших товарів протиепідемічного призначення, фальсифікація та незаконний обіг фальсифікованих лікарських засобів та ін. Так, збільшується кількість випадків вчинення контрабанди з підробленими експрес-тестами на коронавірус та онкопрепаратами. Такі фальшиві медичні товари доставляють в Україну з інших країн, використовуючи тісні зв'язки із міжнародною організованою злочинністю, переміщують їх поза митним контролем або приховуючи від митного контролю. Крім цього, організовані злочинні групи активно займаються поширенням фейкової інформації про коронавірус, спрямовану на посилення страху та паніки серед населення. У таких умовах з'явився новий феномен - «інфодемія». Таке явище розуміється як система заходів та впливів по розповсюдженню дезінформації про коронавірус, яка спрямована на нагнітання страху й залякування населення, пов'язана із поширенням псевдонаукових порад та інтерпретацій, що негативно впливає на свідомість людей та їх поведінку і серйозно ускладнює боротьбу із цієї хвороби. Інфодемія нерідко призводить до психічних захворювань та суїцидних проявів із летальними наслідками.

Ситуація загострення епідеміологічної кризи у світі суттєво вплинуло на міжнародну організовану злочинність, яка активно використовує кризу Covid-19. Національні уряди ряди країн всього світу активізують свої зусилля у протидії поширенню пандемії коронавірусу. Ряд цих заходів значно впливає і на ситуацію з організованою злочинністю, адже злочинці швидко скористалися можливістю, щоб використати ситуацію, адаптуючи свою злочинну діяльність до нових можливостей сьогодення. В сучасних реаліях організована злочинність набуває транснаціонального характеру, нерідко охоплює бізнес і політику та виходить далеко за межі окремих країн світу, глибоко укорінюється у державних органах й інколи таку злочину діяльність здійснює від імені окремих державних структур та організацій.

Отже, кримінальні елементи використовують ситуацію коронавірусної інфекції, страх та наявні проблеми навколо пандемії для здійснення активної злочинної діяльності, яка спрямована на отримання ними «злочинних надприбутків». Ґрунтуючись на інформації, наданій державами-членами ЄС, яка міститься у опублікованому ситуаційному

звіті Європолу (Pandemic profiteering: how criminals exploit the Covid-19 crisis), на наш погляд, можна виділити чотири найбільш поширених напрямки сучасної організованої злочинної діяльності: кіберзлочинність, шахрайство, фальсифікація та незаконний обіг фальсифікованих лікарських засобів, злочини проти власності.

Передусім широкого поширення набула кіберзлочинність, оскільки спостерігається тенденція збільшення кількості кібератак проти організацій і приватних осіб, прогнозується їх ріст та поширення. Злочинці, використовуючи ситуацію страху перед Covid-19 значно активізували проведення кібератак соціальної інженерії, присвячених пандемії, для поширення різних пакетів шкідливих програм, поширення фейкової інформації про коронавірус. Приміром, в університетській лікарні Брно (Чеська Республіка) мала місце кібератака злочинців, яка змусила лікарню закрити всю IT-мережу, відкласти термінові хірургічні втручання і перенаправити нових пацієнтів із гострими захворюваннями у найближчу лікарню. Оскільки все більше роботодавців переходять на дистанційну роботу он-лайн, нерідко допускається підключення до власних інформаційних систем своїх організацій, тому найближчим часом прогнозується збільшення таких кібератак злочинцями.

У таких умовах досить поширеним є шахрайство, оскільки злочинці, враховуючи психологію жертв, їх страхи та побоювання під час кризи, досить швидко адаптували давно відомі схеми шахрайства під умови коронавірусу. Найпоширенішими є такі: зловмисники видають себе за медперсонал, щоб дістати доступ у приміщення; злочинці спочатку пропонують допомогу або досить вигідні умови угоди, а потім, отримавши гроші, зникають; пропонують досить вигідні умови закупки дефіцитної санітарно-гігієнічної продукції, а потім, після виманювання грошей, не відповідають на телефонні дзвінки; широко використовується підробка та фальсифікація «антикоронавірусної» продукції та ін. Крім цього, широкого поширення мають різні варіанти адаптованих версій схем телефонного шахрайства, шахрайства з поставками продуктів, медикаментів, шахрайства по пропонуванню різних варіантів псевдовакцини та засобів лікування від коронавірусу. Окрім того, Європол розслідує факт отримання компанією в Сінгапурі 6,6 млн євро за спиртовмісні гелі і лицьові маски FFP3/2, які так і не було доправлено замовнику. Прогнозується активізація різних форм інтернет-шахрайства.

Значно активізувалася організована злочинна діяльність щодо фальсифікації та незаконного обігу фальсифікованих лікарських засобів, оскільки підробка та продаж контрафактної медичної та санітарно-гігієнічної продукції, а також засобів індивідуального захисту і контрафактної фармацевтичної продукції. З початку епідемічної кризи вона збільшився у декілька разів. Організована злочинність швидко

пристосувалася до умов пандемії коронавірусу. Зокрема, злочинцями розробляються та впроваджуються різні веб-сайти для продажу підроблених тестів на перевірку крові Covid-19, неякісних лицевих масок і антисептиків за допомогою додатків для обміну миттєвими повідомленнями. Так, у рамках операції «PANGEA», проведеної за підтримки Європолу в на початку березня 2020 р., правоохоронними органами у всьому світі було вилучено понад 34 000 підроблених хірургічних масок. Було виявлено понад 2000 рекламних оголошень, пов'язаних з коронавірусом, вилучено більше 34 000 неліцензованих і підроблених продуктів, що рекламуються як «спрей від коронавірусу», «ліки від коронавірусу» або «пакети для коронавірусу». У такому випадку поширення набуває фейковий продаж усього «антикоронавірусного», коли маски, антисептики або різні народні засоби лікування можуть виявитися підробками, або «товару» у «продавців» немає в принципі.

Організовані злочинні група досить активно здійснюють вчинення злочинів проти власності, що передбачає використання різноманітних схем, пов'язаних із крадіжками, які адаптовані злочинцями під наявну ситуацію в умовах пандемії. Такі злочинні схеми включають в себе різні форми шахрайства, пов'язані з уособленням представників органів державної влади та використанням їх можливостей у реалізації злочинних намірів. Очікується, що комерційні приміщення і медичні установи будуть все частіше ставати об'єктом організованих крадіжок. Так, декілька держав-членів ЄС повідомляють про подібні способи вчинення крадіжок із використанням можливостей проникнення у приміщення як приватних помешкань, так і державних установ, коли це здійснюється під виглядом медперсоналу, який проводить заходи проти коронавірусу і при цьому вчиняючи злочини проти власності. Використовуючи такі маніпуляції, злочинці отримують доступ до приватних і державних приміщень, видаючи себе за медичний персонал, який нібито надає протиепідемічну допомогу або інформаційні матеріали чи засоби гігієни, при цьому вчиняються крадіжки та інші злочини проти власності.

В умовах глобальних загроз та еволюції злочинності важлива роль має бути відведена використанню сучасних криміналістичних знань. Засоби криміналістики (прийоми, методи, технології, рекомендації) мають відповідати інформаційним викликам, успішно протидіяти злочинності в умовах інформаційних впливів та епідемічних загроз суспільству. Як бачимо, у сучасних реаліях відбуваються процеси зміни змісту і структури криміналістичних знань, зважаючи на появу нових злочинів та глобальних загроз цивілізації й необхідність розроблення криміналістикою для їх протидії найсучасніших методів спираючись на досягнення всього арсеналу найсучасніших наукових знань [5, с. 25]. Відтак, формування криміналістичних знань є своєрідною відповіддю на

появу нових способів, форм та механізмів організованої злочинної діяльності під впливом певних тенденцій розвитку суспільства. Сьогодні особливої значимості набуває тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних розробок інноваційних продуктів, її прагматична орієнтації на вирішення важливих практичних завдань, оскільки криміналістика є потужним джерелом ефективних змін, підвищення якості та результативності практичної діяльності, її оптимізації в сучасних реаліях.

Література:

1. Кендзерска Г. Меандры криминалистики XXI века // Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика. Vilnius: Charkovas, 2013. Ч. II. С. 45-58.
2. Коновалова В.О. Нові тенденції розвитку криміналістики // Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика: матеріали науково-практичної конференції Міжнародного конгресу криміналістів (м. Одеса, 13-15 вересня 2018 р.); у 2 Т. Т.1. Одеса : Юридична література, 2018. С. 55-64.
3. Shevchuk V. Methodology of criminalistics: discussions, tendencies, prospects // Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika. XV-asis tarptautinis kongresas, Rugsėjo 19-21, 2019 Kaunas, Lietuva, 2019. 1 т. Р. 29-44.
4. Шевчук В. М. Інноваційні напрямки розвитку криміналістики // Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.); НАПрН України. Харків : Право, 2019. С.142-147.
5. Шепітько В. Ю. Завдання криміналістики в умовах глобальних загроз та еволюційних перетворень злочинності // Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика: матеріали науково-практичної конференції Міжнародного конгресу криміналістів (м. Одеса, 13-15 вересня 2018 р.); у 2 Т. Т.1. Одеса : Юридична література, 2018. С. 14-26.
6. Шепітько В. Ю. Сучасний стан та розвиток криміналістики // Правова доктрина України: у 5 т. Х.: Право, 2013. Т. 5: Кримінально правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 1240 с.

Ю.Д. Штейнс
*студентка 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції) Національного
університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:
Л.С. Белік
*к.ю.н, доцент кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ

При проведенні допиту, окрім отримання та обробки вербальної інформації, варто приділяти достатньо уваги невербальній інформації. Об'єктивна, правдива інформація може бути отримана при правильному отриманні, обробці та аналізі невербальних сигналів допитуваної особи. Слідчий повинен вміти за допомогою невербальної інформації з'ясовувати достовірність показань, встановлювати емоційний стан допитуваного, обирати для себе найбільш оптимальну лінію поведінки. Це важливо, бо таким чином, можна зкоординувати допит так, щоб отримати правдиву інформацію від допитуваного. У свою чергу, це позитивно вплине на термін розкриття злочину, зменшить затрачений час та збереже відповідні ресурси. Проте, й зараз на практиці досить часто можна зіткнутись із проблемою недооцінки ролі невербальної інформації. Спостерігається недостатнє вміння її інтерпретації та використання, що негативно впливає на результативність проведеної певної процесуальної дії та кримінального провадження в цілому. Тому варто приділити увагу дослідженню ролі невербальної інформації при проведенні допиту.

Дане питання у своїх працях розглядали, Беляєва К. В., Белік Л. С., Ващук О. П., Журавель В. А., Кікінчук В. В., Осипенко І. П., Подгорецький М. А., Семенов В. В., Скригонюк М. І., Сливка І. Ю., Тіщенко В. В., Черноус Ю. М. Шевчук О. Т., Шепітько Ю. В., та інші вчені-криміналісти. Зараз продовжуються дослідження щодо даного питання.

Допит – це слідча (розшукова) дія, змістом якої є одержання показань від особи, яка володіє відомостями, які мають значення для розслідуваного кримінального правопорушення. Допит можна охарактеризувати як процес передачі інформації про розслідуване

кримінальне правопорушення, пов'язані з ним обставини і людей. Ця інформація надходить до допитуваного під час сприйняття ним тих або інших явищ чи предметів, запам'ятовується і потім при допиті відтворюється і передається слідчому [4, с. 352].

Мета допиту полягає в одержанні повних показань, що об'єктивно відображають дійсність. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, які в них містяться, – доказами. Оскільки він здійснюється під час безпосереднього спілкування з конкретною особою, основне значення тут має пізнавальна та комунікативна діяльність слідчого [1, с. 342]. Мовлення займає вагомe місце при сприйнятті, фіксації, упорядкуванні, відображенні даних, одержаних у процесі проведення допиту. Варто також сказати про місце і значення невербальної інформації – природно обумовлених ознак мовлення: міміки обличчя і жестів тіла, які постійно супроводжують мовленнєве спілкування у своєрідній формі відтворюють істинну реакцію особи на оточуючу обстановку [2, с. 140]. Іншими словами – це сукупність сигналів тіла (організму) людини, які передаються в навколишнє середовище без свідомого контролю з її боку.

До джерел невербальної поведінки слід віднести: усну мову допитуваної особи, рухи обличчя, очей, рук та інших частин тіла, одяг та аксесуари. Слідчий, за допомогою правильного зчитування невербальної інформації, може зробити висновки про емоційний стан особи під час проведення допиту. Наприклад, здивування показують широко відкриті очі, підняті брови та напіввідкритий рот; страх – очі та брови, як при здивуванні, губи стиснені; сором зазвичай виражається в розміщенні біля губ пальців, зібраних в пучок; самопідбадьорювання виказують переплетені пальці рук; при збентеженні або зніяковілості спостерігається пошкрябування й потирання шкіри пальцями, маніпулювання предметами; схвильованість часто виказує закушування губ, похитування головою, відкидання волосся, вовтуження на стільці, тощо [1, с. 343].

Також слідчий може визначити: відношення допитуваного з іншими учасниками провадження; бажання допитуваного сприяти допиту, або навпаки завадити його проведенню; підтвердження або спростування інформації, яка була надана вербальним шляхом; емоційне вираження та його відповідність дійсності переданої інформації та ряду іншої доказової або криміналістично значущої інформації. Окрім цього, можна виявити намір допитуваної особи давати неправдиві свідчення. Виключною ознакою обману з боку допитуваного є неузгодженість і дисгармонія вербальної та невербальної комунікативної складових [6, с. 236]. Не існує однієї ознаки, жесту, пози, виразу обличчя, які можна однозначно

тракувати як брехню, а існують тільки ознаки, за якими можна зробити висновок, що людина бреше, а пережиті емоції не відповідають дійсності.

Тому особа, яка допитує, повинна:

1. брати під сумнів і просити роз'яснити сказане;
2. постійно задавати уточнюючі питання, що ускладнює процес брехні;
3. спостерігати за поведінкою допитуваного, особливо звертаючи увагу на швидкоплинне вираження емоцій на обличчі, фізіологічні зміни;
4. слухати уважно допитуваного і фіксувати вербальні невідповідності;
5. порівнювати поведінку допитуваного з його звичайною поведінкою [3, с. 19].

Слідчий також повинен постійно приділяти увагу та контролювати прояви власної поведінки. Він не повинен абсолютно придушувати усі свої невербальні прояви. Але, враховуючи оточуючу обстановку, одночасно повинен адекватно реагувати на всі подразники з тактичним використанням різноманітних засобів невербального спілкування. Також використання і розробка прийомів підстроювання, що уявляється у своєрідному копіюванні, приведення у відповідність швидкості, гучності і тону вербальних і невербальних сигналів надають слідчому можливість своєчасного налагодження контакту з допитуваною особою [7, с. 295]. Тобто слідчому потрібно вибрати таку лінію поведінки, за допомогою якої можна було б встановити контакт з допитуваним, дізнатись усю необхідну для слідства інформацію та з'ясувати непорозуміння.

Незважаючи на достатньо широкий спектр можливостей використання та застосування невербальної інформації при проведенні допиту, не усі можуть правильно і з користю цим скористатись. Досить часто це обумовлено тим, що працівники правоохоронних органів не володіють достатнім обсягом знань з психології поведінки людини. А у зв'язку із часовими обмеженнями слідчі чи співробітники оперативних підрозділів не в змозі запросити спеціалістів, які б змогли допомогти у проведенні допиту та професійно розтлумачити невербальну поведінку, яку демонструє допитувана особа. У багатьох випадках це призводить до втрати великого обсягу правдивої, об'єктивної, необхідної для слідства інформації.

Ще однією перешкодою є те, що у чинному законодавстві України, такі емоційно-психологічні реакції особи, викликані зовнішніми і внутрішніми, суб'єктивними і об'єктивними чинниками, не підлягають фіксуванню у процесуальному документі при проведенні допиту чи інших

слідчих (розшукових) дій. Такі прояви невербальної інформації будуть мати доказове значення як носії інформації лише тоді, коли у Кримінальному процесуальному кодексі України буде встановлено, що фактичні дані (тобто докази) стають показаннями учасників кримінального провадження за рахунок мовленнєвих засобів спілкування зі змістовним навантаженням у вигляді невербальної форми комунікації [2, с. 140].

Тому зараз існує потреба в удосконаленні використання невербальної інформації при проведенні не тільки допиту, а й інших слідчих (розшукових) дій. Доцільно розробити методичні рекомендації щодо тактики проведення окремих слідчих розшукових дій з використанням психологічних прийомів, які б допомогли на практиці ефективно та результативно проводити слідчі розшукові дії та оперативно-розшукові заходи. Працівники правоохоронних органів повинні вдосконалювати свої вміння і навички щодо застосування психологічних прийомів та навичок при отриманні невербальної інформації під час проведення допиту та інших слідчих (розшукових) дій.

Література:

1. Актуальні питання сучасної психології : збірник наукових праць / за ред: Кузікової С. Б., Щербакової І. М. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – Т. 2 – 344 с.
2. Використання невербальної інформації при проведенні слідчих (розшукових) дій / Ващук О. П. Правова держава. 2017 № 25 С. 140-148.
3. Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених «Молода наука 2015»: у 5 т. / Запорізький національний університет. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – Т. 1. –338 с.
4. Криміналістика: підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.
5. Невербальна інформація в кримінальному провадженні: теоретикометодологічні основи : монографія / О. П. Ващук. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 430 с.
6. Невербальна інформація у кримінальному судочинстві: допит / О. П. Ващук. National law journal: theory and practice. 2014. №12. С. 234-237. URL: <http://www.jurnaluljuristic.in.ua/archive/2014/6/53.pdf>.
7. Прийоми верифікації даних при проведенні слідчих (розшукових) дій / О. П. Ващук. Право і суспільство. 2013. № 6. С. 293-297. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2013_6_68.

В.В. Яцковина

*к.ю.н., заступник декана факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Одеського державного
університету в внутрішніх справах*

ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ ТА ІСНУВАННЯ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ФОРМУВАНЬ

Проблема організованої злочинності об'єднує в собі чималу когорту питань пов'язаних із проведенням економічних реформ в нашій державі. Ця проблема в суспільстві має глибокі соціальні та історичні корені й тому не дивно, що з кожним роком стає дедалі більш феноменальною. Для розуміння того, чому організовану злочинність можна розглядати як соціальний феномен, необхідно враховувати період її внутрішнього розвитку і наявний досвід протидії.

На наш погляд, зв'язок несприятливих тенденцій організованої злочинності в державі та загострення суспільних протиріч, кризовими явищами в економіці, політиці, суспільній ідеології і психології, соціальній сфері і діяльності правоохоронних органів є закономірним. Тобто, мова йде про теж коло процесів та явищ, які детермінують несприятливі тенденції злочинності в цілому. Теж саме стосується процесів і явищ соціально-психологічного рівня, які детермінують саме існування і відродження як злочинності в цілому, так і її організованих форм. Причини та умови організованої злочинності - це не своєрідна надбудова над суспільними відносинами, яку можна ізолювати або відокремити в найменший термін, а певний аспект самої тієї системи або побічні, але досить стійкі наслідки її функціонування.

Аналіз детермінант організованих злочинних формувань дозволяє умовно їх класифікувати на два рівня. Перший рівень – це детермінанти, які обумовлюють та сприяють діяльності ОЗФ на національному рівні. Другий рівень – це детермінанти, які обумовлюють та сприяють виходу та діяльності ОЗФ на міжнародному рівні.

На даний момент в кримінології існує багато визначень і класифікацій криміногенних детермінантів, а проблема саме причин злочинності є однією із центральних проблем. Коли розглядається поняття причин злочинності через спектр філософського вчення про причинність, то поряд із поняттям причини, яка викликає певний наслідок, неодмінно стоїть поняття умови, яка сама цього наслідку не викликає, але сприяє причині “виконати свою справу”.

Так, проведений аналіз наукових досліджень, дозволив нам дійти висновку, що класифікація криміногенних чинників виникнення та

існування міжнародних та міжрегіональних організованих злочинних формувань за змістом виглядає так: економічні, соціальні, організаційно-управлінські, суспільно-психологічні, правові.

Економічні чинники пов'язані з важким економічним становищем нашої держави, з розривом господарських відносин з товаровиробниками, деформацією зовнішньої торгівлі, помилками у процесі приватизації державного майна та ін. Як свідчить досвід України та інших країн світу, зростання організованої злочинності завжди пов'язано з важкими кризовими явищами. “Тіньова” економіка, бартерні угоди буквально руйнують економіку країни.

Саме “тіньовий” сектор економіки є живильним джерелом організованої злочинності, без якого вона фактично не може існувати. Така взаємопов'язаність, взаємозалежність “тіньового” сектору економіки та організованої злочинності в сукупності з корупцією, майже на всіх рівнях влади, значний вплив на політику кримінально-олігархічних груп є однією з найважливіших рис сучасної України. Особливо слід зазначити, що зловживання існують і в банківській і фінансових системах. Поширення, зокрема, набули факти перерахування значних сум з використанням фальшивих платіжних документів, одержання хабарів за надання кредитів, які не буде повернено, та ін.

Соціальні чинники – це насамперед безробіття, відсутність реальних можливостей одержати заробітну плату, адекватну затраченій праці і кваліфікації, розшарування суспільства на бідних та багатих та ін. Складний етап суспільно-економічного розвитку України, швидке падіння рівня життя населення та пов'язане з ним безробіття сприяють витоку робочої сили до країн Центральної та Західної Європи (Угорщина, Польща, Німеччина, Греція тощо), поширенню фактів “торгівлі” жінками та їх подальшою сексуальною експлуатацією на ринках “інтимного” бізнесу Туреччини, Польщі, Угорщини, Греції, Арабських Еміратів, Ізраїлю, Сполучених Штатів та інших країн. Усе це відбувається під контролем організованої злочинності.

Організаційно-управлінські чинники – це, з одного боку, відсутність у державі жорсткого контролю за розподілом і обліком національного багатства. З іншого – втручання чиновників в усі сфери підприємницької діяльності, інколи це втручання перебуває за межами здорового глузду. До цієї групи чинників слід віднести також кадрову, організаційну, ресурсну забезпеченість наших правоохоронних органів.

Крім цього, виникла всеосяжна криза адміністративного управління, без якого раціональне функціонування всякого людського суспільства виявляється неможливим. У результаті усі види влади в більшій мері обслуговують себе, а не доручені їй справи. Способи формування як виконавчої, так і представницької еліти виявилися

збитковими.

Деякі вчені до даної групи причин відносять і політичні причини виникнення та існування міжнародних та міжрегіональних організованих злочинних формувань. Вони вказують, що організована злочинна діяльність певних ОЗФ має чітку політичну спрямованість. Тобто такі формування мають за домінанту утриматись або досягти політичної влади за будь-яку ціну. Прагнення досягти політичної влади не свідчить про те, що вони не вчиняють економічних та кримінальних злочинів. Такі формування, маючи значні кошти, накопичують капітал, корумпують посадових осіб, дбають про свій імідж і поступово досягають влади. Протидіючи органам державного управління, організовані злочинні угруповання об'єктивно заінтересовані в підкоренні державних структур своєму впливові через корумпованих посадових осіб. Загальною метою такого проникнення є створення пільгових умов для діяльності легальних підприємницьких структур, що перебувають під впливом злочинних авторитетів, та здобуття останніми гарантії захисту від дій правоохоронних органів, спрямованих на притягнення злочинців до відповідальності.

Під суспільно-психологічними чинниками слід розуміти погіршення морального клімату у суспільстві, девальвацію духовних цінностей. Деякі верстви населення захлеснуло користолюбство, зажерливість, хвиля беззаконня з боку окремих громадян і керівників різного рангу. Характерними є низька державна, фінансова, виконавча дисципліна. Особливу роль відіграють хабарництво, корупція.

До правових чинників слід віднести недоліки в законодавчому забезпечення боротьби зі злочинністю, низьку якість розслідування справ щодо організованої злочинності.

Вказані фактори створюють сприятливі умови для розвитку організованої злочинності. Водночас нинішня світова фінансова система дає змогу злочинцям оперативнo і майже безкарно приховувати прибутки від своїх незаконних операцій та відмивати “брудні” гроші.

ЗМІСТ

Л.І. Аркуша

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: КРИМІНАЛЬНО- ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

3

С.О. Баранов

ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ МИТНИХ ВІДНОСИН

6

А.І. Берендєєва

СУЧАСНИЙ СТАН ОБІЗНАНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ З ЯВИЩЕМ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

10

Ю.В. Блінов, Ю.О. Гресь

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЯВЛЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ, ЩО ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

15

А.М. Вейц, О.А. Самойленко

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ІЗ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПІДЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ШКІДЛИВИХ ПРОГРАМНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

18

Л.Ю. Веселова

ЩОДО ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРНЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

22

М.Д. Віслогузова, Л.С. Бєлік

ГЕНЕЗИС ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

24

Є.М. Войтович

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ЗІ СПІВРОБІТНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ

28

<i>В. Галєєв, І. Курилін</i> ОСОБЛИВОСТІ СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК, ГРАБЕЖІВ, РОЗБОЇВ	30
<i>К. Гордич, І. Курилін</i> РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК	34
<i>Є.В. Горецька, О.О. Подобний</i> КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИННИХ ФОРМУВАНЬ	41
<i>А.І. Горюшкіна, А.О. Антощук</i> ОСНОВНІ МОТИВИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЗА ВІДСУТНОСТІ ТРУПА	44
<i>І.К. Гришко</i> КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА	46
<i>А.А. Десятник</i> ЩОДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ	51
<i>О.В. Дужак, С.В. Булгакова, А-М.В. Соколова, М.В. Корнієнко</i> ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ТА СУСПІЛЬСТВА У ПИТАННЯХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ	55
<i>К. Євсєєнкова, І. Курилін</i> ТАКТИКА ДОПИТУ У КОНФЛІКТНИХ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЯХ	59
<i>Ю. Заїнчковська, І. Курилін</i> ТАКТИКА ДОПИТУ ПРИ ПОСИЛАННІ ДОПИТУВАНОГО НА АЛІБІ, СПОСОБИ ПЕРЕВІРКИ АЛІБІ	62
<i>Л. Іванченко, А.І. Берендєєва</i> ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ДІТЕЙ ЯК НАСЛІДОК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	67

О.В. Ковальова

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО
ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ ВИПАДКІВ ТОРГІВЛІ
ЛЮДЬМИ ЯК НАПРЯМ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ
ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ

70

Т.В. Колодницька, Л.І. Аркуша

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ДЕТЕРМІНАНТІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ
ЗЛОЧИННОСТІ НА ТИП ЛІДЕРІВ ОРГАНІЗОВАНИХ
ЗЛОЧИННИХ ГРУП (АНАЛІЗ ДОСВІДУ ОКРЕМИХ КРАЇН)

75

А.Р. Коломієць, А.О. Антощук

ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОПИТУ: ВІД
КАТУВАННЯ ДО ГІПНОЗУ

80

М.В. Корнієнко

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ПРОТИДІЇ
НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ЩОДО МАЛОЛІТНІХ

83

Н.Г. Кріпак, Л.С. Бєлік

ТАКТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ДОПИТУ УЧАСНИКА
ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

88

Ю.Ю. Марценюк, Р.П. Томма

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА
НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЗА ДОРУЧЕННЯМ
СЛІДЧОГО

92

А.І. Марчук

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ВЧИНЕНИХ ПРАЦІВНИКАМИ
ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, В
СИСТЕМІ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО
РОЗСЛІДУВАНЬ

95

Р.В. Мукоїда

ІНФОРМАЦІЙНА ВІДКРИТІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОТИДІЇ
КОРУПЦІЇ

97

А.Г. Пишна

ПИТАННЯ ВІДНЕСЕННЯ ЗАСОБІВ І РЕЧОВИН ДО АНАЛОГІВ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ І ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН 99

Є.В. Поляков

ОСОБЛИВОСТІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО
ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ
УГРУПУВАННЯМИ У СФЕРІ ЗАЛІЗНИЧНИХ ВАНТАЖНИХ
ПЕРЕВЕЗЕНЬ 104

Т.Б. Процюк

РИЗИКИ ФІНАНСОВИХ ЗЛОЧИНІВ: МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ 107

Ю.Р. Романова, Р.П. Томма

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ОПЕРАТИВНО-
РОЗШУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ 109

І.С. Ростовський, Р.П. Томма

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРИНЦИПУ КОНСПІРАЦІЇ В
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 113

Ю.А. Сарібекян, Р.П. Томма

НОВИЙ ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ
ДІЯЛЬНІСТЬ»: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 115

С.В. Свистіль, Р.П. Томма

ДОБРОВІЛЬНІСТЬ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ЯК ПРИНЦИП ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 118

Д.С. Сіренька, Р.П. Томма

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ КОНФІДЕНЦІЙНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-
РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 121

В.А. Сологуб, Р.П. Томма

СЛУЖБОВО-ПОШУКОВІ СОБАКИ ЯК ЗАСІБ ОПЕРАТИВНО-
РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 125

Р.П. Томма

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НА
РИНКУ ЗЕРНА ТА ПРОДУКТІВ ЙОГО ПЕРЕРОБКИ

128

С.О. Ходацька, А.О. Антощук

ПОНЯТТЯ ЗБРОЇ ЯК ОБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ
ВІДНОСИН

130

В.М. Шевчук

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ
ПРОТИДІЇ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛІСТИКИ В УМОВАХ
ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ

132

Ю.Д. Штейнс, Л.С. Белік

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ
ДОПИТУ

138

В.В. Яцьковина

ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ ТА ІСНУВАННЯ
ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ФОРМУВАНЬ

142

Наукове видання

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

**Матеріали IV всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції**

14 травня 2020

Підписано до друку 19.04.2019. Папір офсетний 60х90/16.
Ум. друк. арк. 10. Наклад 100 прим.
копіювальний центр Грецький будинок" ЧП "Майн-Рейн Круїз"
(Свідоцтво А00 №270443 від 11.03.2001 р.)
м. Одеса, пров. Віце-Адмірала Жукова, 3/7
тел./факс: (0482) 375-235